

**GENÇ YETİŞKİNLERDEKİ ANNE KAYNAKLI
EBEVEYNLEŞME DENEYİMİNİN GÜVENLİ BAĞLANMA,
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE DUYGUSAL YOKSUNLUK
ÜZERİNDEKİ ROLÜ: BABA KATILIMI VE SOSYAL DESTEK
İLE DÜZENLEYİCİ İLİŞKİLER**

Zeynep ZEYNEL BİNGÖL
201151104

DOKTORA TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Doktora Programı
Danışman: Doç. Dr. Nilay PEKEL ULUDAĞLI

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mayıs, 2024

**GENÇ YETİŞKİNLERDEKİ ANNE KAYNAKLI
EBEVEYNLEŞME DENEYİMİNİN GÜVENLİ BAĞLANMA,
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE DUYGUSAL YOKSUNLUK
ÜZERİNDEKİ ROLÜ: BABA KATILIMI VE SOSYAL DESTEK
İLE DÜZENLEYİCİ İLİŞKİLER**

Zeynep ZEYNEL BİNGÖL
201151104
ORCID: 0000-0003-0312-4132

DOKTORA TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Doktora Programı
Danışman: Doç. Dr. Nilay PEKEL ULUDAĞLI

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mayıs, 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ZEYNEP ZEYNEL BİNGÖL'ın "Genç Yetişkinlerdeki Anne Kaynaklı Ebeveynleşme Deneyiminin Güvenli Bağlanma, Psikolojik Sağlamlık ve Duygusal Yoksunluk Üzerindeki Rolü: Baba Katılımı ve Sosyal Destek ile Düzenleyici İlişkiler" başlıklı tezi 30.05.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Doç.Dr.Nilay PEKEL ULUDAĞLI (Danışman) (Ankara Medipol Üniversitesi)	
Üye	Prof.Dr.Ferzan CURUN Maltepe Üniversitesi	
Üye	Prof.Dr.Esma Figen KARADAYI Maltepe Üniversitesi	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Begüm ÖZDEMİR DEMİRCİ (Maltepe Üniversitesi)	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Gülçin KARADENİZ (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)	

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Lisans sürecimden beri çok özel bir bağ hissettiğim, sesini duyduğumda kalbimi yumuşatan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, her ihtiyacıma duyarlı, gelişimi bana sevdiren, çok değerli hocam sayın Doç.Dr. Nilay Pekel Uludağlı'ya sonsuz minnetimi sunuyorum. Bu süreci sizinle geçirdiğim için çok şanslıyım.

Değerli katkıları için sayın hocalarım Prof. Dr. Figen Karadayı, Prof. Dr. Ferzan Curun ve Dr. Öğr. Üyesi Begüm Özdemir Demirci'ye; Kıymetli desteği için sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Gülçin Karadeniz'e çok teşekkür ederim.

Mezunu olmaktan gurur duyduğum Başkent ve TED Üniversitesi hocalarıma emekleri için teşekkür ederim.

Akademik hayata atılmamı sağlayan ve benim için çok özel olan hocalarım sayın Prof. Dr. Dilara Özer'e ve Dr. Öğr. Üyesi Aynur Aydoğan'a çok teşekkür ederim. Süpervizyonlarda sarıp sarmalayan ve içimdeki şefkatli ses olan hocam sayın Klinik Psk. Bahar Çakır'a; Desteği ve ilgisi için sayın Dr. Psk. Hale A. Kahyaoğlu Çakmakçı hocama çok teşekkür ederim.

Akademik mazimizin dostluğa dönüştüğü meslektaşım canım Duygu Ece Zeytin'e ve çalışmaktan mutluluk duyduğum ve benim için iş arkadaşlığının ötesinde olan canım Neslihan, Polen, Merve ve Öykü'ye destekleri için çok teşekkür ederim.

Hayatımdaki varlıkları çok değerli olan, canım dostlarım Özlem ve Hande'ye tüm duygularımda yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Mesleğimi anlamlı kılan sevgili öğrencilerime ve danışanlarıma, bu çalışmanın katılımcılarına teşekkür ederim.

Beni sevgiyle büyüten ve hep destekleyen ablam ve abim Pelin-Bahadır Göncü'ye ve hayatıma neşe getiren, biricik yiğenim Pars'a teşekkür ederim.

Güvenli limanım, bu noktaya gelmemde en çok emeği olan, içimdeki neşeli ve iyi yanım, canım Annem'e ve tüm emekleri, sevgisi için canım Babam'a, çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anında yanımda olan, her zaman sonsuz sevgi ve desteğini veren, kaygılarımı kalbinde yumuşatan, en büyük şansım, yol arkadaşım, sevgili eşim, Berkay Bingöl'e teşekkürlerimin en büyüğünü gönderiyorum. Benim canım, sen iyi ki varsın!

Aramızdan ani gidişiyile büyük üzüntü duyduğum, yaşamıma dokunan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, sayın hocam Prof. Dr. Doğan Kökdemir'i sonsuz özlem, saygı ve minnetle anıyorum.

Son olarak bu tezi, kalbinde büyük duyguları ve omzunda ağır yükleri taşımak durumunda kalan tüm çocuklara adıyorum.

Zeynep ZEYNEL BİNGÖL

Mayıs, 2024

ÖZET

GENÇ YETİŞKİNLERDEKİ ANNE KAYNAKLI EBEVEYNLEŞME DENEYİMİNİN GÜVENLİ BAĞLANMA, PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE DUYGUSAL YOKSUNLUK ÜZERİNDEKİ ROLÜ: BABA KATILIMI VE SOSYAL DESTEK İLE DÜZENLEYİCİ İLİŞKİLER

Zeynep Zeynel Bingöl

Doktora Tezi

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Doktora Programı

Danışman: Doç. Dr. Nilay Pekel Uludağlı

Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024

Bu çalışmada anne kaynaklı ebeveynleşme yaşantısının hem güvenli bağlanma ve psikolojik dayanıklılık olarak olumlu duygusal gelişim, hem de güvensiz bağlanma ve duygusal yoksunluk olarak olumsuz duygusal gelişimle ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca baba katılımı ve sosyal destek koruyucu faktörler olarak ele alınarak, anne kaynaklı ebeveynleşme yaşantılarının olumlu ve olumsuz çıktıları üzerindeki düzenleyici rolleri araştırılmıştır. Çalışmaya Türkiye'nin çeşitli illerinde ikamet eden 18–40 yaş aralığındaki 480 yetişkin birey ve bu bireylerin anneleri katılım göstermiştir. Veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Filial Sorumluluk Ölçeği, Bağlanma Temelli Zihinsel Temsiller Ölçeği, Kendini Toparlama Gücü Ölçeği, Baba Katılımı Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Algısı Ölçeği ve Young Şema Ölçeği-Kısa form 3 kullanılmıştır. Araştırmanın verileri IBM SPSS Statistics programı kullanılarak, Hayes (2013) tarafından geliştirilen PROCESS makrosu ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, annenin ebeveynleşmesinin, genç yetişkinin ebeveynleşmesini yordadığı bulunmuştur. Gencin ebeveynleşmesi ise gencin duygusal yoksunluğunu ve güvensiz bağlanmasını yordamaktadır. Gencin ebeveynleşme düzeyi ile gencin güvenli bağlanma düzeyi ve psikolojik dayanıklılığı arasında negatif ilişki bulunmuştur. Baba katılımının, anneden gence ebeveynleşme deneyiminin aktarılmasında koruyucu role sahip olduğu görülmüştür. Sosyal desteğin ise, ebeveynleşme yaşantılarının olumsuz çıktıları üzerinde koruyucu role sahip olduğu bulunmuştur. Tüm bu bulgular ebeveynleşme yaşantısının

hem olumlu hem olumsuz sonuçları olabileceğine ve bu sonuçların ortaya çıkmasında baba katılımı ve sosyal destek faktörlerinin koruyucu role sahip olabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ebeveynleşme, Güvenli Bağlanma, Güvensiz Bağlanma, Duygusal Yoksunluk, Psikolojik Dayanıklılık.

ABSTRACT

THE ROLE OF MATERNAL PARENTIFICATION EXPERIENCE ON SECURE ATTACHMENT, PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AND EMOTIONAL DEPRIVATION IN YOUNG ADULTS: MODERATING RELATIONSHIPS WITH FATHER INVOLVEMENT AND SOCIAL SUPPORT

Zeynep Zeynel Bingöl

PhD

Department of Psychology

Psychology Doctoral Programme

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Nilay Pekel Uludağlı

Maltepe University Graduate School, 2024

In this study, the relationship of maternal parentification experiences with both positive emotional development as secure attachment and psychological resilience and negative emotional development as insecure attachment and emotional deprivation was examined. In addition, father involvement and social support were considered as protective factors and their moderating roles on the positive and negative outcomes of maternal parentification experiences were examined. A total of 480 adult individuals between the ages of 18-40 residing in various provinces of Türkiye and their mothers participated in the study. Personal Information Form, Filial Responsibility Scale, Attachment-Based Mental Representations Scale, Resilience Scale, Father Involvement Scale, Multidimensional Scale of Perceived Social Support Scale and Young Schema Scale-Short Form 3 were used as data collection tools. The data of the research were analyzed using IBM SPSS Statistics program and PROCESS macro developed by Hayes (2013). According to the results of the study, it was found that the mother's parentification predicted the young adult's parentification. The teen's parentification predicts the teen's emotional deprivation and insecure attachment. A negative relationship was found between the level of parentification of the young person and the level of secure attachment and psychological resilience of the young person. Father involvement was found to have a protective role in the transfer of parentification experience from mother to adolescent. Social support was found to have a protective role on the negative outcomes of the

parentification experiences. All these findings indicate that parentification experiences may have both positive and negative outcomes and that father involvement and social support factors may have a protective role in the emergence of these outcomes.

Keywords: Parentification, Secure Attachment, Insecure Attachment, Emotional Deprivation, Psychological Resilience.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR.....	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem	1
1.2 Amaç	5
1.3 Önem	6
1.4 Varsayımlar	8
1.5 Sınırlıklar.....	9
1.6 Tanımlar	9
2. GENEL BİLGİLER	10
2.1 Ebeveynleşme kavramı	10

2.1.1	Ebeveynleşmenin türleri	11
2.1.2	Erken dönem ebeveynleşme deneyimlerinin birey üzerindeki etkileri.....	12
2.1.3	Ebeveynleşme ve risk faktörleri	18
2.1.4	Ebeveynleşme kavramını açıklayan kuramsal yaklaşımlar	21
2.1.4.1	Aile sistemleri kuramı ve ebeveynleşme	22
2.1.4.2	Bağlanma kuramı ve ebeveynleşme	24
2.1.4.3	Psikodinamik kuram	27
2.2	Psikolojik Dayanıklılık.....	28
2.3	Duygusal Yoksunluk.....	32
2.4	Koruyucu Faktörler: Baba Katılımı ve Sosyal Destek	34
2.4.1	Baba katılımı.....	34
2.4.2	Sosyal destek.....	37
2.4.2.1	Sosyal destek modelleri	38
2.4.2.2	Sosyal desteğin faydaları	38
3.	YÖNTEM	42
3.1	Araştırma Modeli	42
3.2	Evren ve Örneklem	42
3.3	Veriler ve Toplanması.....	45
3.3.1	Kişisel bilgi formu	45
3.3.2	Filial sorumluluk ölçeği	45
3.3.3	Bağlanma temelli zihinsel temsiller ölçeği-BTZO.....	46

3.3.4	Kendini toplarlama gücü �l�eği	47
3.3.5	Baba katılımı �l�eği	47
3.3.6	çok boyutlu algılanan sosyal destek algısı �l�eği	47
3.3.7	Young �ema �l�eği-kısa form 3	48
3.4	Verilerin çözümlenmesi ve Yorumlanması	49
4.	BULGULAR VE TARTIŞMA	50
4.1	Bulgular	50
4.1.1	Verilerin temizlenmesi	50
4.1.2	Betimsel bulgular	50
4.1.3	Araştırma değişkenleri arasında korelasyon analizi sonuçları	51
4.1.4	Cinsiyet ile ilgili analizler	52
4.1.5	Genç yetişkinlerde ebeveynleşmenin demografik verilere göre karşılaştırılması	53
4.1.6	Annelerin ebeveynleşme düzeyinin demografik verilere göre karşılaştırılması	56
4.1.7	çok değişkenli düzenleyici aracı modeller	58
4.1.7.1	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla duygusal yoksunluk düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü	59
4.1.7.2	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvensiz bağlanma düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü	61

4.1.7.3	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvenli bağlanma düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü	63
4.1.7.4	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla psikolojik dayanıklılık düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü	65
4.2	Tartışma.....	68
4.2.1	Betimsel bulguların tartışılması	69
4.2.2	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla duygusal yoksunluk düzeyini yordaması ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması	73
4.2.3	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvensiz bağlanma düzeyini yordamasının ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması	80
4.2.4	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvenli bağlanma düzeyini yordamasının ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması	84
4.2.5	Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla psikolojik dayanıklılık düzeyini yordamasının ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması	87
5.	SONUÇ ve ÖNERİLER	91
	KAYNAKÇA.....	96
	EKLER.....	140
	Ek 1: Etik Kurul Kararı.....	140
	Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	141

Ek 3: Kişisel Bilgi Formu - Genç Yetişkin.....	142
Ek 4: Kişisel Bilgi Formu-Anne	144
EK 5: Filial Sorumluluk Ölçeği.....	145
Ek 6: Kendini Toparlama Gücü Ölçeği	147
Ek 7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Algısı Ölçeği	149
EK 8: Bağlanma temelli zihinsel temsiller ölçeği-BTZO	150
Ek 9: Baba Katılımı Ölçeği.....	152
Ek 10: Duygusal Yoksunluk Ölçeği	153
Ek 11: Alternatif Modellerin Analiz Sonuçları	154
ÖZ GEÇMİŞ	162

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Genç Yetişkin Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	43
Tablo 2. Annelerin Demografik Özellikleri	44
Tablo 3. Betimleyici İstatistikler.....	51
Tablo 4. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 5. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre İncelenmesi .	53
Tablo 6. Genç Yetişkinler için Ebeveynleşme Değişkeninin Demografik Verilere Göre İncelenmesi	54
Tablo 7. Anneler için Ebeveynleşme Değişkeninin Demografik Verilere Göre İncelenmesi	57
Tablo 8. Çok Değişkenli Düzenleyici Aracı Modeller Tablosu.....	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma Modeli	6
Şekil 2. Hooper'ın (2007) Ebeveynleştirmenin Çeşitli Sonuçlarının İncelenmesi için Önerdiği Kuramsal Çerçeve.....	27
Şekil 3. Çok Değişkenli Düzenleyici Aracı Model- Model 21 (Hayes, 2013).....	59
Şekil 4. Annenin Ebeveynleşmesi ve Duygusal Yoksunluk Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü.....	61
Şekil 5. Annenin Ebeveynleşmesi ve Güvensiz Bağlanma Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü.....	63
Şekil 6. Annenin Ebeveynleşmesi ve Güvenli Bağlanma Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü.....	65
Şekil 7. Annenin Ebeveynleşmesi ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü.....	67

KISALTMALAR

BTZTÖ	:	Bağlanma Temelli Zihinsel Temsiller Ölçeği
DUYGUSAL Y.	:	Duygusal Yoksunluk
GÜVENLİ B.	:	Güvenli Bağlanma
GÜVENSİZ B.	:	Güvensiz Bağlanma
PSK. DYNK.	:	Psikolojik Dayanıklılık

1. GİRİŞ

1.1 Problem

Çocuk gelişiminin birçok aşamasında ebeveynler oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Doğumla birlikte başlayan, çocuk ve ailesi arasındaki etkileşimin bireyin fiziksel, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim alanları üzerinde kısa ve/veya uzun vadeli sonuçları olabilmektedir (Michiels, Grietens, Onghena ve Kuppens, 2008; Ranson ve Urichuk, 2008). Ebeveyn ve çocuk arasındaki bu etkileşimin karşılıklı ve diyalektik olduğu ancak aile içi rol dağılımları göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin çocuklarının temel duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılama sorumlulukları olduğu evrensel olarak kabul edilmektedir (Goldthorpe, Epton, Keyworth, Calam ve Armitage, 2019; Kağıtçıbaşı, 2017; Maccoby, 2000).

Minuchin (1988) Yapısal Aile Sistemleri Kuramında aileyi, kendi içerisinde alt sistemleri barındıran ve sistemler arasında döngüsel olarak etkileşimlerin olduğu bir bütün olarak tanımlamıştır. Aile üyeleri farklı roller üstlenerek kurdukları denge sayesinde aile sisteminin devamlılığını sürdürürler. Ancak boşanma, kayıp, hastalık gibi herhangi bir sebepten dolayı aile içi rol ve dengelerde bozulmalar meydana gelebilmektedir. Aile içindeki denge bozulduğunda ebeveynler kendi yükümlülüklerini yerine getirmeyebilmekte ve dengenin devam edebilmesi için aile içindeki roller tekrar düzenlenmektedir (Minuchin, 1988). Örneğin, bazı durumlarda çocuklar veya ergenler ebeveynlerin yükümlülüğünde olan fiziksel işlerin yapılması veya duygusal gereksinimlerin karşılanması gibi görevleri üstlenebilmektedir. Bu rol değişimi alan yazında ilk kez Minuchin, Montalvo, Guernsey, Rosman ve Schumer (1967) tarafından “ebeveyn çocuk” kavramıyla tanımlanmış, ardından Bozsormenyi-Nagy ve Spark (1973), aile içi rollerin değişimi olarak kabul edilen bu durumu “ebeveynleşme” (parentification) kavramıyla adlandırmıştır.

Ebeveynleşmenin yaygınlığı tam olarak bilinmemekle birlikte, Siskowski (2006) tarafından ABD’de 8-18 yaş arası ebeveynleşmiş 1.3-1.4 milyon çocuğun (nüfusun %2.9’u) olduğu tahmin edilmektedir. Hooper, Jankowski ve Tomek’e (2012) göre gerçek rakam bu tahminlerin daha ötesindedir. Daha yakın zamanlarda, yüksek gelirli ülkelerde

18 yaşın altındaki gençlerin %2-8'inin genç bakıcılar olduğu bildirilmiştir (King, 2021). Polonyalı ergenler üzerinde yeni yapılan bir araştırmada, COVID-19 sırasında %30'u ařan ebeveynleşme yaygınlığı tahminleri bildirilmiştir (Borchet, Lewandowska-Walter, Połomski, Peplinska ve Hooper, 2021). Ebeveynleřme olgusu, klinik literatürde kapsamlı bir şekilde belgelendirilmiş olmasına rağmen sistematik olarak kısa bir süredir çalışılmaktadır (Peris, Morey, Cummings ve Emery, 2008). Literatür incelendiğinde, ebeveynleşme yaşantısının bireylerin gelişimleri ve zihinsel sağlıkları üzerinde olumlu ve olumsuz olarak çeşitli etkilerinin olduğu görölmektedir (Masiran, Ibrahim, Awang ve Lim, 2023). Dahası, ebeveynleşme sebebiyle çocukluk döneminde ihtiyaçları karşılanmayan birey ileride bu ihtiyaçları kendi çocuklarına yönelterek telafi etme eğiliminde olabilir (Earley ve Cushway, 2002). Böylece ebeveynleşme yaşantıları nesiller arası aktarılabilir (Goff, 2001; Valleau, Bergner ve Horton, 1995) Ebeveynleřmiř annelerin, nesiller arası ebeveynleştirmeyi sürdürölmeleri yoluyla çocuklarını ebeveynleştirme olasılıkları daha yüksektir (Robinson, 1999).

Mevcut araştırmalar, ebeveyn ve ocuk/ergen arasındaki rol değişimlerinin ocuk veya ergenin psikolojik sağlığını ve iyi oluşunu olumsuz şekilde etkilediğine işaret etmektedir (Engelhard, 2012; Hooper vd., 2012; Stein, Rotheram-Borus ve Lester 2007). Bunun yanı sıra ilgili alan yazın incelendiğinde ebeveynleşmenin türü ve maruz kalan kişi tarafından nasıl algılandığına bağlı olarak ebeveynleşmenin çocuğa yönelik olumlu getirileri de olabilmektedir (Kuperminc, Jurkovic ve Casey, 2009). Son yıllarda yürütölen araştırmalar, ebeveynleşme yaşantılarının kişilik gelişimi ve psikolojik sağlık üzerinde olumlu veya olumsuz farklı etkilerinin olabileceğini ortaya koysa da ebeveynleşme yaşantısının ıktıları ile ilişkili olan mekanizmaların neler olabileceğiyle ilgili literatürde görece az sayıda çalışma bulunmaktadır (Burton, 2007; Macfie, Houts, McElwain ve Cox, 2005; Hooper ve Wallace, 2010; Jurkovic, 1997; Shifren ve Kachorek, 2003). Bu bilgiler ışığında ebeveynleşme yaşantısının olumlu ve olumsuz sonuçları ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.

Günümüzde ebeveynleşme kavramı bağlanma kuramının önemli bir kavramı olan içsel çalışan modeller ile açıklanmaktadır (Byng-Hall, 2002; Engelhardt, 2012; Katz, Petracca ve Rabinowitz, 2009). Bowlby'nin (1973) kuramında çocuğun kendisi ve diğerleri ile ilgili bilişsel temsiller olarak geçen içsel çalışan modeller, bakım verenin çocuğa yönelik

tepkileri ile oluşur. Çocuk ihtiyacı olan bakım ve desteği aldığı anda, bakıcısının ulaşılabilir ve güvenilir olduğuna yönelik bilişsel temsiller geliştirirken, bakıcı çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız kaldığında veya tutarsız bakım sağladığında çocuk bakım vereninin reddedici olduğuna ve kendisinin de sevmeye layık olmadığına ilişkin temsiller geliştirir. Çocuğun kronik bir şekilde bu duyguları yaşaması ise güvensiz bağlanma ile sonuçlanabilir (Sümer, 2017). İçsel çalışan modeller, bebeklikten ergenliğe kadar pekiştirilir ve devamında sürdürülerek değişime dirençli hale gelirler. İçsel çalışan modeller, ergenlik ve yetişkinlik döneminde ilişkilerde kullanılır (Bowlby, 1973). Bununla birlikte, içsel çalışan modellerin süreksiz olabileceğine ilişkin tartışmalar da bulunmaktadır. Yani erken dönem yaşantılar kaynaklı güvensiz bir bağlanma oluşturan ve kendi veya diğerlerine ilişkin olumsuz içsel çalışan modeli geliştiren birisi, yetişkinlik dönemi boyunca aynı bağlanma stilini ve çalışma modelini sürdürmeyebilir (Waters, Merrick, Treboux, Crowell ve Albersheim, 2000). Bununla ilişkili olarak Hooper (2007), içsel çalışan modeller üzerinden ebeveynleşme yaşantısının olumlu ve olumsuz sonuçlarının anlaşılması için gelişimsel-bilişsel bir model geliştirilmiştir. Önerilen kuramsal modele göre içsel çalışan modellere bağlı olarak ebeveynleşme yaşantısının yüksek işlevsellik, sağlıklı ilişkiler, psikolojik dayanıklılık, güvenli bağlanma stili gibi pozitif sonuçları veya olumsuz ebeveynlik, madde kullanımı, zihinsel problemler, güvensiz bağlanma stili gibi negatif sonuçları olabilmektedir.

Ebeveynleşmenin olduğu ailelerde, ebeveynin çocuğun çeşitli fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına karşı yeterince duyarlı olmaması, olumsuz içsel çalışan modelleri devreye sokarak ebeveyn-çocuk arasındaki bağlanmayı zorlaştırabilir (Hooper, 2007). Güvenli bağlanma, insanların kendileri için önemli gördükleri diğer kişilere yönelik geliştirdikleri yakın, sıcak bağ olarak tanımlanırken (Bowlby, 1973), güvensiz bağlanma ise bakım verenin, çocuğun ihtiyaçlarını yeterince karşılamaması veya tutarsız karşılaması durumunda gerçekleşmektedir (Feldman, 2021). Bu nedenle ebeveynleşme, bireyin güvensiz bağlanmasına yol açabilmektedir (Byng-Hall, 2002; Engelhardt, 2012; Madden ve Schafer, 2016). Ayrıca ebeveynleşme yaşantısıyla birlikte bireyin duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması (Chase, 1999), ileride de duygusal gereksinimlerinin karşılanmayacağına ilişkin bir biliş geliştirerek, duygusal yoksunluk şeması geliştirmesine yol açabilir. Duygusal yoksunluk şeması, Young ve meslektaşları (1999) tarafından geliştirilen şema kuramında yer alan erken dönem uyum bozan bir şema

olarak kabul edilmektedir. Bu şema, erken dönem olumsuz yaşantılar sebebiyle sevgi, sıcaklık, destek, güven, yönlendirilme veya anlaşılma gibi gereksinimlerin karşılanmayacağına ilişkin beklentiler sonucu oluşmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

Ebeveynleşmenin pozitif sonuçlarından sayılabilecek, psikolojik dayanıklılık kavramı ise bireylerin olumsuz, zorlayıcı ve riskli yaşantıların üstesinden gelebilme, bunlarla baş etme, bu durumlar karşısında kendini toparlayabilme ve yaşama uyum sağlayabilme becerileriyle açıklanan bir kavramdır (Kaba ve Keklik, 2016). Travma sonrası büyüme kavramını açıklayan bir değişken olan psikolojik dayanıklılık, bazı çalışmalarda ebeveynleşme yaşantıları ile pozitif ilişkili bulunurken (Yew, Siau ve Kwong, 2017; Ungar, Theron ve Didkowsky, 2011), bazı çalışmalarda (Ekşisu, 2021) negatif ilişkili bulunmuştur.

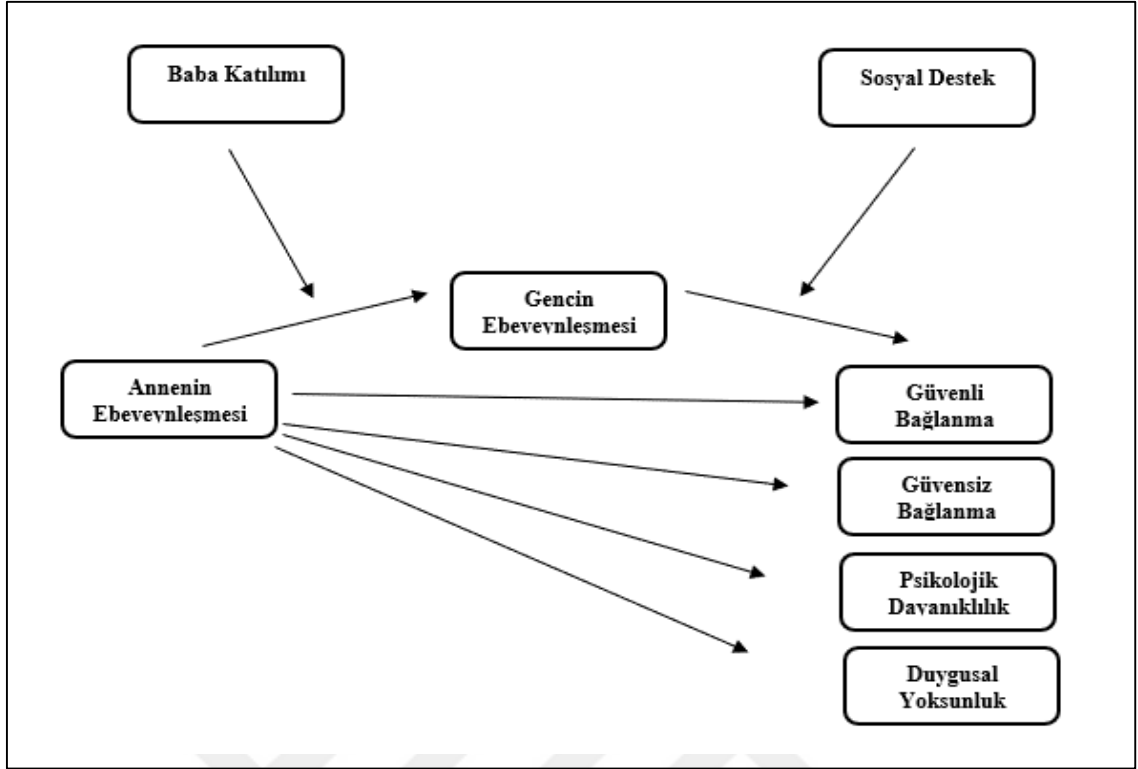
Hooper'ın (2007) modeline göre içsel çalışan modeller pozitif veya negatif ilişkilerin varlığı ile değişebilmektedir. Sosyal varlık olan insanlar, diğerleriyle birlikte etkileşim halindedir. Psikolojik iyi oluş ve fiziksel sağlık üzerindeki en önemli faktörlerden birisi diğerleriyle olan sosyal ilişkilerdir (Umberson, Crosnoe ve Reczek, 2010). Tüm gelişimsel dönemlerdeki yaşam değişikliklerinde, bireye destek ve yardım sağlayan kişiler arası ilişkilere sosyal destek sistemleri denmektedir (Hurdle, 2001). Literatürde çeşitli tanımları olan sosyal destek kavramı en genel haliyle, stres verici veya zorlayıcı bir durumda kalan bireye çevresindeki insanlar tarafından sağlanan yardımdır (Jung, 1997). Sosyal destek, stresli verici durumların negatif etkilerine karşı tampon görevi üstlenmektedir (Baltaş, 2007). Literatürde, sosyal desteğin psikolojik ve fiziksel sağlık üzerindeki olumlu etkisi pek çok çalışma tarafından kanıtlanmıştır (Ör. Berkman ve Glass, 2000; Taylor, 2011). Ebeveynleşme literatürü incelendiğinde ise, sosyal desteğin ebeveynleşmenin olumsuz etkilerini azaltıcı rolü olduğuna yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunduğu göze çarpmaktadır (Gilford, 2012; Tomeny, Barry ve Fair, 2017).

Sosyal desteğin yanı sıra, bireyler için pozitif olabilecek ve gelişim üzerinde oldukça fazla olumlu role sahip faktörlerden birisi de baba katılımıdır (Wilson ve Prior, 2011). Ebeveynlik kavramı uzun yıllar boyunca genelde anneler üzerinden tanımlansa da (Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth ve Lamb, 2000), gelişen literatür ile birlikte babaların da çocuk gelişimi üzerinde oldukça önemli katkıları bulunduğu

bilinmektedir (Parke, 2000). Baba katılımının, çocuğun fiziksel, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimine etkisi pek çok çalışma tarafından gösterilmiştir (Allen ve Daly, 2002; Volker ve Gibson, 2014). Bazı araştırmacılara göre, babanın çocuğun yaşamına katılımı, anne katılımına göre yetişkinlik dönemindeki uyumu daha iyi şekilde yordamaktadır (Lewis ve Lamb, 2003). Benzer olarak Flouri ve Buchanan (2003) tarafından yürütülen çalışmada anne katılımına kıyasla, baba katılımı ile ergenlerin iyi oluşları arasında daha güçlü bir ilişki bulunmuştur. Literatürde baba katılımının kişinin yaşamında potansiyel bir koruyucu bir faktör olduğuna işaret eden çeşitli araştırmalar bulunsa da baba katılımının ebeveynleşmenin çıktıları üzerinde nasıl bir rol oynadığına ilişkin yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır (Örn., Çelik, 2021).

1.2 Amaç

Bu çalışmada anne kaynaklı ebeveynleşme yaşantısının genç yetişkinler üzerindeki olumlu ve olumsuz çıktılarının neler olabileceği sorusu merak edilmektedir. Kuramsal alt plan ve Hooper (2007) tarafından önerilen gelişimsel-bilişsel model göz önünde bulundurulduğunda ebeveynleşme yaşantısının çeşitli olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Ayrıca, ebeveynleşme yaşantısının birey üzerindeki olumlu çıktıları düzenleyecek faktörlerin neler olabileceği sorusu akla gelmektedir. Buradan hareketle, ebeveynleşmeye ilişkin aile içi dinamiklerin daha iyi anlaşılabilmesi için ebeveynleşme yaşantısının olumsuz sonuçları üzerinde koruyucu rol oynayan faktörler olup olmadığı sorusu araştırılacaktır. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı anne kaynaklı ebeveynleşme yaşantısının hem güvenli bağlanma ve psikolojik dayanıklılık olarak olumlu duygusal gelişim, hem de güvensiz bağlanma ve duygusal yoksunluk olarak olumsuz duygusal gelişimle ilişkisini incelemektir. Çalışmanın ikincil amaçları ise bu olumlu ve olumsuz duygusal gelişim ile ilgili olan değişkenler hakkında bilgi edinebilmektir. Bu kapsamda sosyal destek ve baba katılımı koruyucu faktörler olarak ele alınarak, anne kaynaklı ebeveynleşme yaşantılarının olumlu ve olumsuz çıktıları üzerindeki düzenleyici rolleri incelenecektir. Aynı zamanda bu çalışmanın diğer bir amacı da anneden çocuğa ebeveynleşme yaşantısının aktarım mekanizmasını incelemektir. Bu kapsamda annenin ebeveynleşmesi ile gencin olumlu ve olumsuz duygusal gelişimi arasında gencin ebeveynleşmesinin aracı rolü incelenecektir. Araştırmanın modeli (Şekil 1) ve soruları şu şekildedir:

Şekil 1. Araştırma Modeli

- 1) Annenin kendi ebeveynleşme yaşantısı, gencin ebeveynleşme yaşantısını yordamakta mıdır?
- 2) Gencin ebeveynleşmesi, bağlanma tarzını, psikolojik dayanıklılığını ve duygusal yoksunluğu yordamakta mıdır?
- 3) Annenin ebeveynleşmesi ile gencin bağlanma tarzı, psikolojik dayanıklılığı ve duygusal yoksunluğu arasında gencin ebeveynleşmesi aracı rol oynamakta mıdır?
- 4) Annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında baba katılımı düzenleyici rol oynamakta mıdır?
- 5) Gencin ebeveynleşmesi ile bağlanma tarzı, psikolojik dayanıklılığı ve duygusal yoksunluğu arasında sosyal destek düzeyi düzenleyici rol oynamakta mıdır?

1.3 Önem

Çalışmalar erken çocukluk döneminde annenin yaygın rolünden dolayı anne-çocuk ilişkisindeki işlev bozukluğunun ebeveynleştirme sürecinde daha yaygın ve etkili olduğu varsayımını desteklemektedir (Hooper, 2008; Zayas, Mischel, Shoda ve Aber 2011). Ayrıca, ebeveynleşmiş annelerin içselleştirdikleri anne-çocuk modeline göre kendi çocuklarını duygusal olarak ebeveynleştirmeleri daha olasıdır (Hooper, 2007). Bununla

birlikte, babalar çocuk yetiştirmenin sosyal yönlerine daha az katıldıkları için bunu yapma olasılıkları daha düşüktür (Macfie vd., 2005). Bu nedenle bağlanma problemlerinin ve ebeveynleşmenin nesiller boyunca aktarımı, ebeveyn cinsiyeti tarafından yönetiliyor gibi görünmekle birlikte annelerin, ebeveynleşme yaşantısında daha büyük bir etki göstermesi olasıdır. Ebeveynleşmenin kuşaklar arası aktarımını inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Earley and Cushway, 2002; Macfie vd., 2005; Katz vd., 2009). Bu araştırmada annenin kendi ebeveynleşme deneyiminin, genç yetişkin çocuğunun ebeveynleşmesi ile ilişkisine bakılmıştır. Ebeveynleşme yaşantısının aktarımı incelenerek literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Alan yazın göz önünde bulundurulduğunda ebeveynleşme yaşantısının olumlu ve olumsuz duygusal gelişimle ilişkisini bir arada inceleyen ve bu gelişimsel sonuçlarla ilişkili olan mekanizmaları araştıran görece az sayıda çalışma bulunmaktadır (Jankowsk, Hooper, Sandage ve Hannah 2013; Stein vd, 2007; Williams ve Francis, 2010). Ebeveynleşmenin şiddeti ve süresi (Shifren ve Kachorek, 2003), cinsiyet (McMahon ve Luthar, 2007), çocuğun yaşı (Burton, 2007), içinde yaşanılan kültür (Telzer ve Fuligni, 2009) gibi çeşitli bireysel ve bağlamsal özelliklerin, ebeveynleşmenin olumlu veya olumsuz sonuçları üzerinde rol oynadığı bilinmektedir. Bu faktörlerin yanı sıra algılanan adalet kavramı ebeveynleşme ve zihinsel bozukluklar arasındaki ilişkiyi düzenleyen en önemli değişkenlerden biridir (Hooper ve Wallace, 2010; Jurkovic, 1997). Yani, ebeveynleşen çocuk, bu yaşantıyı karşılıklı bir durum olarak ve adil/haklı bir gereklilik olarak algılıyorsa, bu yaşantıyı haksızlık olarak algılayan bireylere göre daha az olumlu etki yaşamaktadır (Jurkovic, Thirkield ve Morrell, 2001)

Algılanan adalet kavramına ek olarak ebeveyn ve çocuk ilişkisinden duyulan memnuniyet (McKenna, 1995), ebeveyn desteği ve takdiri/sosyal destek (Gilford, 2012; Umberger, Risko ve Covington, 2015), sorumlulukların diğer aile üyeleri tarafından paylaşılması, benliğin ayrışması (Hooper, 2003; Jankowski ve Hooper, 2012) gibi etmenler ebeveynleşme yaşantısının sonuçlarını etkileyen değişkenlerdir. Diğer bir deyişle, aile ve sosyal çevre tarafından sağlanan desteğin çocuğu ebeveynleşme yaşantısının olumsuz etkilerinden koruyabileceği söylenebilir (Chase, 1999). Ancak sosyal destek algısının, ebeveynleşme yaşantılarının çıktılarını nasıl etkilediği ile ilgili görece az bilgi bulunmaktadır (Gilford, 2012). Dahası, ebeveyn desteğinin devam etmesinin

ebeveynleşmenin olumsuz çıktılarına karşı koruyucu rol oynadığını bilirse de (Chase, 1999; Jurkovic vd., 2001) hangi ebeveyn tarafından ne tür bir destek sağlandığına yönelik bilgi mevcut değildir. Aynı zamanda kuramsal arka plana göre bağlanma kuramının merkezi bir bileşeni olan içsel çalışan modeller daha sonraki yaşlarda deneyimlere bağlı olarak değişerek (George, Kaplan ve Main, 1984), ebeveynleşmiş çocukların yetişkinlikte farklı sonuçlar (olumlu ve olumsuz) yaşamalarına yol açabilir.

Baba katılımının çocuğun daha olumlu fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimi ile ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda; Destekleyici babaların çocukları daha yüksek akademik başarıya (Flouri ve Buchanan, 2004; Hernandez ve Coley, 2007), kariyer başarısına, işte yetkinliğe ve psikolojik iyiliğe, olumlu iyilik haline ve duygusal gelişime sahip olmaktadır (Allen ve Dally, 2007). Dahası baba katılımı daha yüksek yaşam doyumu (Allgood, Beckert ve Peterson, 2012), daha az psikolojik problem (Sarkadi Kristiansson, Oberklaid ve Bremberg 2008), babaya daha yüksek düzeyde güvenli bağlanma (Caldera, 2004), sosyal yeterlilik, olgunluk, uzun süreli yakın ilişkiler ve başarılı evlilikler gibi faktörlerle ilişkidir (Dubowitz vd., 2001; Pedro, Ribeiro ve Shelton, 2012). Bunların yanı sıra Minuchin'in (1988) aile sistemi kuramına göre aile çeşitli alt sistemlerden oluşur ve bu sistemler birbiriyle döngüsel etkileşimler içerisindedir. Her bir sistemin diğeri üzerinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Buradan hareketle sistemsal bir bakış açısıyla anne ile çocuk arasındaki ilişkide babanın olası rolünün incelenmesi, ebeveynleşmenin sonuçlarının anlaşılmasında daha geniş bir bilgi sağlayabilir.

Bu çalışmada anne, baba, çocuk ve sosyal çevre dahil edilerek sistemsal bir bakış açısıyla ebeveynleşme yaşantısı incelenerek literatüre kapsamlı bir çalışma sunulmuştur.

1.4 Varsayımlar

Bu araştırmada seçilen örneklemin evreni temsil ettiği, sonuçların genellenebilirliğinin yüksek olduğu, katılımcıların çalışmaya gönüllü bir şekilde katılarak ölçek sorularını içtenlikle cevapladığı varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlıklar

Bu araştırma Türkiye'nin çeşitli illerinde ikamet eden genç yetişkinler ve anneleriyle sınırlıdır.

- a) Bu araştırma belirli bir yıl aralığında toplanan veriler ile sınırlı olacaktır.
- b) Araştırmadan elde edilen bulgular, katılımcıların ölçeklere verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

Ebeveynleşme: Ebeveynleşme olgusu bir bireyin gelişim düzeyinin daha üzerinde sorumluluklar üstlenerek aile üyelerinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılaması olarak tanımlanmaktadır (Hooper, 2007).

Bağlanma: Bowlby (1969, 1973, 1977, 1980), bu kavramı insanların kendileri için önemli olarak gördükleri kişilere yönelik geliştirdikleri yoğun ve güçlü duygusal bağ olarak tanımlamıştır.

Psikolojik Dayanıklılık: Travma sonrası büyüme ile ilişkili olan ve bireyin önemli risklere veya travmatik yaşantılara rağmen uyum sağlama ve baş etme becerileri anlamına gelmektedir (Wagnild ve Young, 1993).

Duygusal Yoksunluk: Sevgi, sıcaklık, destek, güven, yönlendirilme veya anlaşılma gibi gereksinimlerin karşılanmayacağına ilişkin beklentiler sonucu oluşan şemadır (Young vd., 2003).

Sosyal Destek Algısı: Bireylerin yaşamları ve sosyal ağları içinde değer gördüklerini, önemsendiklerini hissettiren, kişisel olarak işlevselliklerinin artmasına ve stresle başa çıkmalarına yardımcı olan, istenmedik sonuçların ortaya çıkışını engelleyen bireysel algılardır (Demaray, Malecki, Davidson, Hodgson ve Rebus 2005).

Baba Katılımı: Babanın varlığı ve sıcaklığı, babanın çocuğu yetiştirmesi, ebeveyn olmaya yönelik memnuniyeti, maddi destek sağlaması ve çocuğun yaşamına katılım aktivitelerini kapsamaktadır (Downer, Campos, McWayne ve Gartner, 2008).

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Ebeveynleşme kavramı

Aile sistemleri araştırmacıları arasında, ebeveynleşmenin tanımı konusunda uzlaşılmış, net bir anlaşıma yoktur (Chase, 1999). Çeşitli kuramsal yönelimlere göre (örn. yapısal, Bowenci veya bağlamsal) ebeveynleşme kavramının davranışlar, duygular veya her ikisi gibi farklı öğeleri vurgulanmaktadır. Farklı kuramsal yaklaşımlar bu kavramı rol ters dönmesi (role reversal), aşırı yüklenmiş çocuk, kuşaklar arası sınırlarda çözülme, ebeveyn çocuk, eş/karşılıklı bağımlılık ebeveyn/eş olarak çocuk, yetenekli veya kahraman çocuk gibi farklı terimlerle tanımlamışlardır (Chase, 1999; Jurkovic, 1997). Bununla birlikte, çoğu ebeveynleşme tanımında çocuğun ebeveyn rolü üstlenmesi, rol değişimi, kuşaklar arası sınırlarda karışıklık gibi bazı evrensel unsurlar yer almaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973; Chase, 1999; Jurkovic, 1998; Minuchin vd., 1967).

İlk kez ayrıntılı olarak Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) tarafından açıklanan bu olgu, aile alt sistemleri arasında sınırların zayıf veya eksik olduğu durumlarda, çocukların ebeveynlerine ait olan yükümlülük ve sorumlulukları üstlenmesi olarak tanımlanmıştır. Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) ve Minuchin (1974)'in ebeveynleşme kavramına ek olarak, Chase (1999) ebeveynleşme kavramını, ebeveynin fiziksel veya duygusal gereksinimlerini karşılayabilmek için bireyin kendi ilgi, konfor ve yol gösterilme gibi ihtiyaçlarını feda ettiği bir rol değişim süreci olarak tanımlamıştır.

Günümüzde ise duygusal ihmal ve istismarın bir türü olarak ele alınan ebeveynleşme kavramı bir bireyin gelişim düzeyinin üzerinde roller ve sorumluluklar üstlenerek, aile üyelerinin duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması olarak tanımlanmaktadır (Hooper, 2007; Kerig, 2005). Bunlara ek olarak, ebeveynleşme olgusu yalnızca ebeveynin ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı değildir. Aynı zamanda ebeveynleşen bireyler en başta kardeşleri olmak üzere ailenin diğer üyelerine de bakım vermeyi içeren birtakım sorumluluklar üstlenebilmektedir (Hooper, 2008).

2.1.1 Ebeveynleşmenin türleri

Ebeveynleşme olgusu genel olarak aile üyelerinin (ebeveyn, kardeş) fiziksel, maddi ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak olarak tanımlanmıştır. Alt boyutlarının daha ayrıntılı açıklanabilmesi için ebeveynleşme yaşantısı çocuğun üstlendiği sorumluluk ve görevlerin içeriğine bağlı olarak araçsal (instrumental) veya duygusal (emotional/expressive) olmak üzere iki türe ayrılmaktadır (Jurkovic, 1997; Hooper, 2007). Ailenin fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması ve günlük işlerin devam edebilmesi amacıyla çocuğun ev işleri ve alışveriş yapma, çalışarak aile bütçesine katkıda bulunma, ebeveyn veya kardeşe bakma gibi birtakım yetişkin görevleri üstlenmesi araçsal ebeveynleşme başlığı altında değerlendirilmektedir (Hooper, 2007). Minuchin'e (1974) göre özellikle geniş ailelerde çocukların fiziksel olarak sorumluluk alması ve aile üyelerine yardım etmesi doğal ve kabul edilebilir karşılanmaktadır. Thirkield (2002) tarafından yapılan bir çalışmada aile içinde sorumluluk almanın kişiler arası yeterlilik ve sosyalleşme açısından uzun vadede olumlu sonuçları bulunmuştur. Fakat, çocuğun üstlendiği görevler fark edilmediğinde ve uzun süreli devam ettiğinde olumsuz sonuçların ortaya çıkması daha olasıdır (Jurkovic, 1997).

Çocuğun ebeveynin duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışması ise duygusal ebeveynleşme olarak değerlendirilmektedir. Duygusal ebeveynleşme yaşantısında sorun doğrudan bir şekilde çocukla ilişkili olmamasına rağmen çocuk, ebeveynin veya kardeşin duygusal problemleri ile başa çıkmaya çalışır ve onların duygularını anlamaya çalışan, aile üyelerine karşı korumacı yaklaşan, çatışmayı çözen, refakatçi ve arabulucu bir role girer (Earley ve Cushway, 2002). Burada, çocuğun yaşı, gelişim düzeyi ve algılama kapasitesi ile ebeveynin talep ve beklentileri arasında bir tutarsızlık olması ve çocuğun ebeveynini memnun edebilmek adına kendi ihtiyaç ve isteklerini ihmal etmesi sebebiyle duygusal ebeveynleşme çocuğun gelişimine en olumsuz etki eden ve zihinsel açıdan en problemli tür olarak kabul edilmektedir (Chase, 1999; Hooper Marotta ve Lanthier, 2008; Hooper ve Wallace, 2010). Üstlenilen sorumlulukların çocuğun gelişim düzeyine ve yaşına uygun olması, ebeveyn tarafından sağlanan desteğin devam etmesi ve çocuğun katkılarının aile tarafından takdir edilmesi koşulunda araçsal ebeveynleşmenin daha az olumsuz etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Aldridge, 2006; Chase, 1999; Hooper, 2007).

Çocuğun üstlendiği sorumluluk ve görevlerin içeriğine göre ayrılan ebeveynleşme türlerine ek olarak, ebeveynleşme yaşantısının olma derecesi bir skala üzerinde değerlendirilerek yapıcı (constructive) ebeveynleşme, yıkıcı (destructive) ebeveynleşme, işlevsel/uyumsal ebeveynleşme ve çocuk muamelesi yapma olarak dört tür tanımlamıştır (Jurkovic, 1997). Buna göre bireylerin sorumluluk ve görev alma dereceleri ağır, hafif düzey riskli, yaşa uygun veya yaşının altında olabilir. Uçlarda yer alan çocuk muamelesi yapma ve yıkıcı ebeveynleşme işlevsel olmayan türe girerken, sağlıklı ebeveynleşmeme ve işlevsel/uyumsal ebeveynleşme gelişim düzeyine uygun sorumluluklara işaret etmektedir. Jurkovic'e göre (1997) çocukluk döneminde deneyimlenen ebeveynleşme yaşantılarına göre, insanlar bu skala üzerinde bir yerde yer alabilirler. Yıkıcı ebeveynleşme, gelişim düzeyinin üzerinde duygusal veya araçsal rol ve sorumluluklar ile ilişkili olduğu için, çocuğun gelişimini olumsuz şekilde etkilemekte ve kaynaklarını zayıflatmaktadır. Çocuk bu rolü kimliğinin bir parçası haline getirebilir. Aile içinde taşımakta zorlanılan yükler sebebiyle, bireyler hem çocukluk ve ergenlik hem yetişkinlik dönemi boyunca çeşitli zorluklar ve olumsuzluklar yaşayabilir (Hooper, 2008).

Çocuk muamelesi yapma durumunda yetişkinler, çocuğa gelişiminden beklenen düzeyin altında veya çok az düzeyde sorumluluk verirler. Burada çocuğun ihtiyaçları aşırı derecede karşılanır ve çocuğa karşı korumacı bir tutum sergilenir. Bu türde, özerk bir kimlik gelişimi sekteye uğrar. Sağlıklı ebeveynleşmeme türünde, çocuğa gelişimine uygun, kültürel açıdan uyumlu rol ve sorumluluklar verilir ve ebeveynler tarafından karşılıklılık ve destek sağlanır. İşlevsel/uyumsal ebeveynleşme türünde ise çocuğa verilen görevler onun gelişim düzeyinin üzerinde olmasına rağmen aileden alınan sosyal destek, takdir edilme ve algılanan adalet sebebiyle, bu durum çocuğun kimlik gelişiminde olumlu etkilere neden olabilir (Jurkovic, 1997).

2.1.2 Erken dönem ebeveynleşme deneyimlerinin birey üzerindeki etkileri

İlgili literatür incelendiğinde, ebeveynleşme olgusunun inceleyen erken dönem araştırmaların genellikle olumsuz sonuçlar üzerine odaklandığı, sonrasında yapılan araştırmaların ise bu olgusunun olumlu sonuçlarla da ilişkisini incelediği görülmektedir. Ebeveynleşme olgusunun olumlu veya olumsuz çıktılarına odaklanmakla birlikte bu mekanizmayı açıklayan aracı faktörlerin anlaşılması önem taşımaktadır. Bu bölümde,

ebeveynleşme olgusunun olumlu ve olumsuz sonuçlarına ve bu sonuçları açıklayan faktörlere yer verilecektir.

Çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca, ebeveynleşme yaşantısı ile ilişkili olduğu görülen en önemli olumsuz çıktılardan birisi düşük akademik başarıdır (Baldwin, 1982; Chase, Deming ve Wells, 1998; Mechling, 2011; Nako, 2015). Cree (2003) tarafından yürütülen bir araştırmada, hasta ebeveynine bakan çocuğun ev ödevi dahil diğer aktivitelere ayıracak vaktinin olmadığı ve ödev hazırlama konusunda ebeveynlerinden gerekli desteği alamadığı görülmüştür. Benzer bir problem, üniversite öğrencileri için de görülmüştür. Çocukluk döneminde yüksek düzeyde ebeveynleşme deneyimi bildiren gençlerin, üniversite hayatına uyum sağlamada daha fazla zorlandıkları görülmüştür (Leonard, 2012). Gilford ve Reynolds (2011), tarafından yürütülen bir araştırmada ebeveynleşme puanı yüksek olan kadınlar, stresli ev ortamından uzaklaşmak için yaşam yerlerine daha uzak bir üniversiteye gittiklerini ve ailelerinin eve dönmeleri için ısrarcı davranışları olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin, uzakta olsalar bile ebeveynlerinin sorunlarıyla ilgilenmeye devam ettikleri ve bakım verme-öğrenci rolünü ayarlamakta zorlandıkları görülmüştür.

Ebeveynleşme, zayıf sosyal ilişkiler ile de ilişkilidir (Peris vd., 2008). Çocuklara yüklenen aşırı yükler, onların duygusal ve bilişsel gelişimlerini engelleyerek oyun ve sosyalleşme kapasitelerini kısıtlayabilmektedir (Byng-Hall, 2008). Johnston (1990) tarafından yapılan bir araştırmada, ebeveynlerinin duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayan çocukların akranlarına zaman ayırmakta ve sosyal ilişki kurmakta zorlandıkları, sosyal ortamlardan çekindikleri gösterilmiştir.

Bireyin kişilik gelişimi ve benlik kavramı üzerinde de ebeveynleşmenin önemli etkileri bulunmaktadır. Goldner, Abir ve Sachar (2016), tarafından yapılan çalışmada çocukluk dönemindeki ebeveynleşme, ergenlik döneminde gerçek benliği yansıtan davranışların azlığı ile ilişkili bulunmuştur. Ebeveynleşmiş bireyler, başkalarını memnun etmek için aşırı bir çaba içerisinde olup, benlik şemalarını kendilerine ait olmayan bir şekilde geliştirebilirler. Aynı zamanda, ebeveynleşmiş yetişkinler, ebeveynlerinin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadıklarına dair hislere sahip olarak, yetersizlik duygusu geliştirebilirler (Castro, Jones ve Mirsalimi, 2004). Yetersizliğin tersi bir durumla ilişkili olarak, Lang (2016) tarafından yapılan çalışmada özellikle erkekler için, ebeveynleşme

ile yetişkinlikteki manipulatif kişilik özellikler arasında ilişki bulunmuştur. Yazar bu durumu, ihmalkar ve belirsiz bir aile ortamıyla baş edebilmek için kontrolü elinde tutma isteği ile açıklamıştır. Erken dönem ebeveynleşme yaşantıları, yetişkinlikte utanca yatkınlık (Wells ve Jones, 2000) ve narsistik ve mazoşist kişilik özellikleri (Jones ve Wells, 1996) ile ilişkili bulunmuştur. Araştırmacılar göre çocuğun ebeveynin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını doğrudan karşılaması (örn., ebeveynin yardımcısı olma, ebeveynini dinleme, özerkliği bastırma) mazoşistik özellikler ile; ebeveynin ideal benliğini çocuğa yansıtması (örn., ebeveynin hayali olan mesleği gerçekleştirme) narsistik özellikler ile ilişkili bulunmuştur. Wells ve Jones (2000) tarafından çocukluk dönemindeki ebeveynleşme yaşantısı ile yetişkinlik döneminde utanca yatkınlık arasında ilişki bulunmuştur.

Ebeveynleşmenin ilişkisel çıktılarını inceleyen çalışmalar, ebeveynleşme yaşantılarının bakım veren ve çocuk arasındaki bağı zedelediğini ve güvensiz bağlanma geliştirebileceğini ortaya koymaktadır (Jones ve Wells, 1996; Zeanah ve Zeanah, 1989). Madden ve Shaffer (2016), tarafından yapılan bir araştırmada araçsal ebeveynleşme ile kaçınan bağlanma arasında; duygusal ebeveynleşme ile hem kaygılı hem kaçınan bağlanma arasında olumlu ilişki bulunmuştur.

Ebeveynleşmenin bağlanma üzerindeki olumsuz etkileri yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilere de yansımaktadır (Linder ve Collins, 2005). Babaya yönelik olan ebeveynleşmenin, romantik ilişkiye yönelik güvensizliği arttırdığı ve ilişki doyumunu azalttığı bulunmuştur (Baggett, Shaffer ve Muetzelfeld, 2015). Çocukluk dönemindeki duygusal ebeveynleşmenin, yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerdeki kompulsif bakım verme davranışlarını (örn., partnerin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını aşırı derecede karşılama, partnerin mutluluğundan sorumlu hissetme, ilişkide kendi ihtiyaçlarını yok sayma) yordadığı bulunmuştur (Bourassa, 2010). Ebeveynleşme yaşantısıyla birlikte ebeveyn ve çocuk arasındaki sarsılan güven ilişkisinin, gelecek romantik ilişkilerdeki iletişim becerilerini olumsuz etkileyebileceği öne sürülmüştür (Madden ve Shaffer, 2016; Seiffge-Krenke, Overbeek ve Vermulst, 2010). Slagle (2000) tarafından yapılan bir araştırmada, ebeveynleşme puanı yüksek olan bireyler, evliliğe karşı olumsuz tutum bildirmişlerdir. Dahası, çocukluk dönemindeki ebeveynleşme süreci,

bu çocuklar yetişkin olduklarında çocuk sahibi olma kaygısına ve/veya ebeveynleşmenin diğer nesillere aktarılmasına yol açabilir (Valleau vd., 1995).

Ebeveynleşme yaşantıları ile psikolojik problemler arasındaki ilişkilere odaklanan çok sayıda görgül çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda çocuğun gelişim düzeyinin daha üzerinde sorumluluklar verilmesi, onların kendi ihtiyaçlarını ihmal etmesine ve gelişimlerinin zarar görmesine, dolayısıyla ebeveynleşme yaşantılarının psikososyal olarak işlevsellikte bozulmaya neden olacağını varsayılmaktadır. Erken dönem etkilere bakıldığında, gelişim düzeyine uygun olmayan şekilde bakım alma ve aile sistemindeki sınır belirsizliği sebebiyle çocuk ve ergenlerdeki yüksek stres düzeyi psikolojik problemlere zemin hazırlamaktadır (Peris ve Emery, 2005). Van Loon, Van de Ven, Van Doesum, Hosman ve Witteman (2017) tarafından ergenlerle yürütülen bir çalışmada, ebeveynleşme yaşantısı ile içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri arasında ilişki bulunmuştur. Ebeveynleşmiş çocukların depresif semptomlar ve anksiyete gibi içselleştirme problemlerinin yanı sıra baş ağrısı ve karın ağrısı gibi somatik semptomları da bildirme olasılıkları yüksektir (Earley ve Cushway, 2002). 11- 14 yaş arasındaki ergenlerde, ebeveynleşme, ebeveyn davranışları ile depresif belirtiler arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir (Burton, Hooper, Tomek ve Cauley, 2018). Başka bir boyamsal çalışmada, duygusal ve araçsal ebeveynleşmenin her ikisi de dışsallaştırılmış davranışlarla ilişkilendirilmiştir (Khafi, Yates ve Lutar, 2014). Boşanma sonrasında ortaya çıkan rol değişimi, ebeveyn reddi veya ebeveyn ile çocuk arasındaki mesafe ile birleştiğinde çocuğun somatik yakınmaları artmıştır (Johnston, 1990). Dahası, annenin kendi geçmişindeki yıkıcı bir ebeveynleşme yaşantısının, anne duyarlılığını azaltarak kendi bebeğinin dışsallaştırılmış davranış problemini arttırdığı bulunmuştur (Nuttall, Valentona ve Barkowski, 2012). Ebeveynleşme ile yetişkinlik dönemindeki depresyon ve kaygı (Cho ve Lee, 2019; Fullinwider-Bush ve Jacobvitz, 1993; Majestic ve Eddington, 2019; Williams ve Francis, 2010), somatizasyon (Schier, Herke, Nickel, Egle ve Hardt, 2015), yeme bozukluğu (Rowa, Kerig ve Geller, 2001), alkol/madde bağımlılığı ve kötüye kullanımı (Rothman, Bernstein ve Strunin, 2010; Shin ve Hecht, 2013) gibi çeşitli psikopatolojiler arasında ilişki bulunmaktadır.

Ebeveynleşme olgusu ile ilgili yürütülen ilk araştırmalarda ebeveynleşmenin olumsuz etkileri üzerine çalışılsa da son dönemlerde yapılan bazı araştırmalar, ebeveynleşme

yaşantılarının bazı değişken ve koşullara bağlı olarak bireyin işlevselliği üzerinde olumlu etkileri olabileceğini de ortaya koymaktadır (Hooper, 2007). Ergenlerle yürütülen bazı çalışmalarda ebeveynleşmenin bireylere yetkinlik kazandırarak onların kişisel gelişimlerine olumlu katkısı olduğu bulunmuştur (Hooper vd., 2008; Kuperminc vd., 2009). Ebeveynleşme yaşantısının sosyal yetkinlik düzeyine (Champion vd., 2009), psikososyal uyuma (McMahon ve Luthar (2007), okula uyum ve sosyal işlevselliğe (Wang, Liu ve Belsky, 2017), öz-güven, olgunlaşma ve empati becerilerine (East, 2010), özsaygının gelişimine (Byng-Hall, 2008) olumlu katkısının olduğu; suça yönelik davranışların ve ergenlerin erken cinsel deneyim niyetinin (Sang, Cederbaum ve Hurlburt, 2014) azalmasına (Nurwiant, Poerwandari ve Ginanjar, 2019) yardımcı olduğu gözlemlenmiştir.

Farklı kökenlerle yürütülen çalışmalara bakıldığında, ebeveynleşme yaşayan Latin kökenli ve göçmen statüsünde bulunan ergenlerin özyeterlilik (self-efficacy), yetkinlik ve kendilerine hakim olma (self-restraint) becerileri kazandığı (Kuperminc vd., 2009); aile içinde farklı rol ve sorumluluk üstlenen Asya, Latin Amerika ve Avrupa kökenli ergenlerin ise psikolojik olarak iyi oluşlarının yüksek olduğu (Telzer ve Fuligni, 2009) bulunmuştur.

Geçmiş dönem ebeveynleşme yaşantılarının bireyin yetişkinlik yaşamındaki olumlu çıktılarını inceleyen çalışmalarda ise çocukluk ve ergenlik döneminde ebeveynleşme yaşantılarını deneyimleyen yetişkinlerin kişilerarası ilişkilerinde yeterliliklerinin yüksek olduğu, kriz anlarında ne yapmaları gerektiğini daha iyi bildikleri, girişimcilik ve sabırlılık özelliklerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Jurkovic ve Casey, 2000). Ebeveynleşmenin üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığını pozitif yönde yordadığı (Yew vd., 2017), kadınlara üniversitede yaşantısını devam ettirebilecek dayanıklılığı sağladığı (Gilford ve Reynolds, 2011), kardeş ilişkilerini olumlu hale getirebildiği (Tomeny vd., 2017) görülmüştür.

Ebeveynleşme yaşantıları ergenlik dönemi için olumsuz çıktılarla ilişkili olmasına rağmen, psikolojik ve zihinsel sağlık üzerindeki etkilerini inceleyen bazı çalışmalarda geçmiş döneminde ebeveynleşme yaşantısına maruz kalan yetişkin bireylerin daha düşük depresyon puanı, daha az madde kullanımı ve daha güçlü başa çıkma becerileri olduğu saptanmıştır (Stein vd., 2007; Williams, 2010). Ebeveynleşme kısa sürede çeşitli olumsuz

sonuçlara yol açmasına rağmen bazı bireyler için travma sonrası gelişimle birlikte uzun vadede bireylere psikolojik olgunluk kazandırabilmektedir (Hooper vd., 2008). Tüm bu sonuçlardan hareketle, ebeveynleşme yaşantılarının olumsuz etkilerinin zaman içerisinde azabilmesi olasıdır.

Yukarıda da değinildiği gibi, çalışmalar ebeveynleşmenin birey üzerinde farklı sonuçlar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, ilgili literatürde olumlu ve olumsuz sonuçların ortaya çıkmasıyla ilişkili olan faktörler hakkında yeterli bilgi ve çalışma bulunmamaktadır. İlgili literatür incelendiğinde, ebeveynleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarını açıklayan çeşitli aracı faktörler bulunduğu görülmektedir. En çok öne çıkan faktörlerden birisi, ebeveynleşme yaşantısının şiddet ve süresidir. Birkaç yıldan fazla süren, haftada 20 saati geçen, çocuğun gelişimsel düzeyinin çok üzerinde olan ebeveynleşme yaşantısının olumsuz sonuçlar doğurma olasılığı daha yüksektir (East, 2010). Diğer önemli bir değişken ise cinsiyettir. Kız çocukların daha fazla ebeveynleşme yaşantısı bildirdiği çalışmalarla (Harrison ve Albanese, 2012; Macfie vd., 2005; McMahon ve Luthar, 2007) birlikte cinsiyete göre fark bulunamayan çalışmalar da mevcuttur (Castro vd., 2004; Jurkovic vd., 2001; Sarıkaya, 2019). Yaş değişkeni ve doğum sırası da çocuğun üstelendiği görev ve sorumlulukların sonuçlarını belirlemektedir. Doğum sırasına göre ailenin ilk çocuğu, ebeveynlerin görevlerini daha çok üstlenmektedir. Bununla birlikte ebeveynleşmeyi küçük yaşta yaşamamanın olumsuz çıktıları daha fazladır (Burton, 2007). Özellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde, ebeveynlere bakım verme rolünü tek çocuklar veya ailenin en büyük çocuğu üstlenmektedir. En büyük çocuk olma fiziksel ebeveynleşme ile ilişkili bulunurken, tek çocuk olma ise duygusal ebeveynleşme ile ilişkili bulunmuştur (McMahon ve Luthar, 2007). İçinde yaşanan kültür de çocuğun ebeveyn benzeri sorumluluklar üstlenmeye yönelik algısını ve tutumunu şekillendirmektedir. Bu tür sorumluluklar üstlenmeyi normatif ve olağan bir yaşam örüntüsü olarak kabul eden kültürlerde, ebeveynleşme deneyiminin olumsuz çıktıları azalabilir (East, 2010; Manzi, Vignoles, Regalia ve Scabini, 2006). Yew ve diğerleri (2017), kültürel olarak, ebeveynlere ve büyüklere saygıyı benimseyen Asya kültürlerinde ebeveynleşmenin daha olumlu olabileceğini ileri sürmüştür. Asyalı ebeveynler, çocuk sayısının fazla olması sebebiyle çocuk bakımıyla ilgili yükümlülüklerini genellikle büyük kardeşlere devretmektedir (Md-Yunus, 2005).

Batılı bir örneklem ile yürütülen boylamsal bir çalışmada, orta düzeyde araçsal ebeveynleşme yaşamış erkek çocukların sosyal yönden sorumluluk düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür (Hetherington, 1999). Ebeveynleşmenin türü de farklı sonuçlar doğurabilmektedir. İlgili araştırmalar, duygusal ebeveynleşmenin, araçsal ebeveynleşmeye göre olumsuz çıktılarla daha ilişkili olduğunu göstermektedir (Hooper ve Wallace, 2010).

Bağlamsal ve sosyodemografik değişkenlerin yanı sıra algılanan adalet kavramı ebeveynleşme ve zihinsel bozukluklar arasındaki ilişkiyi düzenleyen en önemli değişkenlerden biridir (Hooper ve Wallace, 2010; Jurkovic, 1997). Yani, ebeveynleşen çocuk, bu yaşantıyı karşılıklı bir durum olarak ve adil/haklı bir gereklilik olarak algılıyorsa veya bu yaşantıdan kazanımları olduklarını düşünüyorlarsa, bu yaşantıyı haksızlık olarak değerlendiren bireylere göre daha az olumlu etki yaşamaktadır (Jurkovic vd., 2001). Algılanan adalet ve ebeveynleşmenin psikopatolojiyle ilişkisinin incelendiğini bir araştırmada algılanan adaletin zihinsel sağlık üzerinde koruyucu bir role sahip olduğu bulgulanmıştır (Hooper ve Wallace, 2010). Algılanan adalet kavramına ek olarak ebeveyn ve çocuk ilişkisinden duyulan memnuniyet (McKenna, 1995), ebeveyn desteği ve takdiri/sosyal destek (Gilford, 2012; Umberger vd., 2015), sorumlulukların diğer aile üyeleri tarafından paylaşılması, benliğin ayrışması (Hooper, 2003; Jankowski ve Hooper, 2012) gibi etmenler ebeveynleşme yaşantısının sonuçlarını etkileyen değişkenlerdir. Köyden ve Uluç (2018) tarafından yapılan çalışmada ebeveynleşme yaşantısından algılanan yarar ve ebeveyn tarafından takdir edilmenin psikolojik belirtileri azaltan role sahip olduğu ve ebeveynleşme yaşantısının psikolojik sağlamlığa katkısı olabileceği bulunmuştur.

2.1.3 Ebeveynleşme ve risk faktörleri

Ebeveynleşme yaşantısı, aile üyeleri arasındaki ilişkisel dinamiklere bağlı olduğu için birçok ailede görülebilir. Ancak bazı koşul ve özelliklerin ebeveynleşme riskini arttırdığına ilişkin bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bu bölümde, ebeveynleşme riskini arttıran faktörler ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Aile üyelerinden birinin kronik olarak fiziksel veya zihinsel bir hastalığa sahip olması, ebeveynleşme riskini arttıran en önemli durumlardan sayılmaktadır. Çünkü, çocuklar

hastalıkların getirdiği değişimlere uyum sağlamak zorunda kalarak ebeveynlerin gerçek olan ihtiyaçlarına yönelik onlara bakım verme veya aile sorumluluklarını üstlenme durumunda kalabilirler (Grabiak, Bender ve Puskar, 2007; Rolland, 1999). Kanser (Joung ve Kim, 2022; Thastum, Johansen, Gubba, Olesen ve Romer, 2008), migren (Fagan, 2003), multiple skleroz (Haynes-Lawrence ve West, 2018; Pakenham ve Cox, 2012), huntington hastalığı (Hendricks vd., 2023; Rothing, Malterud ve Frich, 2014), AIDS (Edwards, Irving, Amutah ve Sydnor, 2012; Stein, Riedel ve Rotheram-Borus, 1999), kronik ağrı (Umberger vd., 2015) ve romatizmal eklem iltihabı ve fibromiyalji (Duryea, 2007; Umberger vd., 2013) gibi kronik olarak fiziksel hastalığı bulunan ebeveyni olan çocuk ve ergenlerin ebeveynleşme yaşadıklarına ilişkin bulgular vardır. Bu ailelerde araçsal ebeveynleşmenin daha sık yaşandığı görülse de, duygularını bastırmak zorunda kaldıkları ve duygusal ebeveynleşme yaşadıkları da söylenebilir (Akün, 2017). Thastum ve diğerleri (2008) tarafından, yarı yapılandırılmış görüşmeler ile yürütülen bir çalışmada, çocukların duygularını bastırdıklarını çeşitli ifadelerle ortaya koydukları rapor edilmiştir (örn., “Güçlü olmalıyım ki diğerleri bana yaslanabilsin. Ailede ağlamayan tek kişi benim. Annemin desteğe ihtiyacı olduğunda onun yanında olmalıyım (erkek, 15 yaşında)”. Ayrıca hastalığın şiddeti, işlev kaybı ve süresi arttıkça, ebeveynleşme eğilimi artmaktadır (Bauman vd., 2006; Pakenham ve Cox, 2012).

Zihinsel bozukluğu bulunan ebeveynlere sahip çocuk ve yetişkinlerle yürütülen çalışmalarda da benzer sonuçlar görülmüştür (Gladston, Boydell, Seeman ve McKeever, 2011; Murphy, 2011) Bipolar bozukluk (Backer, Murphy, Fox, Ulph ve Calam, 2016), yeme bozukluğu (Stitt ve Reupert, 2014), depresyon (Mechling, 2015; Van Parys, 2015; Woolgar ve Murray, 2010) ve alkol ve madde bağımlılığı (Chase vd., 1998; Godsall, Jurkovic, Emshoff, Anderson ve Stanwyck, 2004; Stein vd., 1999; Tedgård, Råstam ve Wirtberg, 2019) gibi bozuklukları olan ebeveynlerin çocuklarının bakım verme davranışlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca alkolik ve işkolik ebeveynlerin çocuklarının ebeveynleşme puanı da diğer ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksektir (Carroll ve Robinson, 2000).

Bir diğer risk faktörü de kardeşlerle ilişkilidir. Özel gereksinimi veya zihinsel/fiziksel bozukluğu olan kardeşe sahip bireylerle ilişkili farklı bulgular bulunmaktadır. Çeşitli bozuklukları (örn., otizm, down sendromu, serebral palsi vs.) olan kardeşe sahip

bireylerle yapılan bir çalışmada, bu bireylerin kendi problemlerini ihmal ettikleri ve kardeşleriyle ilgilenmek zorunda kalan ebeveynlerine yardımcı oldukları görülmüştür (Giallo, Gavidia-Payne, Minett ve Kapoor, 2012). Çolak (2019) tarafından yürütülen bir çalışmada özel gereksinimli kardeşe sahip olan bireylerin, olmayanlara göre ebeveynleşme puanları daha yüksek bulunmuştur. Anoreksiya nervroza tanılı ergenlerin kardeşleri, kontrol grubuna göre daha fazla kaygı ve ebeveynleşme bildirmişlerdir (Matthews vd., 2021). Bu çalışmaların aksine, bazı çalışmalarda farklılık bulunmamıştır. Örneğin, kardeşinde otizm (Caruz, 2006), şizofreni (Smith, Greenberg, Sciortino, Sandoval ve Lukens 2016) ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (Wingsiong, 2015) olan bireylerin, işlevsel ebeveynleşme gösterdikleri ve kontrol grubundan farklılaşmadıkları bulunmuştur.

Aile içi şiddet, ebeveynler arası çatışma, tek ebeveynle yaşama, üvey ebeveynin varlığı ve boşanmanın da ebeveynleşme yaşantısı ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Davies, Coe, Martin, Sturge-Apple ve Cummings, 2015; Macfie, Houts, Pressel ve Cox, 2008; Zarczynska-Hyla ve ark., 2019). Macfie ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn çatışmasına maruz kalmış çocukların 24 aylıkken bile rol ters dönmesini gösteren davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Ebeveyn çatışmasının yoğunluğu, sıklığı, çocuğun çatışmaya yönelik algısı, baş etme stratejileri ve çatışmaya dahil olup olmaması, çatışmanın çözümü gibi faktörler ebeveynleşme özelliklerini belirlemektedir (Borchet ve Lewandowska-Walter ve Rostowska, 2016; Leon ve Rudy, 2005; Peris vd., 2008). Ebeveynler arası çatışmalarda fiziksel şiddet olduğunda, çocuklar çatışmaya daha çok dahil olmaktadır (Wong, 2008). Aile içi şiddette, çocuklar, kardeşe ilgilenme, ev işi yapma, şiddete uğrayan ebeveyne bakım verme gibi ebeveyn rolleri üstlenmek durumunda kalmaktadır (Little ve Kaufman-Kantor, 2002). Anne ve baba arasındaki kavgalarda şiddet yaşandığında, çocukların evlilik çatışmasına dahil olma olasılığını artmaktadır (Wong, 2008).

Boşanma, aile sisteminin yeniden yapılandırılmasını gerektirdiği için önemli bir stres faktörüdür. Ekonomik düzenlemeler, ebeveynin duygusal zorlanmaları, eski eşle yeni düzenlemeler, artan ev sorumlulukları ve taşınma gibi süreçler sebebiyle, öncelikli olarak anneler olmak üzere ebeveynler çocuklarından yardım ve destek isteyebilirler (Jurkovic vd., 2001; Peris ve Emery, 2005). Boşanma sonrasında, ebeveynleriyle sınırları ve bağları

zedelenen çocukların kontrol ve sorumlulukları artmakta ve bu çocuklar ebeveynleriyle rol değişimi yaşayabilmektedir (Johnston, 1990; Peris ve Emery, 2005). Boşanmanın ardından çocuklar ebeveynlerinin savunucusu haline gelebilir ve bu da onların psikososyal gelişimleri için sağlıklı bir ortam yaratır (Goldman ve Coane, 1977). Mevcut çalışmalarda, boşanmış ailelerden gelen çocukların ve yetişkinlerin daha fazla duygusal ve araçsal ebeveynleşme bildirdikleri görülmüştür (Parmiani, Iafrate ve Giuliani, 2012; Perrin, Ehrenberg ve Hunter, 2013). Boşanma sonrası, özellikle tek ve ilk olan çocukların daha fazla eş rolü üstlendikleri görülmüştür (Andsager, 2015; Nixon, Greene ve Hogan, 2012). Dahası boşanmış ailelerden gelen erkek çocuklar, boşanmamış ailelerden gelen erkek çocuklara göre daha yüksek düzeyde duygusal ebeveynlik deneyimi yaşamaktadır (Hetherington, 1999).

Son olarak ebeveynleşme için risk oluşturabilecek faktörler göç ve düşük sosyoekonomik düzeydir. Bu koşullarda, çocuklar ekonomik katkı için bir işte çalışabilir, kardeşlerine bakım verebilir, fiziksel koşullar sebebiyle yetişkin konularına daha fazla dahil olabilirler (Burton, 2007). Göçle birlikte yaşam koşullarının değişimi, dil ve kültür gibi faktörler aile sistemini olumsuz etkileyerek, ebeveyn ve çocuk arasında rol değişimine yol açabilmektedir (Oznobishin ve Kurman, 2009; Ponizowsky, Kurman ve Roer-Strier, 2012; Walsh, Shulman, Bar-On ve Tsur, 2006). Dahası kamplarda yaşayan askeri aileler arasında ergenler, ebeveynlerin askeri görevlendirmeleri sırasında, özellikle de baba figürünün yokluğunda daha fazla ebeveynleşme göstermişlerdir (Harrison ve Albanese, 2012). Ekonomik kriz sebebiyle ani sorunlarla yüzleşen ailelerle yürütülen bir çalışmada, ebeveynleşme yaşayan katılımcılar, aile içerisinde kendilerini arabulucu veya kurtarıcı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Jelastopulu ve Tzoumerka, 2013). Annelerle yürütülen “çocuğun değeri” araştırmasında, ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça, çocuklarına attettikleri maddi yardım değerinin (çocukların ev işlerine yardım ederek veya aile işlerinde çalışarak ailelerine katkıda bulunmaları) azaldığı, yüksek sosyoekonomik düzeydeki ailelerde çocuğun psikolojik değerinin daha da önem kazandığı bilinmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017).

2.1.4 Ebeveynleşme kavramını açıklayan kuramsal yaklaşımlar

Ebeveynleşme olgusunun olumlu veya olumsuz çıktıları ile ilgili mekanizmalar henüz tam olarak belirlenmese de bu olguyu açıklamaya çalışan ve ebeveynleşmenin arka

planındaki psikolojik süreçleri daha iyi değerlendirmemize yardımcı olabilecek aile sistemleri, bağlanma kuramı, psikodinamik kuramlar gibi çeşitli kuramlar bulunmaktadır (Hooper, 2007). Aile sistemi kuramı ebeveynleşme kavramına aile içi roller, sorumluluklar ve dengelerdeki değişim açısından yaklaşırken, bağlanma kuramı bu kavramı içsel çalışan modeller ile açıklamaya çalışmaktadır.

2.1.4.1 Aile sistemleri kuramı ve ebeveynleşme

Bu kurama göre aile, anne, baba ve çocuk üyelerin birbirleriyle etkileşimlerinden oluşan bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Aileler ortak bir geçmişi paylaşarak, hem bireysel olarak üyelerin hem de bütün olarak ailenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir araya gelen bireylerden oluşur. Her ailenin kendi gereksinimlerini karşılamak amacıyla geliştirdiği kendilerine özgü ortak yöntemleri bulunmaktadır (Yalın, Oral, Gökler ve Yılmaz, 2007). Bu kurama göre ailedeki tüm üyeler birbirine bağlıdır ve ailedeki üyelerin davranışları birbiriyle ilişkilidir. Bu nedenle aile sistemini oluşturan parçaları hem ayrı ayrı ele almak hem de bu parçaların birbirleri ile olan etkileşimlerini bir bütün olarak ele almak gerekmektedir (Girli, 2018).

Bu yaklaşım, yalnızca bireye odaklanmaktan ziyade bireyin diğer üyelerle kurduğu ilişkilere ve içinde yer aldığı sisteme odaklanarak insan davranışını ve bireysel problemleri bir sistem içerisinde anlamaya çalışmaktadır (Nichols ve Schwartz, 1997). Minuchin (1974) aileye bir sistem olarak yaklaşmış ve ebeveyn alt sistemi, eş alt sistemi ve kardeş alt sistemi olarak bütünü oluşturan üç alt sistem tanımlamıştır. Ailedeki her birey bir alt sistemin üyesi olmakla birlikte farklı alt sistemlerde farklı roller üstlenebilmektedir. Örneğin eş sistemini oluşturan üyeler, anne veya baba olarak ebeveyn alt sisteminin bir parçası da olabilirler (Minuchin, 1988). Sağlıklı bir aile kavramı için sınırlar, ittifak ve hiyerarşi kavramları önemlidir (Yalın vd., 2007). Sınırlar, alt sistemler arasında veya aile ile çevre (dış dünya) arasındaki rolleri belirleyen kurallardır. Ailenin işlevsel olabilmesi ve aile üyelerinin özerkliklerini koruyabilmeleri için, alt sistemler arasındaki sınırlar açık, net ve önceden belirlenmiş olmalıdır (Minuchin, 1974; Fırsıloğlu, 1992). Hiyerarşi, aile üyeleri arasındaki güç ve otorite dağılımını ve sistemdeki rol ve kuralları değiştirebilme becerisi anlamına gelirken, ittifak ise sistem içerisindeki bir üyenin yanında veya karşısında olmak olarak tanımlanan etkileşim örüntüleri ile ilişkili bir kavramdır (Minuchin, 1988). Sağlıklı işlevsel aileler, net sınırları olan, uygun güç

ilişkilerinin ve etkileşim örüntülerinin olduğu, özerkliği destekleyen ve değişimlere uyum sağlayan ailelerdir. Değişime uyumda zorlanan, sınırların hiç olmadığı veya çok katı olduğu aileler ise işlevin bozulduğu ailelerdir (Liebman, Minuchin ve Baker, 1974).

Yapısal aile sistemleri kuramına göre, aile içindeki sınırlar belirsiz veya çok katı olduğunda ve/veya aile bireyleri arasındaki hiyerarşik ilişkiler terse çevrildiğinde ailenin işlevselliği bozulabilmekte ve roller birbirine karışmaktadır. “Ebeveyn çocuk (parental child)” olarak tanımlanan bu kavram, ebeveynlerin kendi fiziksel veya psikolojik sorumluluklarını çocuğa aktararak, çocuğun ebeveyn benzeri sorumluluklar üstlenmek zorunda kalmasını ifade etmektedir (Minuchin vd., 1967). Ebeveynleşmiş çocuğun, desteğe ve yardıma ihtiyacı olan aile üyeleri ile ilgilenmek, çatışmalarda arabulucu rol üstlenmek, ebeveynlerine güvence sağlamak ve aile içindeki dengeyi sürdürmek gibi aile sistemi içerisinde rolleri bulunmaktadır (Borchet, Lewandowska-Walter ve Rostowska, 2016).

Sistem yaklaşımına göre, ebeveynleşme kavramı yapıcı ve yıkıcı (tahrip edici) olarak ikiye ayrılır (Hooper, 2008). Tahrip edici ebeveynleşme belirli olumsuz şartlar altında yetişen (örn., madde veya alkol bağımlılığı olan veya fiziksel, zihinsel veya kronik bir hastalığı olan ebeveyn; tek ebeveyn tarafından yetiştirilme; özel gereksinimli kardeşe sahip olma, göçmenlik durumu, boşanmış ebeveynlere sahip olma) çocukları daha çok etkilemektedir (Pasternak ve Schier, 2014). Bu şartlarda, ebeveynleşme çocuk üzerinde duygusal bir hasara yol açmakta ve yetişkin rolleri üstlenen çocuk kendi gelişimsel görevlerini yerine getirememektedir. Ancak aile, çocuğun üstlendiği sorumluluklarla ilişkili olarak çocuğa karşı minnettarlık duyuyor ve onu takdir ediyorsa, ebeveynleşme durumunun çocuğun özgüvenine, yeterlilik duygusuna ve gelecekle ilgili stratejiler geliştirmesine katkı sağlayacağı ileri sürülmüştür (Borchet vd., 2016).

Ebeveynleşme kavramının, kuşaklar arası etkileşimi göz önünde bulundurulduğunda, Bowen’in (1960,1981) çok kuşaklı/ kuşaklararası aile terapisinde yer alan “kuşaklar arası aktarım” kavramı öne çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre, bir önceki kuşakta var olan iletişim kalıpları ve davranış örüntüleri, çocuklar aracılığı ile bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında geçmişinde ebeveynleşen bir bireyin kendisi ebeveyn olduğunda benzer davranış örüntülerini kendi çocuğundan da bekleyebileceği öne sürülmektedir (Chase, 1999).

Bağlamsal aile terapisinin temsilcilerinden Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973), Minuchin'in belirttiği bakım verme davranışlarına ek olarak bu kavramı psikodinamik, ilişkisel ve kuşaklar arası süreçler kapsamında ele almışlardır. Bu yaklaşıma göre geçmiş yaşantılarında ihtiyaçları karşılanmamış ebeveynler, açık veya örtük bir şekilde kendi çocuklarından bu ihtiyaçları karşılamalarını talep edebilirler. Bu talep doğrultusunda, ebeveyn rolünü üstlenen çocuk ailenin dengesini sürdürebilmek adına, ebeveynin geçmiş ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Ancak bu durum ebeveynleşen çocuğun ihtiyaçlarının yeterince karşılanmamasına yol açacağı için yetişkin olduğunda kendi çocuklarından benzer taleplerde bulunma olasılığı artar. Çocukluk döneminde ebeveynleştirilmiş bireyler genellikle yetişkin ilişkilerinde bakım veren rollerini sürdürse de, diğer yandan bu bireyler çocukluk dönemindeki karşılanmayan ihtiyaçlarını kendi çocuklarına yönelterek telafi etme eğilimindedirler (Earley ve Cushway, 2002). Böylece ebeveynleşme kuşaktan kuşağa aktarılabilir. Annelerin kendi kök ailesindeki ebeveynleşme öyküsünün, 12. ayda bağlanma düzensizliğinin yanı sıra 24. ayda rol ters dönmesini (anne-çocuk rollerindeki değişim) yordadığı bulunmuştur (Macfie, Fitzpatrick, Rivas ve Cox, 2008).

2.1.4.2 Bağlanma kuramı ve ebeveynleşme

Ebeveynleşme olgusunu açıklayan bir diğer kuram ise Bowlby (1969, 1973, 1980) ve Ainsworth ve arkadaşlarının (Ainsworth, 1989; Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978) ortak çabalarıyla geliştirilen bir model olan bağlanma kuramıdır. Bağlanma kuramı, işlevsel ve sağlıklı yaşam boyu gelişimi ebeveyn (genellikle anne) ile bağlanma ilişkisinin kalitesine dayandırarak açıklamaktadır (Bretherton, 1995). Bağlanma kuramına göre bağlanma yaşamın erken dönemlerinde başlar ve yaşam boyunca pekiştirilerek devam etmektedir (Ainsworth ve Bell, 1970). Bağlanmayı genellikle bebeklik ve çocukluk dönemine odaklanarak ele alan Bowlby, bu kavramı insanların kendileri için önemli olarak gördükleri kişilere yönelik geliştirdikleri yoğun ve güçlü duygusal bağ olarak tanımlamıştır. Kurama göre yakınlığı koruma, ayrılık stresi, güvenli sığınak ve güvenli üs bağlanmanın dört temel unsuru olan doğrudan yakın bakımdaki anne babalık/bakım veren uygulamalarıdır. Bakım verenin bu unsurları ne ölçüde yerine getirdiğine bağlı olarak bebeklerin güvenli veya güvensiz bir bağlanma güzergahında ilerleyeceği belirlenmektedir. Başka bir deyişle, bireylerin güvenli bağlanma

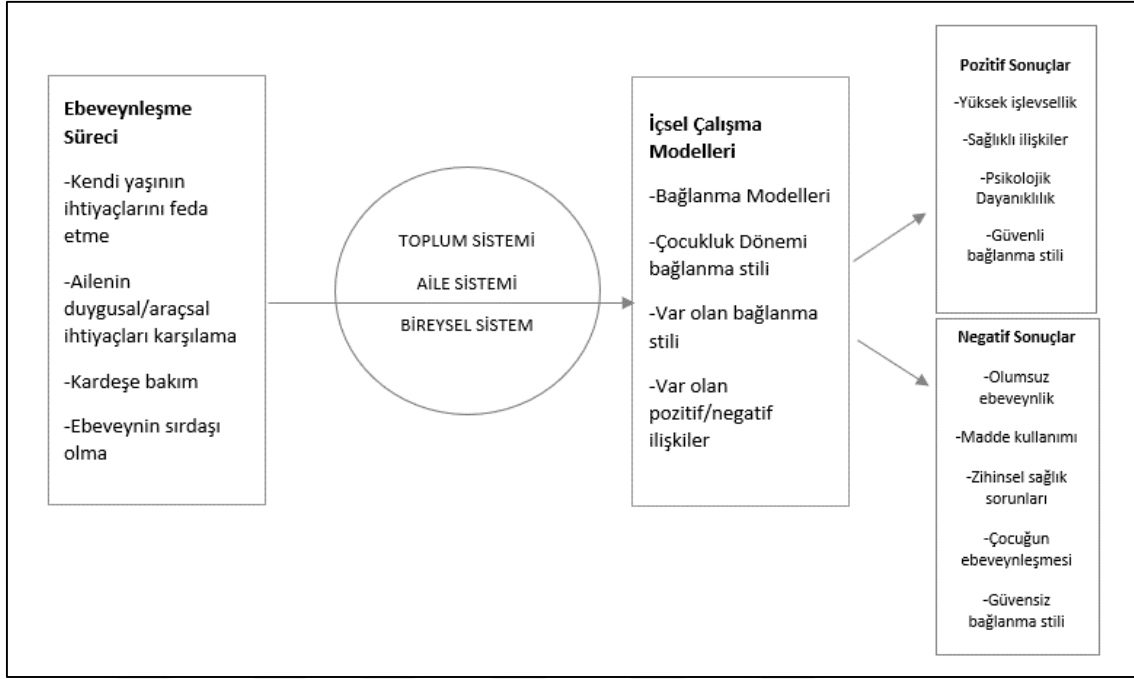
geliştirmeleri, onlara verilen bakımın kalitesine ve çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olunmasına bağlıdır (Sümer, 2017). Ainsworth ve diğerleri (1978) ise Bowlby'nin geliştirdiği bağlanma kuramına ampirik destek sağlayarak bu kuramı ilerletmiştir. Ainsworth ve diğerleri (1978) bağlanma kuramının ilk uygulayıcıları olarak güvenli, kaygılı/kararsız ve kaçınan bağlanma olarak üç farklı tipte bağlanma örüntüsü tanımlamışlardır. Ebeveynin çocuğun stres tepkilerine ve ihtiyaçlarına tutarlı ve zamanında karşılık vermesi güvenli bağlanmayla, tutarlı olarak tepkisiz kalması veya karşılık vermemesi kaçınan bağlanmayla, tutarsız olarak cevap vermesi ise kaygılı/kararsız bağlanma ile ilişkilidir (Ainsworth, 1989; Ainsworth vd., 1978; Main, 1990).

Bowlby (1979) kuramında doğrudan “ebeveynleşme” kavramını kullanmamış olsa da çocuk ve ebeveyn arasında kompulsif bakım verme olarak adlandırdığı, çocuğun ebeveynine yakın olabilmek için onun ihtiyaçlarını karşıladığı durumdan bahsetmektedir. Bazen ebeveyn, çocuğun bu bakım verme görevini kardeşi üzerinde de sergilemesini bekler. Böylece çocuk aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayan, onlara ilgi ve destek gösteren ancak onlardan karşılık alamadığı bir konumdadır. Ebeveyni ile var olan ilişkiyi bu şekilde sürdürebilen çocuk, ebeveynine bakım sağlayarak onunla yakınlık kurabilir ve kaygı/kayıp duygusundan bu şekilde uzak kalabilir (akt., West ve Keller, 1991).

Günümüzde ise ebeveynleşme kavramı içsel çalışan modelleri ile açıklanmaktadır (Byng-Hall, 2002; Engelhardt, 2012; Katz vd., 2009; McGauran, Brooks ve Khan, 2019). Bowlby (1969, 1973, 1980), yetişkinlik dönemindeki iyi oluş ve olumlu ilişkilerin genellikle güvenli ebeveyn-bebek ilişkisine (secure base) ve yaşamın erken döneminde üretilen ve deneyimlenen içsel çalışan modellerine bağlı olduğunu varsaymıştır. Bowlby'nin kuramının temelini oluşturan içsel çalışan modeller bebeğin bakım veren kişi ile ilişkisinin zihinsel/bilişsel bir temsidir ve bakım verenin tepkileri ile ilişkilidir. Bu zihinsel şemalar özgüven ve sağlıklı benlik gelişimi için önemli rol oynamakta ve yaşam boyu yakın ilişkilerde örtük rehberlik görevi üstlenmektedir (Sümer, 2017). Ebeveynleşmenin olduğu ailelerde ise ebeveyn, çocuğun fiziksel veya duygusal ihtiyaçlarına yeterli tepki vermez. Bu durum ise çocuğun kaygısının artmasına ve ebeveyn-çocuk arasında güvenli bir bağlanmanın güç hale gelmesine yol açabilir. Bu yaşantılar ile birlikte çocuk ihtiyacı olduğunda diğerlerinin kendisine yönelik destek,

rahatlama ve bakım sağlamayacağına yönelik içsel çalışan modeller geliştirir (Morsünbül ve Çok, 2011). Bu tür modeller ile birlikte çocuk kendisine yönelik bakım ve ilginin sağlanmamasının sebebini kendisine atfederek, değersizlik duygusu yaşayabilir. Çocuğun kronik bir şekilde bu duyguları yaşaması ise güvensiz bağlanma ile sonuçlanabilir (Bellow, Boris, Larrieu, Lewis ve Elliot, 2005; Engelhardt, 2012; Hooper, 2007)

Bu içsel çalışan modeller genellikle yaşamın sonraki dönemlerine pek fazla değişime uğramadan taşınır ve korunur (Main, Kaplan ve Cassidy, 1985). Bununla birlikte bağlanma stillerinin ve içsel çalışan modellerin sürekli veya süreksiz olabileceğine yönelik tartışmalar bulunmaktadır. Bazı kişiler için çocukluk döneminde benimsenen bağlanma stili ve modeller zaman içinde tutarlı kalarak daha az değişkenlik gösterebilir veya yeni deneyimler ile birlikte değişip gelişebilir. Yani bakım vereniyle arasında güvensiz bir bağ oluşan ve kendi veya diğerleri hakkında olumsuz içsel çalışan model geliştiren çocuğun yetişkinlik dönemi boyunca aynı bağlanma stilini ve çalışma modelini sürdürmesi gerekmez (Waters vd., 2000). Çocuklukta oluşan bağlanma ile ilgili içsel çalışan modellerin yeni deneyimler ve ilişkiler ile birlikte değişebileceği çeşitli araştırmacılar tarafından öne sürülmüştür (Bowlby, 1977; Kobak ve Hazan, 1991). Tüm bunlarla birlikte bağlanma kuramı perspektifinden bakıldığında ebeveynleşmenin olumlu veya olumsuz sonuçları daha iyi anlaşılabilir. Dahası, Hooper (2007) tarafından ebeveynleşme yaşantısını yaşam boyu çalışmayı sağlayan gelişimsel-bilişsel bir model geliştirilmiştir. Önerilen kuramsal modele göre içsel çalışan modellere bağlı olarak ebeveynleşme yaşantısının yüksek işlevsellik, sağlıklı ilişkiler, psikolojik dayanıklılık, güvenli bağlanma stili gibi pozitif sonuçları veya olumsuz ebeveynlik, madde kullanımı, zihinsel problemler, güvensiz bağlanma stili gibi negatif sonuçları olabilmektedir (Bkz. Şekil 2). Bu alanda yapılan çalışmaların büyük bir kısmı ebeveynleşmenin çocukluk döneminde önemli bağlanma sorunlarına sebep olduğunu ve bu sorunların genellikle yetişkinliğe de taşındığını göstermektedir (Earley ve Cushman, 2002; Engelhardt, 2012; Katz vd., 2009; Macfie vd., 2005).

Şekil 2. Hooper'ın (2007) Ebeveynleştirmenin Çeşitli Sonuçlarının İncelenmesi için Önerdiği Kuramsal Çerçeve

2.1.4.3 Psikodinamik kuram

Nesne ilişkileri kuramcılarının olan Winnicott'a (1965) göre kendiliğin sağlıklı gelişimi ve bağımsızlık kazanımı için ihtiyaçlarının optimal düzeyde karşılanması ve ebeveyn desteği ("kucaklayıcı çevre") önemlidir. İhtiyaçları uygun şekilde karşılanan, duyguları aynalanan bebek gerçek kendiliğini oluşturabileceği güvenli bir ortama sahipken, aksi durumda "sahte kendilik" gelişiminin zemini hazırlanır. Bu durumda gerçek benliğini oluşturabileceği güvenli bir ortamı olmayan bebek, annesine uyumlanarak kendisini keşfetmekten ziyade kendi ihtiyaçlarını bırakıp annesinin ideallerini içselleştirebilir (Miller, 1995; Winnicott, 1965). Sağlıklı ayrışma gösteremeyen birey, ebeveyni ile olan ilişkisinde, ebeveynin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir ilişki örüntüsünü devam ettirir. Kohut (1977), ebeveynleşmenin olduğu ailelerde, bakım verenlerin çocuğun ihtiyaç duyduğu aynalama ve onayı verememesi nedeniyle sağlıklı bir kendiliğin gelişemediğini öne sürmüştür. Jones ve Well'e (1996) göre de ebeveynler gelişimsel açıdan uygun olmayan beklentilerini çocuklarına yansıtır. Fakat çocuklar gerçekçi olmayan bu beklentileri karşılamada yetersiz olurlar ve patolojik utanç ve suçluluk duygusu geliştirirler. Bu olumsuz duygular, ileride kişilik gelişiminde patolojik özelliklere yol açabilir.

2.2 Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılık kavramı, Latince “resilire” kökünden türemiştir ve kelime olarak “elastik olabilme ve herhangi bir etki karşısında orijinal formuna kolayca dönebilme” anlamına gelmektedir (Gizir, 2007; Hunter ve Chandler, 1999). Bu kavram ülkemizde, psikolojik sağlamlık (Erarslan, 2014; Gizir, 2007), yılmazlık (Nazik, Doğan ve Palancı, 2023), dayanıklılık (Yılmaz-Irmak, 2011), kendini toplama gücü (Terzi, 2008) veya psikolojik dayanıklılık (Toraman, Sarıgedik, Toraman ve Noyan., 2003) olarak kullanılmaktadır. Genellikle pozitif psikoloji literatüründe ele alınan bu kavramın çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır. Amerikan Psikoloji Derneği (APA, 2018) psikolojik dayanıklılığı “zorluk, sıkıntı, travma, trajedi, tehdit içeren durumlar veya aile içi problemler, sağlık sorunları gibi önemli stres kaynakları karşısında uyum sağlama süreci” olarak tanımlamaktadır. Literatürdeki diğer tanımlara bakıldığında, psikolojik dayanıklılık kavramı, zorlu yaşam koşullarının üstesinden başarıyla gelebilmek ve uyum sağlayabilme (Masten, 1994); riskli durumlara veya zorlayıcı koşullara uyum sağlama ve pozitif/beklenmedik sonuçlar kazanma (Fraser, Galinsky ve Richman, 1999; Tugade ve Fredrickson, 2004), kendini yeterli görme ve baş edebilme (Wagnild ve Young 1993), yeterlik, olumlu gelişme, umut ve geleceğe yönelme (Murphy, 1987), zorlayıcı koşullar sonrasında eski haline dönebilme (Masten, 2001) olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın evrensel olarak ortak kabul edilen bir tanımı olmasa da dinamik bir süreç olması; travmatik, riskli veya zorlu yaşam olaylarına yönelik başarılı başa çıkmayı, sağlıklı uyum gösterebilmeyi, yeterlik geliştirmeyi içermesi açısından tanımlarda ortak bazı noktalar bulunmaktadır (Fletcher ve Sarkar, 2013; Garnezy, Masten ve Tellegen, 1984; Luthar ve Cicchetti, 2000; Masten ve Reed, 2002). Psikolojik dayanıklılık; yoksulluk, kötü muamele, savaş, terör, şiddet, ilgisizlik, kronik veya zihinsel bir hastalığı olan ebeveynle sahip olmak (Önder ve Agelman, 2020), göç ve boşanma gibi değişimler (Chen, Niu, Yeh, Chen ve Kuo, 2022; Ventriglio ve Bhugra, 2015), ani ekolojik değişimler, yangın, doğal afet gibi yıkıcı olaylar (Hillmann ve Guenther, 2021) gibi çeşitli olgularla ilişkilidir.

Psikolojik dayanıklılığın doğasının anlaşılmasında çeşitli risk ve koruyucu faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Risk faktörleri, istenmeyen ve olumsuz sonuçların gerçekleşme olasılığını arttıran bireysel, ailesel ve çevresel özellikler için kullanılır (Barrett, Cooper ve Guajardo 2014; Masten, 1994). Psikolojik dayanıklılık çerçevesinde,

özellikle çocuk ve gençleri konu alan çeşitli risk faktöründen bahsedilmektedir. Erken doğum, kronik hastalıklar, dikkat eksikliği ve dürtüsellik, genetik ve biyolojik özellikler, bireysel risk faktörleri başlığı altında; ebeveynlerin hastalıkları veya psikolojik problemler, ebeveyn kaybı veya tek ebeveyn ile yaşamak, ebeveyn tutumları, aile-çocuk çatışmaları, güvensiz bağlanma, düşük akademik performans, düşük okul katılımı, akran grupları tarafından reddedilme, olumsuz akran ilişkileri gibi durumlar ailesel ve kişiler arası risk faktörleri başlığı altında; ekonomik zorluklar, yoksulluk, doğal afetler ve savaş gibi toplumsal travmalar, olumsuz sosyal davranışa elverişli norm ve kanunlar, medya gibi durumlarda ise çevresel risk faktörleri başlığı altında yer almaktadır (Gizir, 2007; Önder ve Agelman, 2020).

Korucu faktörler ise zorlu yaşantının veya risklerin etkisini azaltan veya ortadan kaldıran, sağlıklı uyumu ve bireyin yeterliğini geliştiren durumlardır (Masten, 1994). Koruyucu faktörler, bireysel, ailesel, çevresel özellikleri veya bu özelliklerin etkileşimlerini içerir. Sosyal yeterlik (empati, iletişim becerileri, mizah anlayışı, duyarlılık), kişisel özerklik (benlik saygısı, öz disiplin, öz yeterlilik), problem çözme becerileri (düşünme yeteneği, bilişsel ve sosyal problem çözme,), amaç belirleyebilme, plan yapabilme, başarı yönelimli olma, umuda sahip olma (Bernard, 1991), öz düzenleme (Lengua, 2002), olumlu kendilik değeri (Coleman ve Hendry, 1990), iyi olma hali (Goldsrein ve Brooks, 2012, zeka (Masten vd., 1999), zihinsel ve akademik beceriler (Cappella ve Rhona, 2001), olumlu mizaç özelliği (Kim, Lee ve Lee, 2013), iç kontrol odağına sahip olma (Luthar ve Zigler, 1991) gibi özellikler bireysel koruyucu faktörlerdir. Koruyucu faktörler söz konusu olduğunda bireysel faktörlerin yanında bireyi psikolojik dayanıklılık açısından etkileyebilecek çevresel ve toplumsal faktörler de bulunmaktadır (Mandleco ve Peery, 2000). Tutarlı ve destekleyici bakım verenin/verenlerin varlığı (Kaufman ve Henrich, 2000), aile içi olumlu iletişim ve empatik aile katılımı (Coleman ve Sheridan, 2001), ebeveyn ve çocuk arasındaki güvenli bağlanma (Pianta ve Walsh, 1998) bu faktörlere örnek olarak verilebilir. Ayrıca nitelikli okullar, destek hizmeti veren kurumlar, sağlık kurumları, spor, kültür, sanat etkinlikleri, çocuk bakım merkezleri gibi toplumsal kaynaklar da risk altındaki çocukların psikolojik dayanıklılığını arttırmaya katkıda bulunmaktadır (Gizir, 2007).

Yapılan araştırmalarda psikolojik dayanıklılığın birey için kalıcı değil geçici bir özellik olduğundan da bahsedilmektedir. Buradan hareketle psikolojik dayanıklılığın, kişiye ait bir özellikten ziyade öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir olgu olduğu ileri sürülmektedir (Masten, 2001). Psikolojik dayanıklılığı saptayan özelliklerin hem genetik hem de çevresel koşullarla ilgili olduğu yönündeki görüş ve tartişmalar devam etmektedir (nder ve Agelman, 2020).

Psikolojik dayanıklılık kavramının ortaya çıkması için iki temel yapının olması gerekmektedir. Öncelikle kronik hastalık, uyum sorunları, okulu terk etme, olumsuz ebeveyn tutumları, düşük sosyo-ekonomik düzey, parçalanmış aile ve g gibi risk içeren olumsuz bir yaşam deneyimi yaşanmalıdır. İkinci olarak ise dayanıklılık kapasitesine sosyal destek, öz kontrol, sosyal ilişkilerden yararlanabilme, proaktif davranabilme, bilişsel esneklik, problem çözme becerisi gibi koruyucu faktörlerin eşlik etmesi gerekmektedir (Masten ve Coatsworth, 1998).

Yani, psikolojik dayanıklılık, olumsuz bir olgu sonrasında pozitif adaptasyonu içeren dinamik bir süreci ifade etmektedir (Luthar, Cicchetti ve Becker 2000). Ebeveynleşme deneyimi de literatürde çocuğa gelişiminin üzerinde sorumluluklar verilmesi açısından zorlayıcı bir yaşantı hatta ihmal ve istismarın bir türü olarak ele alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, zorlukların erken yaşta üstesinden gelmek, bireylerin dirençlerini geliştirebilir ve daha yüksek bir dayanıklılığa yol açabilir (Meichenbaum, 2007).

Ungar ve diğerleri (2011) tarafından yapılan bir çalışmada psikolojik dayanıklılık, ebeveynleşme yaşantısının olumlu sonuçlarından birisi olarak bulunmuştur. Benzer şekilde, stresli aile ortamında çocuğun aile içindeki görevlerden sorumlu olması, başa çıkma ve problem çözme becerilerinin gelişimini kolaylaştırabilmektedir (Hooper, 2008; Walsh vd., 2006). Üniversite ğrencileri ile yürütülen çalışmalarda da ebeveynleşme ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (rn., Van der Mijl ve Vingerhoets, 2017; Yew vd., 2017).

Literatürde, ebeveynleşme ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif ilişki bulan çalışmalar da bulunmaktadır. Ekşisu, (2021) tarafından yapılan çalışmada ebeveynleşme deneyiminin psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık üzerinde doğrudan negatif etkiye sahip olduğu, ancak niversite ğrencilerinin proaktiflik düzeyi arttıķa

ebeveynleşme deneyiminin psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık üzerindeki olumsuz etkisinin azaldığı bulunmuştur. Yazar tarafından bu durum, ebeveynleşme yaşantısından kaynaklı travmatik stresin psikolojik sağlığı olumsuz etkileyebileceği ve bu durumun da bireylerin toparlanma ve iyileşme gücünü azaltabileceği öne sürülerek açıklanmıştır. Benzer şekilde, Boumans ve Dorant (2018) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada ebeveynleşme deneyimi yaşayan bireylerin problemlerden kaçınma eğiliminde oldukları ve çözümle uğraşmak yerine dikkatlerini farklı konulara yönlendirmeyi içeren duygu odaklı problem çözme stratejilerine başvurdıkları bulunmuştur.

Ebeveynleşme ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki, niceliksel araştırmaların genellikle olumsuz sonuçlara odaklanması nedeniyle yeterince çalışılmamıştır. Araştırmalar, ebeveynleşmiş bazı gençlerin zarar görmeden veya yaşadıkları olumsuzluklara karşı dayanıklı olarak çıkabileceğini gösterse de ebeveynleşmenin olumlu sonuçları ve dayanıklılığın altında yatan mekanizmalar hakkında az şey bilinmektedir (Dariotis, 2023).

Son yıllarda, ebeveynleşme yaşantısının olumlu sonuçları ile travma sonrası büyüme kavramının ilişkili olabileceği öne sürülmektedir (Hooper, 2007). Duygusal ebeveynleşme yaşantısına sahip üniversite öğrencileri ile yürütülen çalışmada, ebeveynleşme; psikolojik dayanıklılık; travma sonrası büyüme değişkenlerinin birbiri ile ilişkili olduğu ve travma sonrası büyümeyi yordayan değişkenlerden birinin ebeveynleşme olduğu saptanmıştır. Başka bir deyişle, aile üyelerine yönelik bakım sağlamanın olumsuzluklara yönelik dayanıklılık sağlamada etkili olacağı ileri sürülmüştür (Hooper vd., 2008). Travma sonrası büyüme ile ilişkili olan ve bireyin önemli risklere veya travmatik yaşantılara rağmen uyum sağlama ve baş etme becerileri anlamına gelen psikolojik dayanıklılık kavramı, travmatik yaşantılar ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin anlaşılmasında önemli bir değişken olarak ele alınmaktadır (Garnezy vd., 1984; Westphal ve Bonanno, 2007). Yukarıda da anıldığı üzere psikolojik dayanıklılık kavramı için “risk” önemli bir anahtar faktördür. Başka bir deyişle, psikolojik dayanıklılık olgusunun ortaya çıkabilmesi için bireyin herhangi bir risk, zorluk veya travmatik yaşam olayına maruz kalması ve bu yaşantılar sonucunda başarılı baş

etme, uyum gösterme veya yeterli hale gelme gibi süreçleri deneyimlemesi gerekmektedir (Luthar ve Cicchetti, 2000; Masten ve Reed, 2002).

Ebeveynleşme olgusunun olumsuz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda bu olgu zorlayıcı/riskli bir yaşantı sayılmaktadır. Bu zorlu yaşantı sonucunda bireyler psikolojik olarak daha dayanıklı bir hale gelebilmektedir (Ungar vd.,2011). Fakat, ebeveynleşme yaşantısının hangi durumlarda psikolojik dayanıklılık ile sonuçlanacağına dair bilgiler sınırlıdır.

2.3 Duygusal Yoksunluk

Young ve meslektaşları (1999) tarafından geliştirilen şema kuramına göre, yaşamın erken dönemlerinde bağlanma figürleriyle olan olumsuz etkileşimlere bağlı olarak temel duygusal ihtiyaçların karşılanmaması erken dönem uyumsuz şemaların oluşmasına yol açmaktadır. Erken dönem uyumsuz şemalar güvenli bağlanma, ihtiyaç ve duyguları ifade edebilme özgürlüğü, gerçekçi sınırlar ve öz denetim, hareket özgürlüğü, yeterlilik ve kimlik veya kendiliğindenlik ve oyun ihtiyaçlarının karşılanmamasına bağlı olarak oluşmaktadır (Young vd., 2003). Young ve diğerleri (2003) 18 farklı erken dönem uyumsuz şema ve beş alan (kopukluk ve reddedilme; zedelenmiş otorite-başarısızlık; zedelenmiş sınırlar; başkaları yönelimlilik; aşırı uyarılma ve ketlenme) tanımlamıştır. Şema kuramına göre her bir şema alanında karşılanmamış bir temel gereksinim bulunmaktadır.

Kopukluk ve reddedilme şema alanında temelde güvenli bağlanma ihtiyacının karşılanmaması ile ilişki olan şemalar bulunmaktadır. Bu alanda yer alan duygusal yoksunluk şeması çocuğun sevgi, destek, anlaşılma, korunma, güvenlik ve yönlendirilme gibi gereksinimlerinin karşılanmaması ile ilişkilidir. Bu şema, bireyin normal düzeyde duygusal yakınlık ve destek alma arzusunun, başkaları tarafından yeterince karşılanmayacağı beklentisini içerir. Duygusal yoksunluk şemasının gelişimi yaşamın çok erken dönemlerinden itibaren başlar. Bu şemaya sahip kişiler, diğerleri tarafından sevildiklerini algılayamaz veya kendilerini güvende hissetmeyerek buna inanmazlar. Duygusal yoksunluğun üç biçimi bulunmaktadır: Bakım/İlgi yoksunluğu (sevgi, sıcaklık, şefkat, dikkat, arkadaş yokluğu); korunma yoksunluğu (güç, yön, rehber yoksunluğu) ve empati yoksunluğu (anlayış, kendini açma, başkalarıyla duygu paylaşma yokluğu)

biçimlerinde görülebilmektedir (Young vd., 2003). Duygusal yoksunluk şemasına sahip bireyler, genellikle çocukluk dönemlerinden iyi olarak bahsetseler de sıcaklık ve sevgi içeren bakım ihtiyaçları karşılanmamıştır. Gerçek anlamda güvende, rahat ettirilmiş ve sevilmiş hissetmemişlerdir. Bu şemaya sahip bireyler, yetişkin olduklarında diğerleri onları sevmesine ve güvende hissettirmeye çalışmasına rağmen yeterince bu duyguları yaşayamazlar. Bu şema genel olarak yoğun hislerle kendini gösterse de diğer insanlar genellikle bu şemayı açık bir şekilde sezerler ve o kişilere sevgi ve destekle ulaşmakta zorlanırlar. Duygusal yoksunluk şeması, diğerleri tarafından sevildiğini algılayamama ve sevgiyi kabul edememeye yol açmaktadır (Arntz ve Jacob, 2022). Bu şemaya sahip bireyler ileride farklı başa çıkma biçimleri gösterebilir. Duygusal olarak soğuk ve verici olmayan insanlardan etkilenecek şemaya teslim olabilir, ilişkilere karşı soğuk ve mesafeli olarak şemadan kaçınabilir veya kendisi ilişkilerde aşırı verici veya aşırı talepkar olarak şemayı aşırı telafi etmeye gidebilir. Duygusal yoksunluk şemasının altında, duygusal açıdan mahrum bırakıcı, soğuk ve mesafeli davranan, duygularını bastıran, ihmal edici, reddedici, cezalandırıcı, narsisistik yapıda olan veya ihtiyaçlara karşı duyarsız ebeveyn tutum ve davranışları yatmaktadır. Duygusal yoksunluk şemasının kökenlerinin, çocuk için bakım veren figürü olan kişiyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Young Klosko ve Weishaar, 2016).

Young ve diğerleri (2003), şema kuramını geliştirirken bağlanma kuramının alt yapısından yararlanmışlardır. Özellikle, kopukluk şema alanındaki şemaların oluşmasında bağlanmanın önemli etkileri bulunmaktadır. Dahası Bowlby'nin içsel çalışan modellerin bilişsel ve duygusal yapıları içermesi, erken dönemde oluşması, bireyin kendine ve diğerlerine yönelik inançlarını kapsaması bakımından, Young ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilen erken dönem uyum bozucu şema kavramı ile örtüşmektedir.

Ebeveynleşme yaşantısında da ebeveyninin gereksinimlerini karşılayabilmek adına birey kendi ilgi, konfor ve yol gösterilme gibi ihtiyaçlarını feda etmektedir (Chase, 1999). Ebeveynleşme, günümüzde duygusal ihmal ve istismarın bir türü olarak da ele alınmaktadır (Hooper, 2007). Bu açıdan bakıldığında, ebeveynleşme deneyimi yaşayan bireyin duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasında aksamalar olacağı için erken dönemden itibaren duygusal yoksunluk şeması geliştirebilir. Literatürde erken dönem uyumsuz şemalarla, ebeveynleşme arasında ilişkiyi inceleyen yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır.

Erenler (2023) tarafından yapılan çalışmada klinik psikoloji öğrencilerinin duygusal şemaları, psikolojik belirtileri ve ebeveynleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiş, işlevsiz duygusal şemaların, ebeveynleşme düzeyi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Bu çalışmanın bulgularına göre, ebeveynleşme yaşantısı ve olumsuz duygusal şemalar arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Şemalarla ilişkili olarak, baba katılımının düşüklüğü, annenin çaresizlik duygusu, ebeveynler arası çatışma veya boşanma, ebeveynin hastalığı gibi aile krizlerinin, aile içerisindeki ebeveynleşme yaşantısına zemin oluşturturduğu ve çocuklardaki uyumsuz şemaların gelişmesine yol açtığı belirtilmiştir (Blazek, 2018).

2.4 Koruyucu Faktörler: Baba Katılımı ve Sosyal Destek

2.4.1 Baba katılımı

Baba katılımını kavramına yönelik ortak bir tanımlama yapılamasa da (Parke, 2000), genel olarak baba katılımı, baba-çocuk arasındaki etkileşimleri (Parke, 2000), babanın ebeveyn olmaktan aldığı doyumunu, babanın varlığını ve sıcaklığını, çocuğa sağladığı desteği, çocuğunu yetiştirme biçimini ve dil kullanımını kapsayan bir kavramdır (Downer vd., 2008). Araştırmalarda baba katılımını farklı boyutlar ve farklı aktivitelerle incelenmektedir (Cabrera, Fitzgerald, Bradley ve Roggman, 2007). Çocukla yapılan faaliyetler açısından baba katılımı araçsal (instrumental) ve duygusal (affective) olarak ikiye ayrılmaktadır. Çocuğun beslenmesi, banyo yaptırılması veya kıyafetlerinin değiştirilmesi gibi bakım faaliyetlerini içeren aktiviteler araçsal baba katılımını; çocukla oyun oynama, kitap okuma, birlikte gezme gibi etkileşim içeren faaliyetler ise duygusal baba katılımını kapsamaktadır (Cook, Jones, Dick ve Singh, 2005). Lamb (2000) ise baba katılımını ulaşılabilirlik (babanın fiziksel varlığı), meşguliyet (okuma, ödev yapma, çocukla oynama gibi etkinlikler) ve sorumluluk (çocuğun yaşamıyla ilgili kararlara katılmak, çocuğu doktora götürmek veya bakımıyla ilgilenmek) olmak üzere üç boyutta ele almıştır. Tüm bu boyutlar babaların çocuğa hangi alanlarda destek vermesi gerektiğinin belirlenmesi açısından önemlidir (Pekel-Uludağı, 2017).

Çocuğun gelecek ilişkilerinde annenin rolünün yanı sıra babadan aldığı destek ve değer duygusu da oldukça önemli bir etmendir (Bowbly, 1969). Baba katılımı çocuğa daha fazla uyarıcı sağlayarak çocuğun gelişimine katkı sağlamakta ve çocuk gelişimindeki

olumsuz sonuçları azaltmaktadır (Allgood vd., 2012; Lamb, 1977; Volker ve Gibson, 2014; Wilson ve Prior, 2011). Baba katılımının, çocuğun fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimine katkısı ile ilgili literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Pekel-Uludağlı, 2017).

Literatür incelendiğinde, baba katılımının rolünün en çok vurgulandığı alanlardan birisi sosyal ve duygusal gelişimdir. Çocukların sosyal çevreyi keşfetmesi, sosyal yetkinlik kazanmaları ve kendilerini idare edebilmeleri için özelliklerin babaların çocuklara uyarıcı sağlaması önem kazanmaktadır (Culp, 2000; Feldman, Bamberger ve Kanat-Maymon, 2013). Yapılan çalışmalar, baba katılımının, çocukların sosyal yeterliliği, kontrol odağı, entelektüel ve empatik yetenekleri ile olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Antonopoulou, Alexopoulos ve Maridaki-Kassotak, 2012; Amato, 1994; Hwang, Chong ve Woo, 2005). Babayla olan yakınlık özgüveni geliştirmede oldukça önemli bir faktörken, baba yoksunluğu güvensizlik duygusu ve zayıf benlik kurgusu ile ilişkilidir (Biller, 1993; Lamb, 1977). Baba katılımı, çocuğun uyumlu ve sosyal olması, (Caldera, 2004), olumlu kardeş ve arkadaş ilişkileri (Dubowitz vd., 2001; Lamb, 2010; Wilson ve Prior, 2011), duygu düzenleme becerileri (Brown, 2007; Hazen. McFarland, Jacobvitz ve Boyd-Soisson 2010; Phares Fields ve Binitie, 2006); babaya yüksek düzeyde güvenli bağlanma (Caldera, 2004) ve benlik saygısı (Allgood vd., 2012) ile ilişkilidir. Baba katılımının, ergenleri akran zorbalığından koruduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Montero- Montero, López-Martínez, Martínez-Ferrer ve Moreno-Ruiz, 2020; Lester vd., 2017). Baba katılımı davranışsal problemlerin daha az görülmesi ile ilişkilidir (Sarkadi vd., 2008). Baba katılımı, daha az içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemler (Day ve Padilla-Walker, 2009; Temmen ve Crockett, 2021; Verhoeven, Junger, Van Aken, Deković ve Van Aken, 2010) ve daha düşük düzeyde risk alma davranışı (Bireda ve Pillay, 2018; Cryer-Coupet, 2020; Idemudia, Maepa ve Moamogwe, 2016) ile ilişkilidir. Dahası, baba katılımı suçlu davranışa yönelik koruyucu bir role sahiptir (Cobb-Clark ve Tekin, 2014; Coley ve Medeiros, 2007). Baba katılımının, ergenlik döneminde düzenli sigara içmeye karşı koruyucu bir etkisi olduğu bulunmuştur (Menning, 2006). Sosyal ve duygusal gelişim üzerindeki olumlu etkilerin yanı sıra, baba katılımının cinsel gelişimi de destekleyici rolü bulunmaktadır (Belli, Akcay ve Yılmaz, 2021)

Baba katılımının, uzun vadeli etkilerine bakıldığında daha iyi sosyal ve romantik ilişkiler, mutlu evlilik, yüksek romantik ilişki doyumu, başarılı kariyer (Allen ve Daly, 2007; Flouri ve Buchanan, 2002), partnere yönelik güvenli bağlanma (Nielson, 2014); daha yüksek yaşam doyumu ve benlik saygısı (Allgood vd., 2012), psikolojik iyi oluş (Seo, 2007) ile ilişkili olduğu görülmektedir. TenEyck, Knox ve El Sayed (2023) yürüttükleri boylamsal bir çalışmada, biyolojik babanın yokluğunun, yetişkinlikteki suç davranışıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Dahası, erken dönem baba ile olan ilişkiler, yetişkinlik dönemi ebeveynlik yaşantılarına etki etmektedir (Makusha, Richter, Knight, Rooyen ve Bhana, 2013).

Baba katılımının olumlu çıktıları, fiziksel ve bilişsel gelişim alanlarında da görülmektedir. Babanın çocuğun yaşamına katılımı, yüksek akademik başarı (Flouri ve Buchanan, 2004; Hernandez ve Coley, 2007), yüksek zeka puanları (Allen ve Daly, 2007; Gottfried, Gottfried ve Bathurst, 1988; Yogman, Kindlon ve Earls, 1995), daha iyi bilişsel gelişim (Aydoğmuş, 2018; Huerta vd, 2013), daha iyi dil gelişimi (Pancsofar ve Vernon-Feagans, 2006; Tamis-LeMonda Shannon, Cabrera ve Lamb, 2004; Varghese ve Wachen, 2016), düşük düzeyde okul sorunları ve yüksek düzeyde okula devamlılık (Astone ve McLanahan, 1991; Morales-Castillo, 2021), daha yüksek aritmetik ve okuma becerileri (Fiskerstrand, 2022; Saracho, 2007), daha iyi problem çözme becerileri (Nugent, 1991) ile ilişkili bulunmuştur. Anneler çocuklarına daha yüksek oranda fiziksel bakım sağlarken, babalar çocuklarıyla daha çok fiziksel etkinlik yapmakta ve oyun oynamaktadır (Belsky, 1979; Downer ve Mendez, 2005). Baba yokluğu veya babanın fiziksel aktivite düzeyinin düşük olması, çocuklardaki obezite riskini arttırmaktadır (Sato, Fujiwara, Kino ve Kawachi, 2020).

Çelik (2021), tarafından yapılan çalışmada baba katılımı ile gençlerin ebeveynleşme düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunarak ebeveynleşme yaşama riski olan gençler için baba katılımının önemine vurgu yapılmıştır.

Ebeveynleşme deneyimi ve baba katılımı arasındaki ilişkileri birlikte ele alan görece az çalışmada olsa da (örn., Çelik, 2021), anne ile ilişkili faktörlerin, çocuğun gelişimi üzerindeki olası riskli sonuçlarına karşılık baba katılımının potansiyel bir koruyucu faktör olabileceğine işaret eden çalışmalar bulunmaktadır (Sarkadi vd., 2008). Lewin ve diğerleri (2015), tarafından genç anneler ve bebekleriyle yapılan bir çalışmada, baba

katılımının, annenin depresyonunun bebek üzerinde yarattığı olumsuz etkileri tamponladığı ve yaşamın ilk altı ayında bile bebeğin stres tepkilerini azalttığı görülmüştür. Diğer bir çalışmada, bebeklik dönemindeki anne depresyonunun, çocuk üzerindeki uzun vadeli davranış sorunları üzerindeki olumsuz etkisini azaltmada baba katılımı düzenleyici rol üstlenmiştir (Mezulis, Hyde ve Clark, 2004). Zeynel ve Uzer (2020), tarafından yapılan çalışmada, uyum bozucu şemaların anneden çocuğa aktarımında, baba katılımının koruyucu bir rolü olduğu bulunmuştur.

2.4.2 Sosyal destek

Sosyal ilişkiler, insan yaşamının temelinde yer almaktadır (Clarke-Stewart ve Parke, 2014). Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre genç yetişkinlik döneminde bireyler yakınlığa karşı yalıtılmışlık evresindedir. Bu dönemde, diğerleriyle (arkadaşlar, romantik partner vs.) yakın ilişkiler geliştirmek önem kazanmaktadır. Yakın ilişkiler kurmak ve sürdürmek, genç yetişkinlik döneminin en önemli konularından birisidir (Feldman, 2021). Sosyal bir canlı olan insanın başkalarıyla etkileşim halinde olması hayat boyunca karşılaştığı veya karşılaşacağı çeşitli güçlüklerle baş etmesine yardımcı olur. Bireyler yaşadıkları zorluklarla başa çıkmaya çalışırken aile bireylerinden, yakın çevresinden ve bulunduğu ortamdaki gördüğü sosyal destek büyük bir önem taşımaktadır (Kaşıkçı, Çoban, Ünsal ve Avşar, 2009). Kişilerin çevrelerindeki bu yardım kaynakları sosyal destek kavramını oluşturmaktadır. Sosyal destek, kişilere diğerleri tarafından sağlanan kaynaklardır (Cohen ve Syme, 1985).

Literatür incelendiğinde, sosyal desteğin farklı tanımları olduğu görülmektedir. Gottlieb (1983), sosyal desteği, sözel ya da sözel olmayan tavsiye ve bilgiler, bireylere sağlanan duygusal destek ve yardımlar üzerinden tanımlarken, Caplan ve Kullilea (1976), kısa veya uzun dönemli krizlerin, yaşam zorluklarının üstesinden gelebilmek için kişinin uyumunu geliştirmeye yardımcı olan hizmet veren bireyler veya gruplar arasındaki bağlanmalar şeklinde tanımlamışlardır (Akt: Ersoy ve Çürük, 2009). APA (2018) ise sosyal desteği; biyolojik, psikolojik ve sosyal stres etkenleriyle başa çıkabilmesi için başkalarına yardım veya rahatlık sağlanması olarak tanımlamaktadır. Buradaki destek, bireyin sosyal ağındaki aile üyelerini, arkadaşlarını, komşularını, dini kurumları, meslektaşlarını, bakıcılarını veya destek gruplarını içeren herhangi bir kişilerarası ilişkiden kaynaklanabilir. Bu, destek pratik yardım (örn. ev işlerine yardımcı olmak,

tavsiye vermek), maddi yardım gibi somut bir destek veya bireyin değerli olduğunu, kabul edildiğini ve anlaşıldığını hissetmesini sağlayan duygusal destek şeklinde olabilir. Sosyal destek bir veya daha fazla kaynaktan sağlansa da burada sosyal desteğin kişi tarafından nasıl algılandığı önem kazanmaktadır (Deveci ve Ahmetoğlu, 2018). Buradan hareketle, literatürde bu kavram “algılanan sosyal destek” olarak da geçmektedir (Örn., Lakey ve Cassady, 1990; Terzi, 2008). Algılanan sosyal destek, bireyin diğer insanlardan destek alabileceğine ve onlarla olan ilişkilerinin güvenilir olduğuna dair bilişsel bir algılamadır (Lepore, Evans ve Schneider, 1991; Procidano ve Heller, 1983).

2.4.2.1 Sosyal destek modelleri

Sosyal desteğin, bireylerin sağlıkları ve iyi oluşları üzerindeki etkisini açıklayan iki temel model bulunmaktadır: “Temel Etki Modeli (Main Effect Model) ve “Tampon Etkisi Modeli (Buffering Effect Model)”. Temel etki modeline göre, bireylerin sağlık durumları ile sosyal destek arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (Cohen ve Wills, 1985). Bu modelde, sosyal destek, her koşulda fiziksel sağlık ve iyi oluş üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, sosyal destekten mahrum kalmak olumsuz etki yaratmaktadır. Tampon etkisi modelinde ise sosyal destek mekanizmasının en önemli işlevi stresli yaşam olaylarının olumsuz etkilerini azaltmaktır veya onları dengede tutmaktır. Diğer modelden farklı olarak bu modele göre, stresli bir yaşantı yoksa sosyal desteğin olmaması kişilerin sağlıkları veya iyi oluşları üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Diğer bir deyişle, bu modele göre sosyal desteğin işlevi stresli durumlara yönelik bir başa çıkma stratejisidir. Sosyal desteğin tampon işlevi üstlenmesi için stres verici bir olayın olması gerekmektedir. Bireyin stres verici bir durumla karşılaştığında sosyal ağlarının desteği ile bu durumla baş etme becerisi geliştirmesi ve stres verici yaşantısının kendi üzerindeki olumsuz etkisini azaltabilmesi bu modele örnek gösterilebilir. Özetle, temel etki modeline göre sosyal destek tüm yaşam olaylarında bireye doğrudan fayda sağlamaktayken tampon etkisi modeline göre ise sosyal destek özellikle stres zamanlarında tampon görevi üstlenmektedir (Cohen, 1998).

2.4.2.2 Sosyal desteğin faydaları

Stresli dönemlerde bireyler sosyal destek sistemlerini bir başa çıkma mekanizması olarak kullanmaktadır (Taylor, 2011). Sosyal destek, stres veren durumu tamamen ortadan

kaldırmasa da bireylerin kaygı düzeylerinin düşmesine, daha iyimser olmalarına, stresle başa çıkmak için yeni yollar denemeye motive olmalarına yardımcı olmaktadır (Baltaş, 2007). Bireylere önemli bir halkanın parçası olduğunu ve sevildiklerini hissettiren sosyal destek, bireylerin hem psikolojik sağlığını hem de fiziksel sağlığını olumlu olarak etkilemektedir (Crnic, Greenberg, Ragozin, Robinson ve Basham, 1983).

Sosyal destek, kanserde fiziksel iyileşmeyi arttırmakta (Zakowski vd., 2003; Schroevers, Helgeson, Sanderman ve Ranchor, 2010), HIV hastalarında daha uzun süre hayatta kalmayı sağlamakta (Lee ve Rotheram-Borus, 2001) ve yaşam kalitesini arttırmakta (Jia, Uphold, Wu, Reid, Findley ve Duncan, 2004), tıbbi süreçlerde ağrıyı azaltmakta (Schoofs, Bambini, Ronning, Bielak ve Woehl, 2004), ameliyat sürecindeki hastaların stresini ve hastanede kalma süresini azaltmakta (Krohne ve Slangen, 2005) ve gebelik dönemindeki olumsuzlukların etkisini azaltmaktadır (Orr, 2004). Ayrıca diyabet, kalp damar rahatsızlığı, bulaşıcı hastalıklar, kanser, eklem iltihabı, lösemi, böbrek hastalıkları gibi çeşitli kronik hastalıklarda psikolojik uyumu kolaylaştırmaktadır (Taylor, 2011). Epidemiyolojik çalışmalar, düşük düzeyde sosyal desteğe sahip bireylerin özellikle kardiyovasküler hastalık kaynaklı ölüm oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Frasure-Smith vd., 2000). Dahası sosyal desteğin, kronik hastalık sürecinde su içme (Christensen vd.,1992), daha az sigara kullanma ve daha çok yürüyüş yapma (Kulik ve Mahler, 1993) gibi olumlu alışkanlıkları arttırdığı bulunmuştur. İleri yetişkinlik döneminde ise sosyal destek bilişsel gerilemelere karşı koruyucu role sahiptir (Seeman, Lusignolo, Albert ve Berkman, 2001).

Sosyal desteğin fiziksel sağlık üzerindeki etkilerinin yanı sıra depresyon (Alsubaie, Stain, Webster ve Wadman, 2019), anksiyete (Dour vd., 2014), somatik semptomlar (Burke ve Weir, 1978) gibi durumlarda psikolojik stresi azalttığına yönelik de çalışmalar bulunmaktadır. Sosyal destek, stres yaratan durumların devam etmesine rağmen kaygı duygusunu azaltmakta, olayların kontrol edilebilir olarak algılanmasını sağlamakta ve zorluklarla baş etmek için motivasyonu arttırmaktadır (Baltaş, 2007). Algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça, algılanan yalnızlık düzeyinin azaldığı ve geleceğe yönelik iyimserlik düzeyinin arttığı bulunmuştur (Daniel, 2013; Van Winkel vd., 2017). Üniversite öğrencilerinin benlik saygıları ile arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Kaşıkçı vd., 2009). Collishaw ve

diğerleri (2007), sosyal açıdan destekleyici akran ilişkileri olan ergenlerde psikolojik dayanıklılık düzeyinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Sosyal destek, özel gereksinimli çocukların ailelerinde mevcut olan bazı stres ve zorlukların hafiflemesine, aile üyelerinin psikolojik sağlığının korunmasına, kardeş ilişkileri kalitesinin artmasına yardımcı olan önemli bir faktördür (Heiman ve Berger, 2008; Wolf, Fisman, Ellison ve Freeman 1998).

Sosyal destek, aynı zamanda travmatik olaylar sonrasında olumlu değişim ve büyümenin bir yordayıcısıdır (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Çok sayıda araştırma tarafından sosyal destek, travma sonrası büyüme ile ilişkili bulunmuştur (Linley ve Joseph, 2004). Fakat, Ning ve diğerleri (2023) tarafından yürütülen bir meta analizde, bazı çalışmaların sosyal destek ile travma sonrası büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulamadığı, bazılarının ise yalnızca belirli sosyal destek türü ile travma sonrası büyüme arasında ilişki bulduğu görülmüştür.

Bazı araştırmacılar ailedeki sosyal destek faktörünün daha yakın kardeş ilişkisine ve aile içindeki bakım faaliyetlerine katılmaya yol açtığını bulmuşlardır (Angell, Meadan ve Stoner, 2012). Ebeveynleşme literatüründe de sosyal desteğin, çocukların ebeveynleşme düzeyini azaltıcı etkisinin olabileceğine veya ebeveynleşmenin pozitif sonuçlamasında sosyal desteğin bir değişken olabileceğine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Akün, 2017; Gilford, 2012). Literatürde genellikle özel gereksinimli bireyler ve kardeşleri ile yapılan çalışmalarda ebeveynleşme ve sosyal destek kavramının bir arada çalışıldığı görülmektedir (örn., Çolak, 2019; Tomeny vd., 2017). Tomeny ve diğerleri (2017) tarafından özel gereksinimli kardeşi olan bireylerle yapılan çalışmada, ebeveyn odaklı ebeveynleşme deneyimi yaşayan ve mevcut sosyal desteği düşük olan tipik gelişim gösteren yetişkin kardeşler yüksek oranda stres belirtisi ve kardeşlerine yönelik olumsuz tutum bildirmişlerdir. Çalışmanın bulguları, otizmlili bireyler ile tipik gelişim gösteren kardeşler arasındaki ilişkinin iyi hale gelmesi için, sosyal desteğin potansiyel bir çözüm sağlayabileceğini göstermektedir. Ayrıca sosyal destek yoksunluğu, tek ebeveynle büyümek, annenin dışarıda çalışması gibi durumlar araçsal ebeveynleşme açısından risk faktörleri sayılmaktadır (McMahon ve Luthar, 2007).

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda sosyal destek, yaşamdaki krizlerin olumlu sonuçlarını anlamada önemli bir çevresel kaynaktır (Prati ve Pietrantonio, 2009). Dahası,

yaşamda ortaya çıkan zorluklar sonrasında koruyucu bir tampon görevi görmektedir (Hupcey, 1998). Literatüde, ebeveynleşmiş çocuklarda algılanan sosyal desteği inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır (Gilford, 2012; Tomeny vd., 2017). Sosyal desteğin, bireyin hayatta yaşadığı sorunlarla başa çıkmasında etkili olan ve olumsuz etkilere karşı bireyi koruyan bir faktör olduğu görülmektedir (Baltaş, 2007). Bu nedenle sosyal destek sisteminin, ebeveynleşmenin olumlu çıktıları için önemli bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları başlıklarına değinilerek araştırmanın yöntemi detaylı olarak ele alınacaktır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma ilişkisel (korelasyonel) bir modele dayanmaktadır. İlişkisel model, iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemek için kullanılır (Karasar, 2012). Araştırmanın soruları yukarıda yer alan model doğrultusunda sınanacaktır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemi, Türkiye'nin çeşitli illerinde ikamet eden 18–40 yaş aralığındaki yetişkin bireylerden ve bu bireylerin annelerinden oluşmaktadır. Araştırmaya toplam 480 anne ve genç yetişkin çocuğu katılmıştır. Annelerin ve genç yetişkinlerin en az bir kardeşe sahip olma ve kardeş sıralamasında ortanca veya büyük kardeş olma durumu çalışmanın işleme kriteridir. Katılımcılara ilişkin bilgiler incelendiğinde, 18-40 yaş aralığı dışında kalan, belirlenen kriterlere uymayan ve ölçeklerin büyük çoğunluğunu cevaplamayan 70 katılımcı örneklemden çıkarılmıştır. Sonrasında yapılan uç değerler analizine göre 15 katılımcı daha veri setinden çıkartılmıştır. Analizler 395 katılımcı (anne-genç çifti) ile yapılmıştır. Araştırma %51.4'ü (n = 203) kadın, % 48.6'sı (n = 192) erkek olmak üzere 395 genç yetişkin ve anne ile yürütülmüştür. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine dair dağılımları Tablo 1 ve Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 1. Genç Yetişkin Katılımcıların Demografik Özellikleri

		Genç Yetişkinler (N = 395)	
		N	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	203	51.4
	Erkek	192	48.6
Yaş	18-25	128	32.4
	25-30	99	25.1
	30-40	168	42.5
Eğitim Durumu	İlkokul	2	.5
	Ortaokul	14	3.5
	Lise	144	36.5
	Üniversite ve üzeri	235	59.5
Çalışma Durumu	Evet	268	67.8
	Hayır	118	29.9
	Diğer	9	2.3
Erken Çalışma (18 yaş öncesi)	Evet	177	44.8
	Hayır	218	55.2
En Uzun Yaşanılan Bölge	Metropol	208	52.7
	İl	125	31.6
	İlçe	48	12.2
	Kasaba	2	.5
	Köy	12	3.0
Kiminle Yaşadığı	Tek Başına	63	15.9
	Eşim ve/veya Çocuklarım	116	29.4
	Anne/Baba/Kardeş	193	48.9
	Arkadaş	13	3.3
	Yurt/Kurum	7	1.8
	Diğer	3	.8
Bakım Gerektiren Kişi	Evet	116	29.4
	Hayır	279	70.6
Aile Tipi	Çekirdek	308	78.0
	Geniş	87	22.0
Aylık Gelir	Alt	2	.5
	Ortalama Altı	24	6.1
	Ortalama	200	50.6
	Ortalama Üzeri	144	36.5
	Üst	25	6.3

Tablo 2. Annelerin Demografik Özellikleri

			Anneler
			(N = 395)
		N	Yüzde (%)
Yaş	37-50	106	26.8
	51-69	289	73.2
Eğitim Durumu	Okur-Yazar	39	9.9
	İlkokul	119	30.1
	Ortaokul	102	25.8
	Lise	90	22.8
	Üniversite ve üzeri	45	11.4
Çalışma Durumu	Evet	91	23.0
	Hayır	251	63.5
	Emekli	53	13.4
Medeni Durum	Evli	357	90.4
	Boşanmış	29	7.3
	Eşini Kaybetmiş	8	2.0
	Diğer	1	.3
Erken Çalışma (18 yaş öncesi)	Evet	188	47.6
	Hayır	207	52.4
En Uzun Yaşanılan Bölge	Metropol	158	40.0
	İl	107	27.1
	İlçe	52	13.2
	Kasaba	8	2.0
	Köy	70	17.7
Kiminle Yaşadığı	Tek Başına	13	3.3
	Çekirdek Aile/Eş İle	298	75.4
	Geniş Aile	62	15.7
	Diğer	21	5.3
Aile Tipi	Çekirdek	214	54.2
	Geniş	181	45.8
Aylık Gelir	Alt	8	.2
	Ortalama Altı	77	19.5
	Ortalama	211	53.4
	Ortalama Üzeri	85	21.5
	Üst	14	3.5

3.3 Veriler ve Toplanması

Bu araştırmanın yürütülmesi için İstanbul Kent Üniversitesi'nden 25.11.2022 tarih ve E-10420511-050-18380 numarası ile etik kurul izni alınmıştır. Araştırma verileri toplanırken nicel veri toplama araçlarından olan anket formları (değişkenler ile ilişkili ölçekler) kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan ve katılımcılara ulaştırılan anket formunun ilk bölümünde sosyo-demografik bilgi formu, ikinci bölümünde ise araştırma ölçekleri yer almaktadır. Bu çalışmada uygun örnekleme yöntemi ile gönüllülük esasına bağlı olarak katılımcılara yüz yüze ve çevrimiçi ortamlarda ulaşılmıştır. Tüm katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu verilmiş ve onay istenmiştir. Genç yetişkin katılımcılar, Sosyodemografik Bilgi Formu; Filial Sorumluluk; Bağlanma Temelli Zihinsel Temsiller; Kendini Toparlama Gücü; Baba Katılımı; Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Algısı ölçeklerini ve Young Şema Ölçeği- Kısa Form- 3'ün alt boyutu olan "Duygusal Yoksunluk" boyutu alt ölçeğini, anneler ise Sosyodemografik Bilgi Formu ve Filial Sorumluluk Ölçeği'ni doldurmuşlardır. Ölçeklerin uygulanmasında sıra etkisi kontrol edilmiştir. Ölçeklerin cevaplanma süresi genç yetişkinler için ortalama 20 dakika; anneler için ortalama 10 dakika olarak hesaplanmıştır. Veri toplama süreci yaklaşık olarak 12 ay sürmüştür.

Araştırma kapsamında incelenen tüm değişkenler, genç yetişkinler ve anneler tarafından doldurulan, öz değerlendirmeye dayalı ölçekler aracılığıyla elde edilmiştir. Kullanılan ölçeklerden sırasıyla bahsedilmiştir.

3.3.1 Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından ilgili literatür taranarak hazırlanan formda anneler ve genç yetişkinlerin çeşitli sosyodemografik özelliklerinin (yaş, eğitim durumları, cinsiyet, medeni durum, kardeş sayısı gelir, aile türü vs.) ve değişkenlerle ilişkili olabilecek diğer bilgilerin (geçmişte bakım gerektiren aile üyesinin varlığı, erken çalışma durumu vs.) elde edilmesi amaçlanmıştır.

3.3.2 Filial sorumluluk ölçeği

Jurkovic ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen bu ölçek, yetişkinlerin çocukluk dönemleri boyunca ebeveynleriyle olan ilişkilerini geriye dönük olarak ölçmektedir.

Toplam 30 maddeden (Ör. “Sık sık ailenin çamaşır yıkama işlerini yapardım.”, “kendimi aile içinde bir hakem gibi hissederdim.”, “Bazen anne babamdan daha çok sorumluluk sahibiymişim gibi gelirdi.”) oluşan ölçek 5'li likert tipidir (1 "Kesinlikle katılmıyorum" ve 5 "Tamamen Katılıyorum"). Ölçekte araçsal bakım verme davranışları (10 madde), duygusal bakım verme davranışları (10 madde) ve algılanan adaletsizlik (10 madde) düzeyini ölçen üç boyut bulunmaktadır. Bunlardan ilk ikisi ebeveynleşme türlerini ölçerken, üçüncü alt boyut farklı kültürlerde değişebilecek ailedeki adalet algısını ölçmektedir (Hooper ve Wallace, 2010). Ebeveynleşme puanı, tüm alt ölçekler kullanılarak hesaplanmaktadır.

Ölçekten alınan yüksek puanlar ebeveynleşme düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Karagöbek (2014) tarafından yapılmış ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Bu çalışmanın örneklemini için iç tutarlılık katsayısı genç yetişkinler için .91; anneler için .90 olarak bulunmuştur.

3.3.3 Bağlanma temelli zihinsel temsiller ölçeği-BTZO

Varlık-Özsoy ve Hisli Şahin (2022) tarafından geliştirilen bağlanma temelli zihinsel temsiller ölçeği güvenli ve güvensiz bağlanma düzeyini değerlendirmektedir. Beşli likert tipi ölçek 40 maddeden (Ör. “zor durumda kaldığımda anneme koşarım”, “babama güvenirim”, “ben uyumlu bir insanım”) oluşmaktadır. Ölçeğin olumlu baba algısı (6 madde), olumlu anne algısı (6 madde) ve olumlu kendilik algısı (8 madde) boyutları güvenli bağlanma temel boyutu olarak; olumsuz anne (7 madde), olumsuz baba (4 madde) ve olumsuz kendilik boyutları (9 madde) ise güvensiz bağlanma temel boyutu olarak nitelendirilmiştir. Güvenli bağlanma için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .85; güvensiz bağlanma için .83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik katsayıları 0.72 ile 0.86 arasında değişmektedir.

Mevcut araştırmada elde edilen güvenilirlik katsayıları ise güvenli bağlanma için .90; Güvensiz bağlanma boyutu için .89 olarak bulunmuştur.

3.3.4 Kendini toparlama gücü ölçeği

Wagnild ve Young (1993) tarafından bireyin psikolojik dayanıklılık derecesini belirlemeyi amaçlayarak geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Terzi (2006) tarafından yapılmıştır. Toplam 24 maddeden (Ör. "Disiplinli biriyim", "İşlerin bir şekilde üstesinden gelirim", "Zor bir durumdaysam genellikle bir çıkış yolu bulabilirim") oluşan ölçek, (1) (katılmıyorum) ile (7) (katılıyorum) arasında yedili Likert aralığı içermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan 168'dir. Yüksek puan, psikolojik dayanıklılık düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .82 ve test-tekrar test güvenirliği .84'tür (Terzi, 2006). Bu çalışmanın örneklemini için iç tutarlılık katsayısı genç yetişkinler için .94 olarak bulunmuştur.

3.3.5 Baba katılımı ölçeği

Bu ölçek babanın çocuğuna yönelik duygusal desteğini belirlemek için Finley (1998) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 9 madde içeren ölçek 5'li likert tipindedir ve soruların içeriğine bağlı olarak farklı ifadeler yer almaktadır (Ör. "Destegine ihtiyaç duyduğunuzda babanız size bu desteği sağlar mıydı?", "Babanızla nasıl anlaşırdınız?"). Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .88 ile .90 arasında bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Kuzucu ve Özdemir (2013) tarafından yapılmıştır. Türkçe formunun iç tutarlılık katsayısı .88, test-tekrar test güvenirlik değeri ise .92 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek baba katılımı düzeyini ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar geriye dönük baba katılımı düzeyini ölçmede ölçeğin geçerli sonuçlar verdiğini göstermiştir (Finley ve Schwartz, 2004). Bu çalışmanın örneklemini için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .93 olarak bulunmuştur.

3.3.6 Çok boyutlu algılanan sosyal destek algısı ölçeği

Çok boyutlu algılanan sosyal destek algısı ölçeği Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988) tarafından sosyal destek algısını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Eker ve Arkar (1995) tarafından yapılmıştır. Ölçek 11 maddeden (Ör. "sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var", "sorunlarımı ailemle (annem, babam, kardeşlerim, eşim) konuşabilirim") oluşmakta ve 7'li likert aralığı içermektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlamasında aile, arkadaşlar ve ailenin ve arkadaşlarının dışında

olan bir insan boyutları bulunmaktadır (Eker ve Arkar, 1995). Ölçeğin 2001 yılında yapılan gözden geçirme çalışmasında güvenirlik değerlerinin 0.80 - 0.95 arasında değiştiği ve kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu bulunmuştur. Ölçekten elde edilen yüksek puan, sosyal desteğin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001). Bu çalışmanın örneklemini için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .91 olarak bulunmuştur.

3.3.7 Young şema ölçeği-kısa form 3

Ölçek, Young (1999) tarafından erken dönem uyumsuz şemaları belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçekte toplam 90 madde bulunmaktadır. Ölçekte 5 şema alanı ve 18 farklı şema boyutu vardır. Her madde 1 (benim için tamamen yanlış) ile 6 (beni mükemmel bir şekilde tanımlıyor) arasında değişen 6 puanlık bir ölçekte derecelendirilir. Daha yüksek puanlar, daha uyumsuz şema oluşumlarını temsil eder. Ölçek Türkçe'ye Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) tarafından uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe versiyonunda 5 şema alanı ve 14 farklı şema boyutu bulunmaktadır. Bu beş alan; kopukluk (23 madde), zedelenmiş otonomi (30 madde), zedelenmiş sınırlar (7 madde), diğerleri yönelimlilik (11 madde) ve yüksek standartlardır (9 madde). Şema boyutları ve şema alanları için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .63 ile .80 ve .53 ile .81 arasında değişmektedir. Test-tekrar test güvenirlik korelasyonları sırasıyla şema boyutları ve şema alanları için .66 ile .82 arasında ve .66 ile .83 arasında değişmektedir.

Sarıtaş ve Gençöz (2015) tarafından yetişkin bir örnekleimde gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda 18 farklı şema boyutu üç şema alanına yüklenmiştir. Bu üç şema alanı: Zedelenmiş otonomi- diğerleri yönelimlilik (30 madde); zedelenmiş sınırlar - aşırı standartlar (30 madde); kopukluk-reddedilme (30 madde) olarak belirlenmiştir. İç tutarlılık katsayıları sırasıyla .86, .80 ve .80 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada kopukluk-reddedilme şema alanında yer alan duygusal yoksunluk şemasına ait maddeler kullanılmıştır. Duygusal yoksunluk şeması 5 maddeden oluşmaktadır (Ör. “Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.”, Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.”). Bu çalışmada bu boyut için iç tutarlılık katsayısı .94 olarak bulunmuştur.

3.4 Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın verileri BM SPSS Statistics Programı ile analiz edilmiştir. Sosyodemografik form ile elde edilen veriler için betimleyici ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Araştırma verilerinin normallik varsayımının değerlendirilmesi için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Genç yetişkin bireylerin cinsiyetlerine göre araştırma değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti açısından bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır. Hem genç yetişkinler hem anneler için bağımsız gruplar t testi ile tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanarak ebeveynleşme düzeyi demografik verilere göre karşılaştırılmıştır. Betimsel analizlerin ardından araştırma modelini test etmek amacıyla Hayes (2013) tarafından geliştirilen SPSS makrosu kullanılarak çok değişkenli düzenleyici-aracı model analizleri kullanılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1 Bulgular

Bu bölümde öncelikle çalışmanın değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistikler ve korelasyon analizleri sunulmuştur. Daha sonra önerilen modele ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

4.1.1 Verilerin temizlenmesi

Araştırma kriterleri sağlayan toplam 410 gönüllü katılımcının verisi ile analizlere başlanmıştır. Analizler öncesi kayıp değer analizi ve tek/çok değişkenli uç değer analizi yapılmıştır. Veri setinde kayıp veri bulunmamıştır. Tek değişkenli uç değerler analizi kapsamında uç değer bulunmamış, çok değerli uç değerler kapsamında Mahallanobis uzaklığına göre 15 katılımcı veri setinden çıkartılmıştır (Tabachnick, Fidell ve Ullman, 2007). Analizler 395 katılımcı (anne-geç çifti) ile yapılmıştır.

4.1.2 Betimsel bulgular

Araştırmaya katılan anneler ve genç yetişkinlerin ölçeklerden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler ile çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 3’de yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığını değerlendirmek üzere çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Değişkenlere ilişkin değerlerin -1,5 ile 1,5 aralığında olması sebebiyle verilerin normal dağıldığı görülmektedir (George ve Mallery, 2010).

Tablo 3. Betimleyici İstatistikler

Değişken	n	Ort.	SS	Min.	Maks.	Çarpıklık	Basıklık
Anne							
Ebeveynleşme	395	111.14	27.92	44	148	-,89	-.60
Genç Yetişkin							
Ebeveynleşme	395	88.58	32.72	39	147	-.094	-1.50
Psk. Dynk.	395	112.23	30.77	49	163	-.54	-1.13
Sosyal Destek	395	57.36	16.93	21	84	.12	-1.33
Güvenli B.	395	72.79	20.19	34	97	-.58	-1.37
Güvensiz B.	395	49.15	20.43	21	92	.46	-1.33
Baba Katılımı	395	30.37	11.63	9	45	-.43	-1.49
Duygusal Y.	395	12.11	7.88	5	30	.69	-1.21

Psk. Dynk. = Psikolojik Dayanıklılık, Güvenli B. = Güvenli Bağlanma, Güvensiz B. = Güvensiz Bağlanma, Duygusal Y. = Duygusal Yoksunluk

4.1.3 Araştırma değişkenleri arasında korelasyon analizi sonuçları

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmış, sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Anne	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Ebeveynleşme	1	.40**	-.37**	-.39**	-.45**	.45**	-.39**	.45**
Genç Yetişkin								
2. Ebeveynleşme		1	-.58**	-.66**	-.70**	.71**	-.71**	.70**
3. Psikolojik Dayanıklılık			1	.87**	.91**	-.86**	.86**	-.88**
4. Sosyal Destek				1	.88**	-.87**	.85**	-.85**
5. Güvenli Bağlanma					1	-.95**	.93**	-.94**
6. Güvensiz Bağlanma						1	-.90**	.90**
7. Baba Katılımı							1	-.94**
8. Duygusal Yoksunluk								1

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, annenin ebeveynleşmesi ile genç yetişkin bireyin ebeveynleşmesi ($r = .40$, $p < .01$), güvensiz bağlanması ($r = .45$, $p < .01$) ve duygusal yoksunluğu ($r = .45$, $p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Annenin ebeveynleşmesi ile genç yetişkin bireyin psikolojik dayanıklılığı ($r = -.37$, $p < .01$), sosyal destek algısı ($r = -.39$, $p < .01$), güvenli bağlanması ($r = -.45$, $p < .01$) ve baba katılımı ($r = -.39$, $p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.

Genç yetişkin bireylerin ebeveynleşmesi ile güvensiz bağlanma ($r = .71, p < .01$) ve duygusal yoksunluk ($r = .70, p < .01$), düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki varken; ebeveynleşme ile psikolojik dayanıklılık ($r = -.58, p < .01$), sosyal destek ($r = -.66, p < .01$), güvenli bağlanma ($r = -.70, p < .01$) ve baba katılımı ($r = -.71, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.

Modele giren değişkenler arasında çoklu değişkenliğin olup olmadığının incelenmesi amacıyla her bir model için Tolerans, VIF ve CI değerlerine bakılmıştır. VIF (Variance Inflation Factor) değerlerinin 10'dan küçük, tolerans değerlerinin sıfıra yaklaşmaması veya .10'dan düşük olmaması ve CI değerlerinin (Condition Index Değerleri) 30'dan düşük olmasından dolayı çoklu değişkenliğin olmadığı görülmüştür (Akbulut, 2010). Ayrıca çoklu bağlantı sorununun göstergesi, bağımsız değişkenler arasında .80 üzerindeki korelasyondur (Büyüköztürk, 2011). Tablo 4 incelendiğinde, bağımsız değişken ile diğer değişkenler arasındaki korelasyonların .37 ile .45 aralığında olduğu görülmektedir.

4.1.4 Cinsiyet ile ilgili analizler

Araştırmaya katılan genç yetişkin bireylerin cinsiyetlerine göre araştırma değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır.

Ebeveynleşme açısından cinsiyete göre yapılan t-test analizine göre, kadınların ($\bar{X} = 89.69, SS = 32.65$) ve erkeklerin ($\bar{X} = 87.41, SS = 32.83$) ebeveynleşme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür ($t(393) = .69, p > .05$) (Tablo 3).

Genç yetişkinlerin, psikolojik dayanıklılık, sosyal destek, güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma, baba katılımı ve duygusal yoksunluk düzeylerine yönelik cinsiyet farklılıklarına bakıldığında ise bu değişkenler açısından da benzer şekilde cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre İncelenmesi

Değişkenler	Cinsiyet		t	p
	Kadın (n= 203) Ort. (SS)	Erkek (n=192) Ort. (SS)		
Genç Yetişkin				
Ebeveynleşme	89.69 (32.65)	87.41 (32.83)	.69	.49
Psikolojik Dayanıklılık	111.77 (30.81)	112.71 (30.79)	-.31	.76
Sosyal Destek	57.14 (16.80)	57.60 (17.11)	-.27	.79
Güvenli Bağlanma	72.81 (20.33)	72.76 (20.09)	.02	.98
Güvensiz Bağlanma	49.84 (20.79)	48.42 (20.06)	.69	.49
Baba Katılımı	30.63 (11.44)	30.11 (11.85)	.44	.66
Duygusal Yoksunluk	12.09 (7.76)	12. 14 (8.02)	-.06	.95

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

4.1.5 Genç yetişkinlerde ebeveynleşmenin demografik verilere göre karşılaştırılması

Ebeveynleşme düzeyinin, genç yetişkin katılımcıların yaşına, medeni durumuna, eğitim düzeyine, güncel ve erken çalışma durumuna, geçmiş dönemde ailede bakım gerektiren birinin olup olmama durumuna, sosyoekonomik düzeye, kardeş sayısına, ebeveynlerin birlikte olma durumuna ve geçmiş dönemde yaşanan aile tipine göre nasıl farklılaştığını değerlendirmek amacıyla değişken sayısına göre Bağımsız Örneklem t Testi ve Tek Yönlü ANOVA analizi yapılmıştır.

Analiz öncesi yaş değişkeni yeniden kategorilendirilerek katılımcılar “18-25 Yaş”, “26-30 Yaş” ve “31-40 Yaş” olmak üzere üç kategoriye; medeni durum değişkeni yeniden kategorilendirilerek “Bekar” ve “Evli” olarak iki kategoriye; Eğitim Durumu değişkeni yeniden kategorilendirilerek “Üniversite Altı Düzey” ve “Üniversite ve Üstü Düzey” olarak iki kategoriye; kardeş sayısı değişkeni yeniden kategorilendirilerek “İki ve Daha Az Kardeş” ve “Üç ve Daha Fazla Kardeş” olarak iki kategoriye ayrılmıştır.

Katılımcı sayısı dağılımı birbirine eşit olmayan değişkenler için (Yaş, Medeni Durum, Eğitim Durumu, Çalışma Durumu, Bakım, Sosyoekonomik Düzey, Ebeveyn Birlikteliği ve Geçmiş Aile Tipi) seçkisiz olarak veri setinden katılımcı seçilerek analizler yürütülmüştür.

Analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 6’te sunulmuştur.

Tablo 6. Genç Yetişkinler için Ebeveynleşme Değişkeninin Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Genç Yetişkin		Ebeveynleşme			t/F	p
		N	Ort.	SS		
Yaş	18-25	95	93.01	28.97	1.59	.20
	26-30	95	90.30	30.53		
	31-40	94	84.85	36.20		
Medeni Durum	Bekar	87	78.42	33.80	1.28	.27
	Evli	89	82.79	33.31		
Eğitim Düzeyi	Üniversite Altı	159	99.26	27.99	6.61	.000***
	Üniversite ve Üzeri	159	76.26	33.72		
Çalışma Durumu	Evet	118	86.37	34.63	-.66	.51
	Hayır	118	89.23	32.45		
Erken Çalışma	Var	177	104.29	24.99	9.79	.000***
	Yok	218	75.82	32.74		
Bakım	Evet	103	96.35	35.53	2.05	.04*
	Hayır	99	86.68	31.33		
Sosyoekonomik Düzey	Ort. ve Altı	173	97.87	28.86	6.75	.000**
	Ort. Üzeri	169	75.13	33.14		
Kardeş Sayısı	2 ve Altı	217	79.85	32.91	-6,20	.000***
	3 ve Üzeri	178	99.22	29.20		
Ebeveyn Birlikteliği	Birlikte	40	107.25	27.75	-.24	.81
	Boşanmış	31	108.77	24.65		
Geçmiş Aile Tipi	Çekirdek	109	82.29	32.79	-4.49	.000***
	Geniş	87	102.37	28.62		

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Farklı yaş aralığındaki genç yetişkinlerin ebeveynleşme düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizine göre, farklı yaş aralığındaki genç yetişkinlerin ebeveynleşme puanı açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur [$F(2,281) = 1.59, p > .05$].

Genç yetişkin katılımcıların eğitim düzeyine göre ebeveynleşme puanlarının incelendiği bağımsız örneklem t Testi analizi sonuçlarına göre, üniversite altı eğitim düzeyine sahip (ilkokul, ortaokul ve lise düzeyi) olan katılımcıların ebeveynleşme puanı ($Ort = 99.26, SS = 27.99$), üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olan katılımcıların ebeveynleşme puanına ($Ort = 76.26, SS = 33.72$) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t(305.652) = 6.61, p < .05$).

Genç yetişkin katılımcıların erken çalışma (18 yaş öncesi) durumuna göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre 18 yaş öncesi çalışan katılımcıların ebeveynleşme puanı ($Ort = 104.29$, $SS = 24.99$), 18 yaş öncesi çalışmayan katılımcıların puanına ($Ort = 75.82$, $SS = 32.73$) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t(391.58) = .31$, $p < .001$).

Genç yetişkin katılımcıların çocukluk veya gençlik döneminde ailesinde bakım gerektiren birinin olup olmama durumuna göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre, geçmiş dönemde ailesinde bakım gerektiren bir üye olan katılımcıların puanı ($Ort = 96.35$, $SS = 35.53$), bakım gerektiren bir üye olmayan katılımcıların puanına ($Ort = 86.68$, $SS = 31.33$) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t(198.545) = 2.05$, $p < .05$).

Sosyoekonomik düzey ile ilişkili Bağımsız Örneklem t Testi analizine göre, ortalama altı sosyoekonomik düzeye sahip genç yetişkinlerin ebeveynleşme puanları ($Ort = 97.87$, $SS = 28.86$), ortalama ve ortalama üstü sosyoekonomik düzeye sahip katılımcıların puanlarına ($Ort = 75.13$, $SS = 33.14$) göre anlamlı olarak daha yüksektir ($t(331.43) = 6.75$, $p < .05$).

Genç yetişkin katılımcıların kardeş sayısına göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre 3 ve daha fazla kardeş sayısına sahip katılımcıların ebeveynleşme puanı ($Ort = 99.22$, $SS = 24.99$), 2 ve daha az kardeş sayısına sahip katılımcıların puanına ($Ort = 75.82$, $SS = 32.73$) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t(390.57) = -6.20$, $p < .001$).

Genç yetişkin katılımcıların ebeveyn birliktelik durumuna göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi analizi sonuçlarına göre ebeveynleri evli olan katılımcıların ebeveynleşme puanları ($Ort = 107.25$, $SS = 27.75$) ile ebeveynleri ayrı yaşayan/boşanmış katılımcıların ebeveynleşme puanları ($Ort = 108.77$, $SS = 24.66$) arasında anlamlı olarak fark bulunamamıştır ($t(69) = -.24$, $p > .05$).

Genç yetişkin katılımcıların geçmiş dönem aile tipine göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre

geçmişte geniş aile ile birlikte yaşayan katılımcıların ebeveynleşme puanı ($Ort = 102.37$, $SS = 28.62$), çekirdek aile ile birlikte yaşayan katılımcıların puanına ($Ort = 82.29$, $SS = 33.82$) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t(193.318) = -4.49$, $p < .001$).

Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre genç yetişkin bireylerin medeni durum ($t(174) = -.86$, $p > .05$) ve çalışma durumunun ($t(234) = -.66$, $p > .05$) ebeveynleşme puanları açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

4.1.6 Annelerin ebeveynleşme düzeyinin demografik verilere göre karşılaştırılması

Ebeveynleşme düzeyinin, annelerin yaşına, medeni durumuna, eğitim düzeyine, güncel ve erken çalışma durumuna, geçmiş dönemde ailede bakım gerektiren birinin olup olmama durumuna, sosyoekonomik düzeye göre, kardeş sayısına ve geçmiş dönemde yaşanan aile tipine göre nasıl farklılaştığını değerlendirmek amacıyla değişken sayısına göre Bağımsız Örneklem t Test analizi yapılmıştır.

Analiz öncesi yaş değişkeni yeniden kategorilendirilerek katılımcılar “37-50 Yaş”, “51-69” Yaş” olmak üzere iki kategoriye ve kardeş sayısı değişkeni yeniden kategorilendirilerek “2 Altı Kardeş” ve “3 ve Üzeri Kardeş” olarak iki kategoriye; medeni durum değişkeni “Evli” ve “Boşanmış-Eş Kaybı” olarak iki kategoriye; eğitim düzeyi değişkeni “Ortaokul ve altı” ve “Lise ve Üzeri” olarak iki kategoriye; Sosyoekonomik düzey değişkeni “Ortalama ve Altı” ve “Ortalama Üstü” olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Güncel çalışma durumu değişkeninde çalışan ve çalışmayan annelerin karşılaştırılabilmesi için “emekli” olan grup “çalışan” kategorisine dahil edilmiştir.

Katılımcı sayısı dağılımı birbirine eşit olmayan değişkenler için (Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Çalışma Durumu, Sosyoekonomik Düzey) seçkisiz olarak veri setinden katılımcı seçilerek analizler yürütülmüştür.

Analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 7’te sunulmuştur.

Tablo 7. Anneler için Ebeveynleşme Değişkeninin Demografik Verilere Göre İncelenmesi

Anne		Ebeveynleşme			<i>t/F</i>	<i>p</i>
		<i>n</i>	Ort.	SS		
Yaş	37-50	106	107.16	25.85	-1.72	.09
	51-69	106	113.43	27.45		
Medeni Durum	Evli	4	115.84	30.58	-.38	.71
	Ayrı/Eş Kaybı	37	118.16	23.12		
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve Altı	120	122.26	18.98	7.03	.000***
	Lise ve Üzeri	135	98.08	34.46		
Çalışma Durumu	Evet	144	106.11	31.34	-2.48	.01*
	Hayır	148	114.43	25.47		
Erken Çalışma	Evet	188	118	23.48	4.84	.000***
	Hayır	207	104.91	30.15		
SED	Ort. ve Altı	81	118.96	19.14	6.07	.000***
	Ort. Üzeri	78	91.00	36.05		
Kardeş Sayısı	2 Altı	217	106.89	31.07	-3.49	.001**
	3 ve Üzeri	178	116.32	22.54		
Geçmiş Aile Tipi	Çekirdek	214	104.03	29.93	-5.85	.000***
	Geniş	181	119.55	22.69		

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre, annelerin yaş ($t(213) = -1.72$, $p > .05$) ve medeni durumunun ($t(79) = -.38$, $p > .05$). ebeveynleşme puanları açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Annelerin eğitim düzeyine göre ebeveynleşme puanlarının incelendiği Bağımsız Örneklem t Testi analizi sonuçlarına göre ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olan katılımcıların ebeveynleşme puanlarının ($Ort = 122.26$, $SS = 18.98$), lise ve üzeri mezunu katılımcıların ebeveynleşme puanlarına ($Ort = 98.08$, $SS = 34.46$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur ($t(213.177) = 7.03$, $p < .001$).

Annelerin çalışma durumuna göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre çalışmayan katılımcıların ($Ort = 114.43$, $SS = 31.34$) ebeveynleşme puanı, çalışan ve emekli katılımcılara göre ($Ort = 106.11$, $SS = 25.47$) göre anlamlı olarak daha yüksektir ($t(275.27) = -2.48$, $p < .05$).

Annelerin erken yaşta çalışma (18 yaş öncesi) durumuna göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre 18 yaş öncesi çalışan katılımcıların ebeveynleşme puanı ($Ort = 118$, $SS = 23.48$), 18 yaş öncesi çalışmayan katılımcıların puanına ($Ort = 104.91$, $SS = 301.5$) göre anlamlı olarak daha yüksektir ($t(384.221) = 4.84$, $p < .001$).

Sosyoekonomik düzey ile ilişkili Bağımsız Örneklem t Testi analizine göre, ortalama altı sosyoekonomik düzeye sahip katılımcıların ebeveynleşme puanları ($Ort = 118.96$, $SS = 19.84$), ortalama ve ortalama üstü sosyoekonomik düzeye sahip katılımcıların puanlarına ($Ort = 91.00$, $SS = 36.05$) göre anlamlı olarak daha yüksektir ($t(116.220) = 6.07$, $p < .001$).

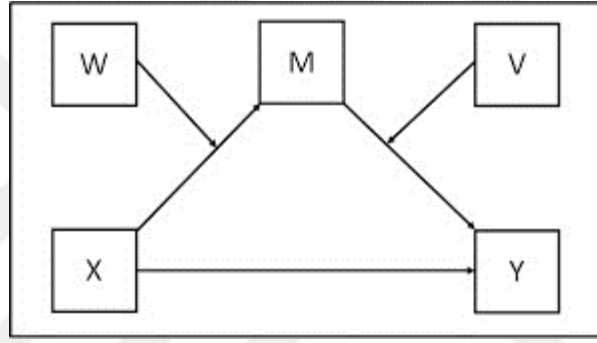
Annelerin kardeş sayısına göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre, üç ve üzeri kardeş sayısına sahip katılımcıların ebeveynleşme puanı ($Ort = 116.32$, $SS = 22.54$), iki ve altı kardeş sayısına sahip katılımcıların puanına ($Ort = 106.89$, $SS = 31.07$) göre anlamlı olarak daha yüksektir ($t(387.45) = -3.49$, $p < .01$).

Annelerin geçmiş dönem aile tipine göre ebeveynleşme düzeyinin nasıl farklılaştığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonucuna göre, geniş aile ile birlikte yaşayan katılımcıların ebeveynleşme puanı ($Ort = 119.55$, $SS = 22.69$), çekirdek aile ile birlikte yaşayan katılımcıların puanına ($Ort = 104.03$, $SS = 29.93$) göre anlamlı olarak daha yüksektir ($t(388,537) = -5.85$, $p < .001$).

4.1.7 Çok değişkenli düzenleyici aracı modeller

Bu çalışmada Şekil 4, Şekil 5, Şekil 6, Şekil 7’de gösterilen dört ayrı aracı modeli test etmek amacıyla Hayes (2013) tarafından geliştirilen SPSS makrosu kullanılarak çok değişkenli düzenleyici-aracı modeller (Model 21- The multiple moderated mediation, Şekil 3’de sunulmuştur) kullanılmıştır. Modeller test edilirken, %95 güven aralığı ve 10.000 yeniden örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Hayes’e göre (2015) düzenleyici-aracı modellerin güven aralığı, aracılığın gerçekleşip gerçekleşmediğine dair bir kanıt olarak alınmıştır. %95 güven aralığı değerleri sıfır sayısını içermediğinde modelin etkisi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmektedir. Bu bölümde sırasıyla dört ayrı modelin analiz sonuçları verilmiştir.

İlgili literatür doğrultusunda annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişkide baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ile bağımlı ölçümler (duygusal yoksunluk, güvensiz bağlanma, güvenli bağlanma, psikolojik dayanıklılık) arasında sosyal desteğin düzenleyici rolü olacağı öngörülse de alternatif modellerin de test edilmesi amacıyla annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişkide sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ile bağımlı ölçümler arasında baba katılımının düzenleyici rolü de test edilecektir. Yani, bu çalışmada baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolleri tüm modellere çift yönlü dahil edilmiştir. Ancak alternatif modeller çalışmanın temel hipotezlerine dayalı olmadıkları için bu analiz sonuçlarına ve ilgili modellere (Şekil 8, Şekil 9, Şekil 10 ve Şekil 11) Ek 12’de yer verilmiştir.

Şekil 3. Çok Değişkenli Düzenleyici Aracı Model- Model 21 (Hayes, 2013)

4.1.7.1 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla duygusal yoksunluk düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü

İlk olarak, PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü (moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasındaki aracı rolü ve sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır.

Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .81$, $SE = .22$, $t = 3.73$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.38, 1.23]).

Baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .32$, $SE = .73$, $t = .43$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-1.12, 1.75]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, baba katılımı ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.02$, $SE = 0.006$, $t = -2.99$, $p < 0.01$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.03, .006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, baba katılım düzeyi düşük ($b = .54$, $SE = .13$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 GA [.28, .81]) ve orta düzeyde ($b = .18$, $SE = .04$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 GA [.09, .27]) olduğunda anlamlı olduğu; ancak baba katılımı yüksek olduğunda ($b = .08$, $SE = .05$, $t = 1.42$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .18]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve baba katılımı, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %54'ünü açıklamaktadır.

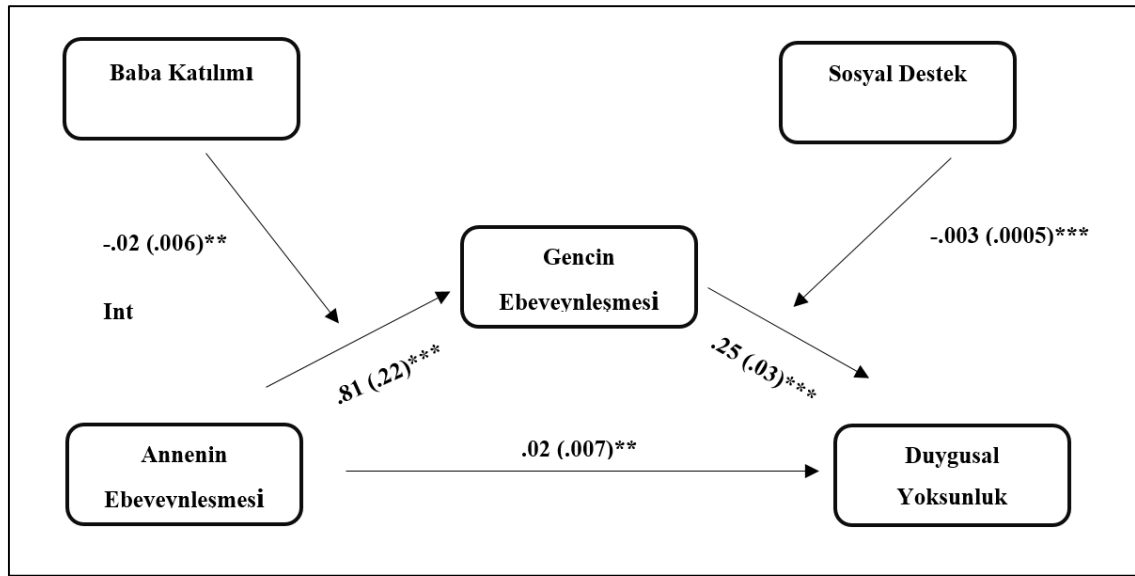
Gencin ebeveynleşme düzeyi ile gencin duygusal yoksunluk düzeyi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .25$, $SE = .03$, $t = 7.91$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.19, .31]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin duygusal yoksunluğu üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .02$, $SE = .007$, $t = 2.76$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.006, .035]).

Sosyal desteğin, gencin duygusal yoksunluğu üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .01$, $SE = .05$, $t = .21$, $p > .05$; %95 Güven Aralığı (GA) [-.09, .11]). Ancak gencin duygusal yoksunluğu üzerinde, sosyal destek ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.003$, $SE = .0005$, $t = -6.41$, $p < 0.001$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.004, -.002]). Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile gencin duygusal yoksunluğu arasında ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = .14$, $SE = .02$, $t = 9.05$, $p < 0.001$; %95 GA [.11, .17]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .06$, $SE = .008$, $t = 7.46$, $p < 0.001$; %95 GA [.04, .08]); ancak sosyal destek yüksek olduğunda ($b = .02$, $SE = .009$, $t = 1.90$, $p > .05$; %95 GA [-.0007, .036]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur.

Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = .00005$, $SE = .00002$, %95 GA [.00003, .00009]). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasındaki ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düşük ve orta düzeyde olduğunda aracılık ettiğini göstermektedir.

Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 365.83, p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve sosyal destek algısının duygusal yoksunluktaki varyansın %79'unu açıkladığı görülmektedir. Ancak, gencin ebeveynleşmesi, duygusal yoksunluğu en çok açıklayan değişkendir ($\beta = .25, SE = .03, t = 7.91, p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [19, .31]).

Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 4'de sunulmuştur.

Şekil 4. Annenin Ebeveynleşmesi ve Duygusal Yoksunluk Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü

Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.

* $p < 0.05$; ** $p < 0.001$; *** $p < 0.001$.

4.1.7.2 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvensiz bağlanma düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü

PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü (moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişkideki aracı rolü ve sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanma düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır.

Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .81$, $SE = .22$, $t = 3.73$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.38, 1.23]).

Baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .32$, $SE = .73$, $t = .43$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-1.12, 1.75]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, baba katılımı ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.02$, $SE = 0.006$, $t = -2.99$, $p < 0.01$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.03, .006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, baba katılım düzeyi düşük ($b = .54$, $SE = .13$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.28, .81]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .18$, $SE = .04$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 GA [.09, .27]); ancak baba katılımı yüksek olduğunda ($b = .08$, $SE = .05$, $t = 1.42$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .18]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve baba katılımı, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %54'ünü açıklamaktadır.

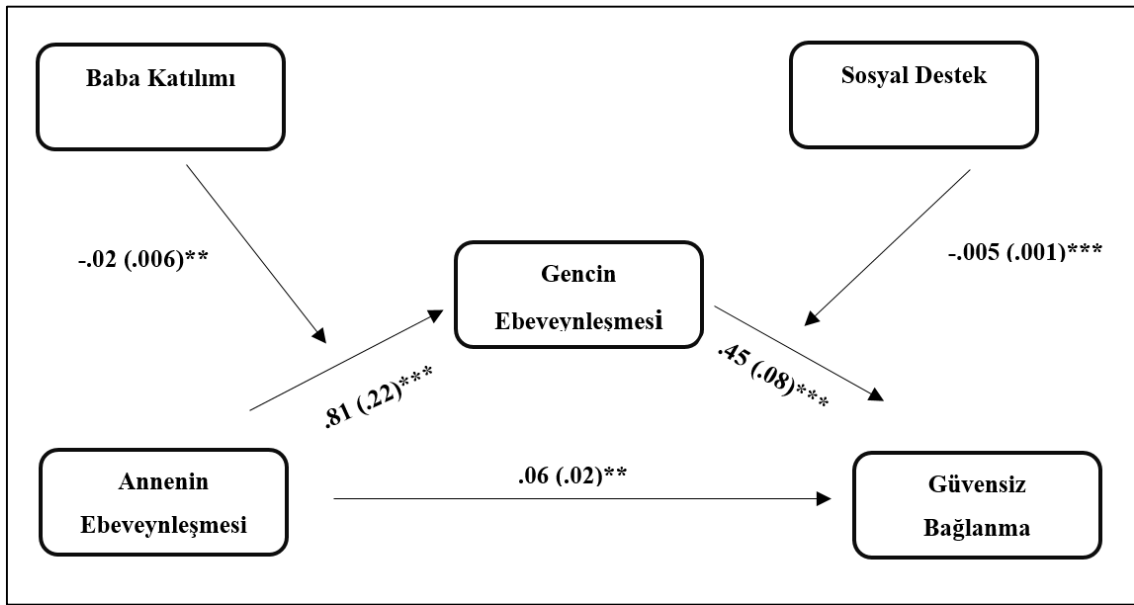
Gencin ebeveynleşmesi ile gencin güvensiz bağlanması arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .45$, $SE = .08$, $t = 5.69$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.29, .60]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin güvensiz bağlanması üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .06$, $SE = .02$, $t = 3.09$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.02, .049]).

Sosyal destek ile gencin güvensiz bağlanması arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -.33$, $SE = .13$, $t = -2.51$, $p < .05$; %95 (GA) [-.58, -.070]). Gencin güvensiz bağlanması üzerinde, sosyal destek ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.005$, $SE = .001$, $t = -4.10$, $p < 0.001$; %95 (GA) [-.007, -.003]). Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile güvensiz bağlanma arasındaki ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = .27$, $SE = .038$, $t = 7.05$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.20, .35]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .13$, $SE = .02$, $t = 7.34$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.10, .18]); ancak sosyal destek yüksek olduğunda ($b = .08$, $SE = .02$, $t = 3.29$, $p < .01$; %95 GA [.03., 12]) bu ilişkinin anlamlılık düzeyinin azaldığı bulunmuştur.

Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = .00008$, $SE = .00003$, %95 GA [.00004, .00015]). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz

bağlanması arasındaki ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düştükçe aracılık ettiğini göstermektedir.

Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 406.09, p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve sosyal destek algısının güvensiz bağlanmadaki varyansın %80'ini açıkladığı görülmektedir. Ancak, gencin ebeveynleşmesi, güvensiz bağlanmayı en çok açıklayan değişkendir ($\beta = .45, SE = .08, t = 5.69, p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.29, .60]). Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 5'de sunulmuştur.

Şekil 5. Annenin Ebeveynleşmesi ve Güvensiz Bağlanma Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü

Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.

** $p < 0.05$; ** $p < 0.001$; *** $p < 0.001$.*

4.1.7.3 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvenli bağlanma düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü

PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü (moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanması arasındaki aracı rolü ve sosyal desteğin,

gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanma düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır.

Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .81$, $SE = .22$, $t = 3.73$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.38, 1.23]).

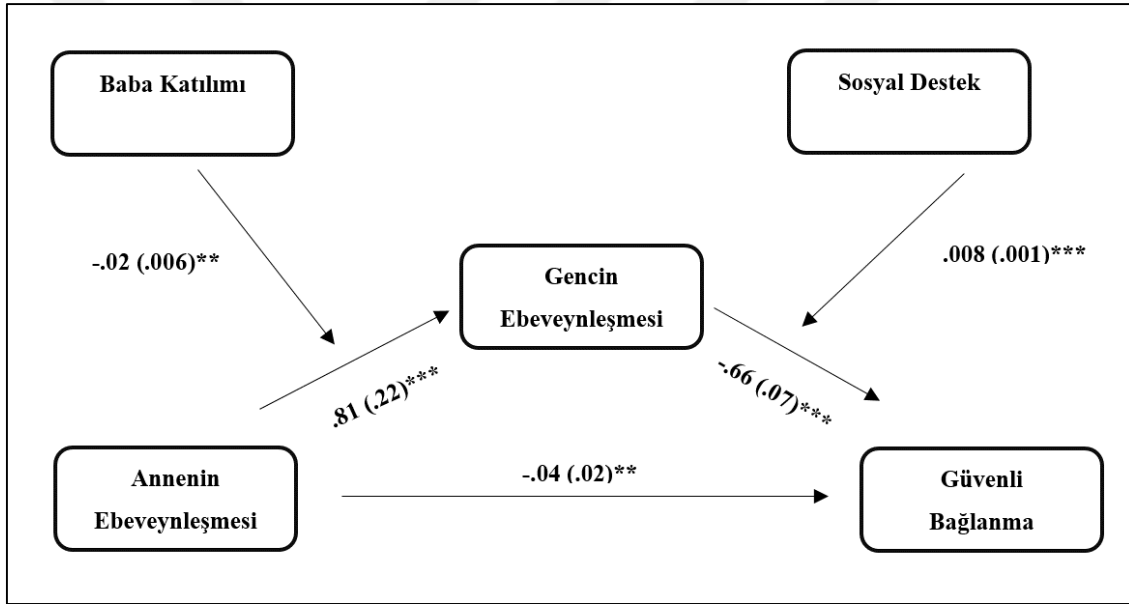
Baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .32$, $SE = .73$, $t = .43$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-1.12, 1.75]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, baba katılımı ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.02$, $SE = 0.006$, $t = -2.99$, $p < 0.01$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.03, .006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, baba katılım düzeyi düşük ($b = .54$, $SE = .13$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 GA [.28, .81]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .18$, $SE = .04$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 GA [.09, .27]); ancak baba katılımı yüksek olduğunda ($b = .08$, $SE = .05$, $t = 1.42$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .18]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve baba katılımı, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %54'ünü açıklamaktadır.

Gencin ebeveynleşmesi ile gencin güvenli bağlanması arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -.66$, $SE = .07$, $t = -9.40$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.79, -.52]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin güvenli bağlanması üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı ve negatif olduğu bulunmuştur ($\beta = -.04$, $SE = .02$, $t = -2.72$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.08, -.01]).

Sosyal desteğin, gencin güvenli bağlanması üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = -.01$, $SE = .12$, $t = -.11$, $p > .05$; %95 (GA) [-.24, .21]). Ancak gencin güvenli bağlanması üzerinde, sosyal destek ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = .008$, $SE = .001$, $t = 8.02$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.006, .010]). Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile güvenli bağlanma arasındaki negatif yönlü ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = .35$, $SE = .034$, $t = -10.30$, $p < 0.001$; %95 GA [-.42, -.28]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = -.12$, $SE = .02$, $t = -7.27$, $p < 0.001$; %95 GA [-.15, -.09]); ancak sosyal destek yüksek olduğunda ($b = -.01$, $SE = .02$, $t = -.71$, $p > .05$; %95 GA [-.06, .03]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur.

Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = -.0004$, $SE = .00004$, %95 GA $[-.00023, -.00008]$). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanması arasındaki negatif ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düşük ve orta düzeyde olduğunda aracılık ettiğini göstermektedir.

Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 528.40$, $p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve sosyal destek algısının güvenli bağlanmadaki varyansın %84'ünü açıkladığı görülmektedir. Ancak, gencin ebeveynleşmesi, güvenli bağlanmayı en çok açıklayan değişkendir ($\beta = -.66$, $SE = .07$, $t = -9.40$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) $[-.79, -.52]$). Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Annenin Ebeveynleşmesi ve Güvenli Bağlanma Arasındaki İlişide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü

Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.
* $p < 0.05$; $p < 0.001$ **; *** $p < 0.001$.

4.1.7.4 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla psikolojik dayanıklılık düzeyini yordaması: baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolü

PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü

(moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılığı arasındaki aracı rolü ve sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır.

Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .81$, $SE = .22$, $t = 3.73$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.38, 1.23]).

Baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .32$, $SE = .73$, $t = .43$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-1.12, 1.75]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, baba katılımı ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.02$, $SE = 0.006$, $t = -2.99$, $p < 0.01$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.03, .006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, baba katılım düzeyi düşük ($b = .54$, $SE = .13$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.28, .81]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .18$, $SE = .04$, $t = 4.12$, $p < 0.001$; %95 GA [.09, .27]); ancak baba katılımı yüksek olduğunda ($b = .08$, $SE = .05$, $t = 1.42$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .18]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve baba katılımı, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %54'ünü açıklamaktadır.

Gencin ebeveynleşmesi ile gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -.68$, $SE = .12$, $t = -5.47$, $p < .001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.92, -.43]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi üzerinde doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($\beta = -.02$, $SE = .03$, $t = -.67$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.07, .03]).

Sosyal destek ile gencin psikolojik dayanıklılığı arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .45$, $SE = .20$, $t = 2.22$, $p < .05$; %95 (GA) [.05, .86]). Psikolojik dayanıklılık üzerinde, sosyal destek ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = .01$, $SE = .002$, $t = 5.75$, $p < .001$; %95 (GA) [.007, .014]).

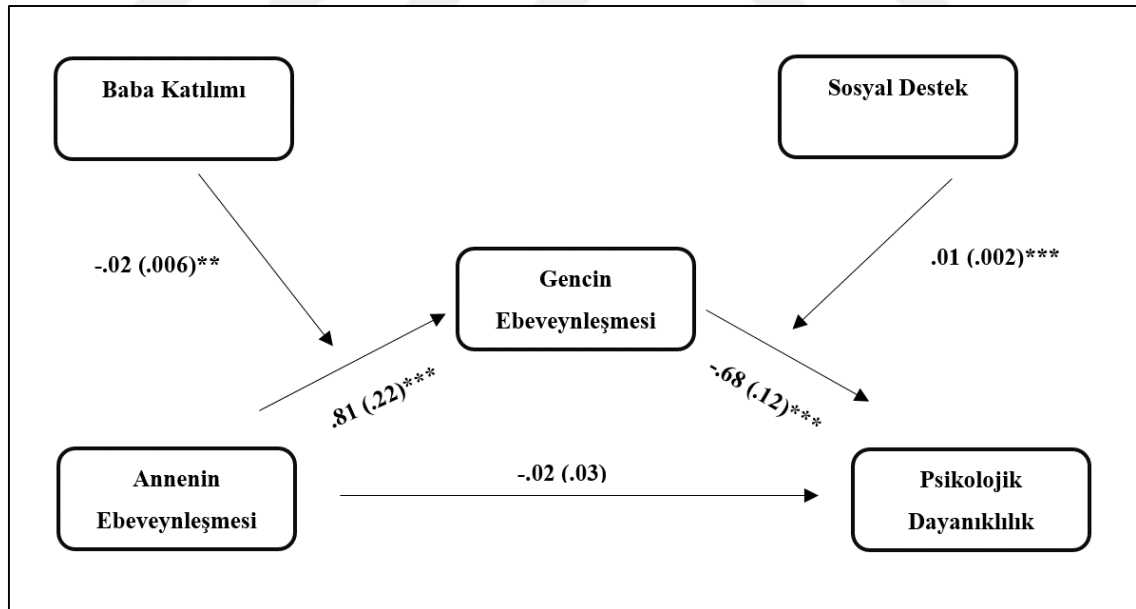
Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = -.29$, $SE = .06$, $t = -4.77$, $p < .001$;

%95 (GA) [-.41, -.17]) ve yüksek düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .14$ $SE = .04$, $t = 3.79$, $p < .001$; %95 (GA) [.07, .21]); ancak sosyal destek orta düzeyde olduğunda ($b = .003$, $SE = .03$, $t = .09$, $p > .05$; %95 (GA) [-.05, .06]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur.

Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = -.0002$, $SE = .00006$, %95 GA [-.00032, -.00008]). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkiye özellikle baba katılım düzeyi düşük ve orta düzeyde ve sosyal destek düzeyi düşük ve yüksek olduğunda aracılık ettiğini göstermektedir.

Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 364.004$, $p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve sosyal destek algısının psikolojik dayanıklılıktaki varyansın %79'unu açıkladığı görülmektedir. Ancak, gencin ebeveynleşmesi, psikolojik dayanıklılığı en çok açıklayan değişkendir ($\beta = -.68$, $SE = .12$, $t = -5.47$, $p < .001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.92, -.43]).

Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 7’de sunulmuştur.

Şekil 7. Annenin Ebeveynleşmesi ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü

Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.

* $p < 0.05$; ** $p < 0.001$; *** $p < 0.001$.

Tablo 8. Çok Değişkenli Düzenleyici Aracı Modeller Tablosu

Modeller	Değişkenler	Ortalama Kare Hatası	F	R ²	p
1.Model	<i>BK SD</i> AE →GE → DY	13.19	365.83	.79	.000
2.Model	<i>BK SD</i> AE →GE → GVS	81.62	406.09	.81	.000
3.Model	<i>BK SD</i> AE →GE → GVB	64.14	528.39	.84	.000
4.Model	<i>BK SD</i> AE →GE → GVS	202.02	364.00	.78	.000

AE= Annenin Ebeveynleşmesi, GE= Gencin Ebeveynleşmesi, DY= Duygusal Yoksunluk, GVS= Güvensiz Bağlanma, GVB= Güvenli Bağlanma, PD= Psikolojik Dayanıklılık, *BK= Baba Katılımı, SD= Sosyal Destek*

*Düzenleyici değişkenler *italik* yazılmıştır.

4.2 Tartışma

Bu çalışmada 18-40 yaş aralığındaki genç yetişkin bireyler ve onların annelerinin oluşturduğu bir örnekleimde, anne kaynaklı ebeveynleşme yaşantısının hem olumlu (güvenli bağlanma ve psikolojik dayanıklılık) hem de olumsuz (güvensiz bağlanma ve duygusal yoksunluk) sonuçlarla ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca bu çalışmanın ikincil bir amacı olarak bu olumlu ve olumsuz sonuçlar ile ilgili olan değişkenler hakkında bilgi edinebilmek için sosyal destek ve baba katılımının ebeveynleşme yaşantısının sonuçları üzerindeki düzenleyici rolü incelenmiştir. Tüm bunlarla birlikte, bu çalışmada anneden çocuğa ebeveynleşme yaşantısının aktarımı ve annenin ebeveynleşmesi ile gencin olumlu ve olumsuz duygusal gelişimi arasında gencin ebeveynleşmesinin aracı rolü incelenmiştir.

Bu çalışmada araştırma modelinin test edilmesi için düzenleyici-aracı model analizleri yapılmıştır. Bu doğrultuda annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla genç yetişkinlerin duygusal yoksunluk, güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri üzerindeki rollerinin incelenmesi

için temelde dört model kullanılmıştır. Her bir modelin yordayıcı değişkeni (annenin ebeveynleşmesi) ve aracı değişkeni (gencin ebeveynleşmesi) aynıken; yordanan değişkenleri (duygusal yoksunluk, güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma, psikolojik dayanıklılık) değişmektedir. Araştırmanın bulguları temelde bu dört ayrı model üzerinden tartışılmıştır.

Bu bölümde öncelikle araştırmanın betimsel analizlerine ilişkin bulguların tartışılmasına yer verilecektir. İkinci olarak araştırmada kullanılan çok değişkenli düzenleyici aracı model analizinin bulguları tartışılacaktır. Son olarak araştırmanın genel sonuçları, katkıları ve sınırlılıkları, gelecek çalışmalara yönelik öneriler ele alınacaktır.

4.2.1 Betimsel bulguların tartışılması

Bu araştırmada hem genç yetişkinler hem de anneler için çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre ebeveynleşme düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, çalışma durumu, erken dönem çalışmanın var olup olmaması, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, geçmiş aile tipi değişkenler ele alınmıştır. Bu bölümde ebeveynleşme yaşantısı ile ilişkili olabileceği düşünülen değişkenler tartışılmıştır.

Bu çalışmada genç yetişkin katılımcıların ölçekten aldıkları puanların (ebeveynleşme, psikolojik dayanıklılık, sosyal destek, güvenli bağlanma ve güvensiz bağlanma, baba katılımı, duygusal yoksunluk) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Yapılan analize göre araştırmanın temel değişkenleri açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ebeveynleşme açısından bakıldığında, literatürde cinsiyete göre ebeveynleşme yaşantısının hem farklılaştığına (Clerici ve Vanin 2002; Macfie vd., 2005; Schier vd., 2015), hem de farklılaşmadığına (Castro vd., 2004; Jurkovic vd., 2001; Khafi vd., 2014; Sarıkaya, 2019) dair çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırma sonucunda, cinsiyete göre ebeveynleşme yaşantısının farklılaşmama nedenlerinden birisi kültürel normlar olabilir. Türk toplumundaki aile yapısı geniş aileden çekirdek aileye; toplumsalcılıktan bireyselliğe doğru bir oluşum içindedir. Bu durum Türk toplumunda aile üyeleri arasındaki rol ve sorumlulukların sınırlarının halen belirsiz olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı, Türk kültürel aile yapısı ebeveynleşme yaşantısına yatkın olmakla birlikte, hem kız hem erkek

çocuklarından erken yaşlardan itibaren çeşitli katkılar beklenmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017). Benzer şekilde, Türk toplumunu inceleyen uzun bir araştırma olan çocuğun değeri projesinde de çocuklardan aileye maddi destek sağlama, ev işlerine yardım etme, kardeşlere bakım verme, ebeveynler yaşlandığında onlara bakma gibi beklentiler olduğu görülmüştür (Erol ve Aloğlu, 2017). Bazı çalışmalarda ise ebeveynleşmenin türüne göre cinsiyet arasındaki farklılaşma incelenmiştir. Bu çalışmalara göre kız çocukların duygusal ebeveynleşme puanları daha yüksekken (McMahon ve Luthar, 2007; Ponizowsky vd., 2012), erkek çocukların ise araçsal ebeveynleşme puanları daha yüksek bulunmuştur (Köyden ve Uluç, 2018). Bu çalışmada cinsiyete göre ebeveynleşme yaşantısının farklılaşmama nedenlerinden ikincisi ise ebeveynleşme değişkeninin alt türlerine ayrılmadan bütün bir şekilde ele alınması olabilir. Bu çalışmada ebeveynleşme yaşantısına toplam puan üzerinden bakılmıştır.

Bu çalışmada, genç yetişkinlerin ve annelerin ebeveynleşme puanlarının yaş değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Literatüre göre ebeveynleşme yaşantısının erken yaştan itibaren yaşanmasının olumsuz çıktıları daha fazladır (Burton, 2007). Aynı zamanda çocuğun ebeveynleşme yaşantısına ilk maruz kaldığı yaş ve dönem, bağlamsal parametrelerden sayılmaktadır (Jurkovic, 1997). Ebeveynleşme yaşantısı yaşamın erken dönemlerinde gerçekleşmektedir (Hooper, 2007). Ancak bu çalışma genç yetişkinler ve onların anneleri ile yürütülmüş ve geçmiş yaşantılara yönelik ebeveynleşme deneyimi geriye dönük ölçümlerle elde edilmiştir. Genç yetişkinlik dönemi ve sonrası, çocukluk ve ergenlik dönemlerinden daha sonra gelen ve kişilerin fiziksel, bilişsel ve sosyal duygusal olarak belirli bir yapıya ulaştıkları dönemlerdir (Feldman, 2021). Bu çalışmaya katılan bireyler çocukluk dönemini geçirdikleri için belirli bir gelişimsel yapıya ulaşmış olabilir. Bu sebeplerle birlikte bu çalışmaya katılan katılımcıların ebeveynleşmeye tam olarak hangi dönem ve ne kadar süre maruz kaldıkları bilinmediği için yaşa göre ebeveynleşme puanı anlamlı olarak farklılaşmamış olabilir.

Bu araştırmanın demografik değişkenler ile ilişkili diğer bir bulgusu ise eğitim düzeyi ile ilişkilidir. Hem genç yetişkinler hem anneler için eğitim düzeyi azaldıkça, ebeveynleşme puanlarının anlamlı olarak arttığı bulunmuştur. Literatür incelendiğinde ebeveynleşme yaşantısının olumsuz çıktıları arasında düşük akademik başarı ve okulla ilişkili problemler yer almaktadır (Baldwin, 1982; Burton, 2007; Chase vd., 1998; Mechling,

2011; Nako, 2015). Dahası, çocukluk döneminde yoğun düzeyde ebeveynleşme yaşamış bireyler üniversiteye uyum zorlukları göstermiştir (Leonard, 2012). Bu nedenle, ebeveynleşme yaşantısını yoğun yaşayan bireylerin eğitim-öğretim hayatına devam etmekte zorlanması ve yoğun sorumluluklar kaynaklı bir üst eğitim kademesine geçemediği düşünülebilir. Ayrıca çocukluğun tarihine bakıldığında, okullaşmayla birlikte anne-baba-çocuk ilişkisinin dinamiğinin değiştiği, çocukların aile ekonomisine katkıda bulunma zorunluluklarının azaldığı, çocukluğun amacının iş olmaktan çıktığı, çocukların çocuk bakımında kullanılmasının azaldığı bilinmektedir (Onur, 2017). Yoksul ailelerdeki ebeveynleşme yaşantılarının araştırıldığı bir çalışmada okula gitmenin ergenlerin bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimleri için koruyucu bir etkisinin olduğu bulunmuştur (Nurwianti vd., 2019). Bu nedenle okula gitme ve eğitim çocukların evdeki sorumluluklarını azaltıcı bir etkiye sahip olarak çocuğun ebeveynleşmesinin önüne geçen bir faktör olabilir.

Bu çalışmada hem genç yetişkinler hem anneler için ebeveynleşme düzeyinin erken çalışma deneyimine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. 18 yaş öncesi çalışmaya başlayan katılımcıların ebeveynleşme puanlarının, 18 yaş öncesi çalışmayan katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışıp aile bütçesine katkıda bulunma, aileye maddi destek sağlama, faturaları ödeme gibi görevler araçsal ebeveynleşme başlığı altında değerlendirilmektedir (Hooper, 2007). Bu nedenle erken dönem çalışmaya başlayan bireylerin ebeveynleşme puanlarının daha yüksek olmasının bir nedeni aile ekonomisine katkıda bulunmak için erken yaşlardan itibaren çalışmak durumunda kalmaları olabilir. Ayrıca orta çocukluk dönemiyle birlikte çocuklar okula başlayarak yaşadıkları dünya ile ilgili yeni bilgiler öğrenirler ve okul ve sınıf ortamıyla birlikte fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan gelişmeye devam ederler. Orta çocukluk dönemi, birçok çocuğun örgün öğretime başlaması sebebiyle “okul yılları” olarak da tanımlanır. Çocukların bu dönemden itibaren en çok zamanlarını geçirdikleri yerin okul olması beklenir. Çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca okula devam etme ve akademik sorumluluklar, çocuğun oyun oynama, arkadaşlık kurma, yakın arkadaşlarla bir arada olma gibi sosyal duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmaktadır (Feldman, 2021). Erken çalışmaya başlamak gelişimsel görev ve ihtiyaçlar açısından ketleyici bir role sahip olabilir. Çocuğun değeri araştırmasında bazı Türk ailelerin, çocuklarından eve maddi katkıda bulunmasını, kardeşlerine maddi destek sağlamasını bekledikleri bilinmektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Bu nedenlerle okul çağındaki bir çocuk veya

genç, ailesinin beklentileri sebebiyle erken dönemden itibaren çalışmaya başlayarak ebeveynleştirilmiş olabilir.

Çalışmanın bulgularına göre, genç yetişkin katılımcıların çocukluk veya gençlik döneminde ailesinde bakım gerektiren birinin olup olmama durumuna göre ebeveynleşme düzeyi farklılaşmaktadır. Geçmiş dönemde ailesinde bakım gerektiren bir üye olan katılımcıların ebeveynleşme düzeyi, bakım gerektiren bir üye olmayan katılımcıların ebeveynleşme düzeyine göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, ilgili literatür ile tutarlılık göstermektedir. Ebeveynleşme olgusu sadece ebeveynin ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmamakta, kardeşler başta olmak üzere ailenin diğer üyelerine de bakım vermeye yönelik birtakım görevleri içermektedir (Hooper vd., 2012). Aile üyelerinden birinin kronik olarak fiziksel veya ruhsal bir hastalığının bulunması, çocuğun ebeveyne ait sorumlulukları üstlenmesine yol açabilecek en önemli risk faktörlerinden bir tanesidir. Bu ailelerde hem hasta bireye doğrudan bakım verme davranışıyla ilişkili olarak araçsal ebeveynleşme hem de aileye destek olmak amaçlı bireysel duyguların bastırılmaya çalışıldığı duygusal ebeveynleşme bir arada görülebilmektedir (Akün, 2017).

Ebeveynleşme yaşantısının sosyoekonomik düzeye göre nasıl değiştiğine bakıldığında, hem genç yetişkinler hem de anneler için sosyoekonomik düzey azaldıkça ebeveynleşme düzeyinin anlamlı olarak arttığı görülmüştür. Özellikle ailenin ekonomik düzeyinin düşük olduğu şartlarda, çocuklar aileye maddi destek sağlama için yarı zamanlı ve tam gün bir işte çalışabilir, kardeşlerine bakım verebilir, okula gitmeyi bırakabilir, fiziksel koşullar sebebiyle (ör. evin çok küçük olması) yetişkin konularına daha fazla dahil olabilirler (Burton, 2007). Kağıtçıbaşı'na (2017) göre, düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına karşı beklentilerinin daha yüksek olduğu, yüksek sosyoekonomik düzeydeki ailelerde çocuğun psikolojik değerinin öne çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca, yoksulluk yaşayan aileler çocuklarının ihtiyaçlarını daha az karşılayabilir ve onlara daha düşük sosyal destek sağlayabilirler (Duncan, Magnuson ve Vtoruba-Drzal, 2014).

Ebeveynleşme yaşantısının kardeş sayısına göre nasıl değiştiğine bakıldığında, hem genç yetişkinler hem de anneler için üç veya daha fazla kardeş sayısına sahip olan katılımcıların ebeveynleşme düzeyi diğerlerine göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Kardeş sayısı, ebeveynleşme olgusu için önemli bir kavramdır ve sahip

olunan kardeşe göre ebeveynleşme yaşantısı ile ilgili tahmin yapılabilir. Kardeş sayısı arttıkça, ebeveynlerin yetersiz kaldığı veya sorumluluk almak istemedikleri durumlarda kardeşe bakım verme görevini diğer kardeş üstlenebilmektedir (McMahon ve Luthar, 2007). İlgili literatür incelendiğinde kardeş sayısı ile ebeveynleşme arasında anlamlı ilişki bulan (Büyük, 2020; Md-Yunus, 2005; Żarczyńska-Hyla, Zdaniuk, Piechnik-Borusowska ve Kromolicka, 2019) çalışmalarla birlikte anlamlı ilişki bulmayan (Mumcu, 2023; Sarıkaya, 2019) çalışmalar da olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, başka bir değişkenin aracı veya düzenleyici rolünün olabileceğini akla getirmektedir. Bu noktada, ebeveyn tutumu, desteği ve takdiri, aile içi ilişkilerin niteliği, kardeşler arası ilişkinin niteliği, algılanan adalet algısı, ailenin sosyoekonomik koşulları gibi faktörlere bakılması kardeş sayısı ve ebeveynleşme düzeyi arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Son olarak, hem genç yetişkinler hem de anneler için geçmiş dönemde geniş aile olarak yaşayan katılımcıların ebeveynleşme puanları, çekirdek aile ile yaşayan katılımcıların puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Literatürde doğrudan aile tipine göre ebeveynleşmenin farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bir çalışmaya rastlanmasa da çekirdek aileye kıyasla geniş ailelerde aile üyesi sayısının daha fazla olması ev içindeki rol ve sorumlulukları arttırabileceğinden, ebeveynleşmeye yol açabilecek bir faktör olduğu düşünülebilir. Özellikle geniş ailelerde büyükanne ve büyükbaba gibi üst neslin bulunması ve bakıma ihtiyaç duyuyor olmaları bu ailelerdeki çocukların ebeveynleşme riskini arttırıyor olabilir. Bununla ilgili literatürde doğrudan bir çalışmaya rastlanmasa da, evde bakım gerektiren bir aile üyesi olmasının, ebeveynleşme için bir risk faktörü olduğu bilinmektedir (Fitzgerald vd., 2008). Bu durumun ve bu durumla ilişkili olabilecek diğer değişkenlerin göz önünde bulundurularak daha fazla araştırma yürütülmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

4.2.2 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla duygusal yoksunluk düzeyini yordaması ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması

Bu çalışmada, annelerin ebeveynleşme düzeyleri ile gençlerin duygusal yoksunluk düzeyleri arasındaki ilişkide genç yetişkinlerin ebeveynleşme düzeyinin aracı bir rol oynayıp oynamadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak annenin ebeveynleşme

yaşantısı ile genç yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısı arasındaki ilişki ve genç yetişkinlerin ebeveynleşme düzeyi ile duygusal yoksunlukları arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, annenin ebeveynleşmesi, genç yetişkinin ebeveynleşmesi ile pozitif yönde ilişkiliyken; genç yetişkinin ebeveynleşme düzeyi ile gencin duygusal yoksunluk düzeyi pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Gencin ebeveynleşmesi, annenin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasında ilişkiyi açıklayan mekanizmalardan birisidir. Diğer bir deyişle, annenin kendisi ebeveynleşme yaşantısına maruz kaldığında, kendi çocuğundan da açık veya örtük bir şekilde ebeveyn sorumluluklarını üstlenmesini talep edebilir ve gelişiminin üzerinde sorumluluklar üstlenen çocuk duygusal yoksunluk şeması geliştirebilir.

Ebeveynleşmenin olduğu ailelerde, çocukların gelişimsel düzeyinin üzerindeki beklentiler sebebiyle çocuğun fiziksel ve/veya duygusal ihtiyaçlarına karşı duyarlılık azalmaktadır (Hooper, 2007). Bu açıdan ebeveynleşme, duygusal ihmal ve istismarın da bir türü olarak değerlendirilmektedir (Hooper, 2007). Lumley ve Harkness (2007) tarafından duygu durum bozukluklarına sahip ergenlerle yürütülen bir çalışmada duygusal istismar ile duygusal yoksunluk şeması arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Dahası literatürde, ebeveynleşen çocukların, kendi duygularından ziyade diğerlerinin duygularına daha duyarlı olduklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Fitzgerald, 2005; Johnston, 1990; Thastum vd., 2008).

Young ve arkadaşlarının (1999) şema terapi kuramı kapsamında öne sürdükleri duygusal yoksunluk şeması, erken dönem olumsuz yaşantılar sebebiyle sevgi, sıcaklık, destek, güven, yönlendirilme veya anlaşılma gibi duygusal ihtiyaçların karşılanmayacağına ilişkin beklentileri içermektedir. Bu şemaya sahip bireyler, diğerleri tarafından sevildiklerini algılayamama, güvensiz hissetme gibi durumlar yaşayabilirler (Young vd., 2003). Duygusal yoksunluk şemasının, ilgisiz, soğuk, empatinin düşük olduğu veya kopuk aile ortamından kaynaklandığı ve kökenlerinin özellikle bakım veren figürüyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Young vd., 2003). Bu açıdan bakıldığında, ebeveynleşme yaşantısıyla birlikte bakım veren tarafından duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanmayan (Chase, 1999) bir birey, ileride de duygusal gereksinimlerinin karşılanmayacağına ilişkin bir biliş geliştirerek, duygusal yoksunluk şeması geliştirebilir. Literatürde erken dönem uyumsuz şemalarla, ebeveynleşme arasında ilişkiyi doğrudan çalışan görece az çalışma

olsa da Erenler (2023) tarafından yapılan çalışmada da ebeveynleşme yaşantısı ve olumsuz duygusal şemalar arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Erken dönem uyumsuz şemalar yaşam boyunca benliğe ve diğerlerine yönelik yaşantıların işlemlenmesinde rehber görevi gördükleri için, Bowlby'nin içsel çalışma modelleri ile de benzerlik göstermektedir (Young vd., 2003). Bu doğrultuda, ebeveynleşen çocuk duygusal ihtiyaçlarının karşılanmayacağına ilişkin içsel modeller ile duygusal yoksunluk şeması geliştirebilir. Ayrıca şemalar yaşamın erken döneminde çocuğun kendini koruma altına alabilmesi için ortaya çıksa da yetişkinlik döneminde işlevselliklerini kaybederek (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2011) kişilerin uyumsuz başa çıkma stratejileri geliştirmesine yol açabilir (Young vd., 2003). Ebeveynlerin çocukların olumlu duygusal gelişimleri (örn. duygu düzenleme becerilerini destekleme, model olma, duygu koçluğu yapma) üzerindeki önemli rolleri düşünüldüğünde (Salisch, 2001), erken dönemde ebeveynleşen bir bireyin kendi duygularıyla başa çıkmakta zorlanması ve uyumsuz başa çıkma mekanizmaları geliştirmesi olasıdır.

Bu araştırmanın diğer bir amacı da anneden çocuğa ebeveynleşme yaşantısının aktarım mekanizmasını incelemektir. Araştırma bulguları, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesini arasında anlamlı bir ilişki olduğunu yani ebeveynleşme yaşantısının ebeveyninden çocuğa aktarılabilirliğini göstermektedir. Literatürde ebeveynleşme kavramı ebeveynin fiziksel veya duygusal gereksinimlerini karşılayabilmek için bireyin kendi ilgi, konfor ve yol gösterilme gibi ihtiyaçlarını feda ettiği bir rol değişim süreci olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda geçmişinde ebeveynleşen bir birey kendisi ebeveyn olduğunda ebeveynleşme ile ilgili davranış örüntülerini kendi çocuğundan da bekleyebilir (Chase, 1999). Benzer şekilde, Bowen'ın (1960,1981) aile sistemleri kuramında da “kuşaklar arası aktarım” kavramından bahsedilmektedir. Bu kurama göre, önceki kuşaktaki davranış örüntüleri ve iletişim kalıpları, çocuklar aracılığı ile bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır. Ebeveynleşmenin kuşaklar arası aktarımı sınırlı sayıda çalışma tarafından da gösterilmiştir (Macfie vd., 2005; Katz vd., 2009). Şerife (2022) tarafından Türk anneler ve ergen kızlarıyla yürütülen çalışmada da annelerin ebeveynleşme davranışı ile kız çocukların ebeveynleşme davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ayrıca ilgili literatüre göre, ebeveynleşmiş annelerin çocuklarını ebeveynleştirme olasılıkları daha yüksektir (Robinson, 1999). Mayseless, Bartholomew, Henderson ve Trinke (2004) ebeveyn ve çocuk arasındaki rol değişiminin babadan ziyade anneyle gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Peris ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada da, babalara kıyasla annelerin ergenlerden daha fazla duygusal ebeveynleşme talep ettikleri görülmüştür. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, anneden çocuğa ebeveynleşme yaşantısının aktarımının literatürü destekler bir bulgu olduğu söylenebilir.

Dahası, bu çalışmada annenin ebeveynleşmesinin, gencin duygusal yoksunluğu üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Başka bir deyişle, çocuk ebeveynleşmeye maruz kalmasa bile annenin ebeveynleşmesi ve çocuğun duygusal yoksunluğu arasında hala güçlü bir ilişki vardır. Kendi duygusal ihtiyaçları zamanında karşılanmayan ebeveyn, çocuğuna karşı duygusal mesafeli yaklaşabilir, çocuğun ihtiyaçlarına karşı yeterince duyarlı olmayabilir, yüksek stres seviyelerinden dolayı çocuklarına karşı sabırsız ve gergin bir tutum içerisinde olabilir, çocuklarına sağlıklı duygusal davranışları modelleme konusunda eksik kalabilir (Miller, 1981). Nuttall ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmada kendi kök ailesinde yıkıcı ebeveynleşme yaşayan annelerin çocuklarına duyarlı ve sıcak davranma, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını kabul etme ve karşılama davranışlarının daha düşük olduğu gösterilmiştir. Buradan hareketle ebeveynleşme sebebiyle çocukluk döneminde ihtiyaçları yeterince karşılanmayan ebeveyn, kendi çocuğunun duygusal ihtiyaçlarına karşı yeterince duyarlı olmayabilir. Bu durum ebeveynleşmiş bir annenin çocuğundan ebeveyn benzeri sorumlulukları talep etmese de, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığını düşündürmektedir.

Bu çalışmada diğer aktarım çalışmalarından farklı olarak ebeveynleşme yaşantılarının olumlu ve olumsuz çıktıları üzerinde rol oynayabilecek olası düzenleyici değişkenler de ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilk modelde baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü ve sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre, öncelikle düşük ve orta düzeydeki baba katılımının annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişkide anlamlı düzenleyici bir rolü olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, annenin ebeveynleşme deneyiminin ancak babaların çocuğun bakımına yeterli destek sağlamadığı durumlarda genç yetişkin çocuğa aktarımının olduğu görülmüştür. Babaların çocuklarının büyüme sürecine aktif olarak dahil olması (yüksek düzey baba katılımı), anneden çocuğa ebeveynleşme yaşantısının aktarımında koruyucu bir rol oynamaktadır. Çelik (2019) tarafından yapılan çalışmada annenin depresif semptomları ve çocuğun ebeveynleşme yaşantısı arasında baba katılımının düzenleyici bir rolü bulunmasa da babası yaşamına daha çok katılım gösteren çocukların daha az ebeveynleşme rolü üstlendiği görülmüştür.

Baba katılımının ebeveynleşme yaşantıları üzerindeki rolüne ilişkin görece sınırlı sayıda çalışma (Çelik, 2021) bulunmakla beraber, baba katılımının çocuğun fiziksel, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimi açısından hem kısa hem uzun vadeli olumlu sonuçlarla ilişkili olduğunu gösteren önemli bir literatür bulunmaktadır (Diniz, Brandao, Monteiro ve Verissimo, 2021; Pekel- Uludağlı, 2017). Baba katılımı çocuklar ve ergenler için daha yüksek düzeyde sosyal yeterlilik ve empati duygusu, daha iyi bir benlik gelişimi (Harris, 2010; Hwang vd. 2005), olumlu sosyal ilişkiler (Wilson ve Prior, 2011), sağlıklı duygu düzenleme becerileri (Brown vd., 2007), yüksek akademik başarı (Flouri ve Buchanan, 2004), yüksek fiziksel aktivite (Sato vd., 2020) gibi pozitif sonuçlarla ilişkilidir. Ayrıca baba katılımının çocuğun gelişimindeki olumlu rolü sadece bebeklik ve çocukluk dönemiyle sınırlı kalmamakta, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de önemli faydaları bulunmaktadır. Baba katılımı ile yüksek romantik ilişki doyumu ve başarılı kariyer (Allen ve Daly, 2007), daha az depresyon, stres ve negatif duygulanım (Harris, Furstenberg ve Marmer, 1998), psikolojik sağlık ve iyi oluş (Flouri ve Buchanan, 2004; Seo, 2007), yüksek yaşam doyumu ve benlik saygısı (Allgood vd., 2012) arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Baba katılımının suçlu ve riskli davranışlara (Cobb-Clark ve Tekin, 2014), akran zorbalığına (Montero vd., 2020) dışsallaştırma ve içselleştirme sorunlarına (Day ve Padilla-Walker, 2009; Temmen ve Crockett, 2021) karşı koruyucu bir rol oynadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Dahası, baba katılımının kısa vadede anne depresyonunun bebek üzerindeki olumsuz etkilerini (Lewin vd., 2005) ve uzun vadede çocuklardaki davranışsal problemlerini (Mezulis vd., 2004) azalttığı görülmüştür. Tüm bunlar baba katılımının çeşitli riskli durumlara karşılık potansiyel bir koruyucu

faktör olabileceğini göstermektedir. Bu araştırma bulguları da baba katılımının, anneden çocuğa ebeveynleşme yaşantısında koruyucu rol oynadığına işaret etmektedir.

Bazı araştırmacılar, anneden ziyade babanın çocuğun yaşamına katılımının, çocuğun yetişkinlikteki psikososyal uyumuyla daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu öne sürmüştür (Lewis ve Lamb, 2003). Benzer şekilde Flouri ve Buchanan (2003) ergenlerin psikolojik iyi oluşlarının anne katılımından ziyade baba katılımıyla daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Dahası, anne katılımının genellikle olumlu davranış gelişimi ile ilişkili olduğu, baba katılımının ise özellikle riskli ve olumsuz davranışlar açısından koruyucu rolü olduğu bilinmektedir (Day ve Padilla-Walker, 2009). Ebeveynleşme açısından değerlendirildiğinde, baba çocuğun hayatına aktif şekilde dahil olduğunda, annenin çocuktan talep ettiği ebeveyn sorumluluklarını baba karşılayabilir veya bu taleplerin önüne geçebilir. Bu çalışmada da babaların ancak yüksek ve aktif katılım göstermelerinin, çocuklarında daha düşük ebeveynleşme yaşantısı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Baba çocuğun hayatına orta düzey veya daha az bir katılım gösterdiğinde, ebeveynleşmiş annenin çocuğundan da benzer rolü beklemesi olası gözükmemektedir. Bu bulgunun da yukarıda da değinildiği gibi ebeveynleşme yaşantıları üzerinde özellikle annenin baskın olması görüşüyle tutarlı olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada baba katılımının rolüne benzer şekilde düşük ve orta düzey sosyal desteğin de gencin ebeveynleşmesi ile gencin duygusal yoksunluğu arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolü olduğu bulunmuştur. Ebeveynleşme yaşayan kişilerin özellikle düşük veya orta düzey sosyal destek algılamalarının, daha yüksek duygusal yoksunluk yaşantısı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, sosyal desteğin yalnızca yüksek olduğu zaman duygusal yoksunluğun anlamlı derecede azaldığı bulunmuştur. Bu bulgu, kişilerin algıladığı yüksek sosyal desteğin, ebeveynleşme yaşantısının olumsuz çıktılarından birisi olan duygusal yoksunluğu telafi edebileceğini göstermektedir. Buna göre genç yetişkinlerin yakın sosyal çevrelerinden algıladıkları sosyal destek, ebeveynleşme yaşantısının olumsuz sonucu üzerinde koruyucu bir rol oynayabilir. Literatürde de sosyal desteğin, ebeveynleşme yaşantısının olumlu sonuçlanmasında rol oynayan bir değişken olduğuna dair bazı çalışmalar bulunmaktadır (Akün, 2017; Gilford, 2012).

Sosyal desteğin, bireylerin psikolojik ve fiziksel sağlıkları üzerindeki olumlu rolü pek çok çalışma tarafından kanıtlanmıştır (Taylor, 2011). Örneğin, sosyal desteğin

hastalıkların iyileşme sürecini hızlandırdığı (Zakowski vd., 2003) ve hastalıklara karşı psikolojik uyum sürecini kolaylaştırdığı (Boino vd., 2014), depresyon ve (Rueger, Malecki, Pyun, Aycock ve Coyle, 2016) kaygıyı azalttığı (Roohafza vd., 2014), sağlıklı yaşam alışkanlıkları edinmeyi kolaylaştırdığı (Kulik ve Mahler, 1993) ve bilişsel gerilemelere karşı koruyucu role sahip olduğu (Seeman vd., 2001) bilinmektedir. Sosyal desteğin tüm bu olumlu ve koruyucu etkileri göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynleşmenin olumsuz sonuçlarında da koruyucu bir rol üstlenmesi beklenir bir sonuçtur.

Literatürde en genel tanımıyla sosyal destek, stres verici veya zorlayıcı bir durumda kalan bireye çevresindeki insanlar tarafından sağlanan yardım olarak geçmektedir (Jung, 1997). Yakın çevreden algılanan sosyal destek kişilerin yaşadığı problemlerle baş etmesini veya zorluklara uyum sağlamasını kolaylaştıran bir faktördür (Taylor, 2011). Sosyal desteğin iyi oluş üzerindeki etkisini açıklayan modellerden birisi olan tampon etkisi modeline göre sosyal destek stresli veya zorlayıcı yaşam olaylarının olumsuz etkilerini azaltıcı veya dengeleyici bir rol üstlenmektedir (Cohen ve Wills, 1985). Ebeveynleşmenin negatif sonuçları göz önünde bulundurulduğunda pek çok açıdan stresli ve zorlu bir yaşantı olarak bilinmektedir (Hooper vd., 2014). Bu çalışmada da literatürle uyumlu olarak sosyal desteğin, ebeveynleşme yaşantısının negatif sonuçları üzerinde tampon bir role sahip olabileceği görülmüştür. Araştırma bulguları sosyal desteğin, bireylerin ebeveynleşmenin olumsuz etkileriyle daha kolay baş etmesini sağlayarak duygusal olarak yoksunluk yaşamamalarına katkı sağladığına işaret etmektedir. Ayrıca sosyal destek maddi olabileceği gibi bireyin değerli olduğunu, kabul edildiğini ve anlaşıldığını hissetmesini sağlayarak duygusal içerikli de olabilmektedir (Reblin ve Uchino, 2008). Bu açıdan sosyal destek bireylere önemli bir halkanın parçası olduğunu ve sevildiklerini hissettirebilmektedir (Crnic vd, 1983). Şema kuramına göre de duygusal yoksunluk şeması sevgi ve sıcaklık ihtiyacının yeterince karşılanmadığında ortaya çıkmaktadır. Sarıkoy-Çukay (2019) tarafından yapılan çalışmada aileden alınan sosyal destek ile duygusal yoksunluk şeması arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, aileden alınan sosyal destek azaldıkça, duygusal yoksunluk şeması artmaktadır. Ancak duygusal yoksunluk şemasının, pozitif sosyal ilişkiler sayesinde olumlu şekilde değişebildiği de bilinmektedir (Young vd., 2003). Şema kuramıyla uyumlu olarak da yakın çevreden alınan sosyal destek sayesinde, duygusal yoksunluk şemasının olumlu

yönde değişimi beklenir bir sonuçtur. Hooper (2007) tarafından içsel çalışma modellerine bağlı olarak geliştirilen model bu değişimi açıklamada daha belirgin bir tablo sunmaktadır. Modele göre var olan negatif veya pozitif ilişkilere göre değişebilen içsel çalışma modelleri ebeveynleşme yaşantısının sonuçları üzerinde önemli role sahiptir. İlgi, destekleme, yardım etme gibi kavramları içeren sosyal destek (Hurdle, 2001), diğerleriyle pozitif ilişkiler kapsamında değerlendirilebilir. Bu teorik model doğrultusunda da, sosyal destek sayesinde olumlu içsel çalışma modelleri geliştirerek duygusal yoksunluk şemasının azalabileceği söylenebilir.

4.2.3 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvensiz bağlanma düzeyini yordamasının ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması

Bu çalışmanın diğer bir araştırma sorusu kapsamında, annelerin ebeveynleşme düzeyleri ile gençlerin güvensiz bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkide genç yetişkinlerin ebeveynleşmesinin aracı bir rol oynayıp oynamadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak annenin ebeveynleşme yaşantısı ile genç yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısı arasındaki ilişki ve genç yetişkinlerin ebeveynleşme düzeyi ile güvensiz bağlanma düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, annenin ebeveynleşmesi, genç yetişkinin ebeveynleşmesi ile pozitif yönde ilişkili; genç yetişkinin ebeveynleşme düzeyi ile gencin güvensiz bağlanma düzeyi pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Gencin ebeveynleşmesi, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişkiyi açıklayan mekanizmalardan birisidir. Diğer bir deyişle, annenin kendi geçmişinde ebeveynleşme yaşantısına maruz kalması, çocuğun ihtiyaçlarını yeterince karşılamamasına veya çocuğun ebeveynleşmesine yol açarak, çocuğun uzun vadede güvensiz bağlanma yaşaması ile sonuçlanabilir.

Birincil bakım verenlerle güvenli bağlanmanın gelişmesi ve bunun sonucunda da bireyin gelecekteki ilişkiler için rehberlik görevi görececek içsel çalışma modellerinin oluşması, (Bowlby, 1969), bebeklik ve çocukluk döneminin önemli bir yönüdür. Yaşamın erken dönemlerinden itibaren oluşan bağlanma örüntüleri, bireyin yaşamının çeşitli alanlarında, en önemlisi de yaşam boyu ilişkilerin oluşumunda ve sürdürülmesinde uzun süreli etkilere sahiptir (Bowlby, 1969). Ebeveynleşme sürecinin, tipik ebeveynlik ve çocukluk rollerini değiştirerek ebeveyn-çocuk ilişkisini doğrudan etkilediğine ilişkin literatür göz

önüne alındığında (Hooper vd., 2014; Masiran vd., 2023), çocuğun bağlanma örüntüsü üzerinde olumsuz bir etkisi olacağını beklemek oldukça mümkündür (Engelhardt, 2012).

Günümüzde de ebeveynleşme kavramı bağlanma kuramının önemli bir kavramı olan içsel çalışma modelleri ile açıklanmaktadır (Byng-Hall, 2002; Engelhardt, 2012; Katz vd., 2009). Gelişimsel ihtiyaçları yeterince karşılanmamış ve duyarsız veya tutarsız bakım alan bir çocuk kendisi ve dünyayla ilişkili olumsuz temsiller (içsel çalışan modelleri) oluşturur. Bu da güvensiz bağlanma ile sonuçlanabilir (Sümer, 2017). Birinci araştırma modelinin tartışılması bölümünde de değinildiği üzere, Hooper (2007) tarafından geliştirilen gelişimsel-bilişsel modelde de içsel çalışma modellerine bağlı olarak ebeveynleşme yaşantısının olumsuz sonuçlarından birisinin güvensiz bağlanma kavramı olabileceği öne sürülmüştür. Ebeveynleşme sebebiyle çocuğun ihtiyaçlarına karşı yeterince duyarlı olunmaması veya ihtiyaçlarının karşılanmaması, olumsuz içsel modeller yoluyla ebeveyn-çocuk arasındaki bağlanmayı zorlaştırabilmektedir (Bellow vd., 2005; Hooper, 2007). İhtiyaçları yeterince karşılanmayan çocuk diğerlerinin kendisine yönelik destek, rahatlama ve bakım sağlamayacağına yönelik modeller geliştirir (Morsünbül ve Çok, 2011). İçsel çalışan modellerin erken dönemden itibaren pekiştirilerek içselleştirilmesi sonucu sürekli ve değişime dirençli hale gelmesi olasıdır. Bu da güvensiz bağlanma örüntüsünün yetişkinlikte de var olabileceğini göstermektedir (Bowlby, 1973). Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde, gencin geçmiş dönem ebeveynleşme yaşantısının gencin güvensiz bağlanmasını yordamasının literatürle uyumlu bir bulgu olduğu söylenebilir.

Ebeveynleşme ile bağlanma arasındaki ilişkiye odaklanan mevcut literatür, karışık sonuçlar göstermektedir. Ebeveynleşmenin güvenli veya güvensiz bağlanmanın gelişimi üzerinde etkisi olmadığını gösteren tek bir çalışmaya ulaşılmıştır (örn., Mayseless vd., 2004). Fakat bunun aksine literatürün büyük bir kısmı ebeveynleşme yaşantısının çocukluk döneminde güvensiz-kaygılı veya güvensiz-kaçıngan bağlanma stilleri (Baggett ve vd., 2015; Madden ve Schafer, 2016; Watkins, 2016) ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada annenin ebeveynleşmesinin, gencin güvensiz bağlanması üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Başka bir deyişle, çocuk ebeveynleşmeye maruz kalmasa bile annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz

bağlanması arasında hala güçlü bir ilişki vardır. Birincil bakıcıyla bağlanmanın oluşması, çocuk gelişimindeki önemli temel görevlerden biri olarak kabul edilmektedir. Erken dönemden itibaren bağlanma örüntülerinin oluşmasında özellikle anne önemli bir bakım veren rolündedir (Bowlby, 1969). Çocuğun temel bakım vereni genellikle anne olduğu için, anneyle geliştirdiği duygusal bağlar çocuğun sosyal duygusal gelişiminde diğer kişilere göre daha öncelikli konumdadır (Orta ve Sümer, 2016). Literatürde de maternal bağlanma olarak da geçen ve gebelik döneminden itibaren başlayan (Ard, 2000) anne ve bebek arasındaki bağın varlığının bebek açısından oldukça önem taşıdığı kabul edilmektedir (Siddiqui, Hagglof ve Eisemann, 2000). Bağlanma kuramının ilk uygulayıcılarından olan Ainsworth ve diğerleri (1978) güvenli bağlanmayı anne duyarlılığı kavramı ile açıklamışlardır. Anne duyarlılığı çocuğun duygusal işaretlerini algılama, doğru şekilde yorumlama ve bu işaretlere zamanında uygun cevap verme becerisidir. Yapılan birçok çalışma da çocuklarda güvenli bağlanmayı açıklayan öncelikli ebeveyn özelliğinin anne duyarlılığı olduğunu göstermektedir (Van IJzendoorn ve De Wolff, 1997; Susman-Stillman, Kalkoske, Egeland ve Waldman, 1996). Geçmiş dönem ebeveynleşme yaşantısı kaynaklı ihtiyaçları yeterince karşılanmayan ebeveynin, kendi çocuğunun duygusal ihtiyaçlarına karşı yeterince duyarlı olamayacağı ilk bölümde de (s.76) tartışılmıştır. İlgili literatürde bu durum annenin kendi geçmiş bağlanma örüntüsü ile açıklanmaktadır (Mercer ve Ferketich, 1994). Kendisi herhangi bir sebeple güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip olan ebeveynler, çocuklarına karşı sağlıklı bir bağlanma örüntüsünün gerekliliklerini yerine getirmekte zorlanabilirler (Solomon ve George, 2011). Tüm bunlar, bu çalışmada annenin ebeveynleşmesinin çocuğun güvensiz bağlanması üzerindeki doğrudan rolünün anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Annenin ebeveynleşme düzeyi ile çocuğun güvensiz bağlanma örüntüsünün ilişkisinin daha belirgin anlaşılabilmesi için annenin ebeveynleşme yaşantısı ile kendi bağlanma örüntüsünün incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin güvensiz bağlanma stiline sahip olan annelerin, bebeklerinin ihtiyaçlarına duyarsız kaldığı veya ihtiyaçlarını reddettiği, olumsuz duygulara karşı toleransının düşük olduğu, bebeklerini sakinleştirmekte zorlandıkları (Cassidy, 1994; Kobak ve Sceery, 1988; Peck, 2003) bilinmektedir.

Bu modelde de baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü ve sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü

araştırılmıştır. Baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolüne birinci model başlığında ayrıntılı değinilmiştir (s.77-78).

Bu çalışmada baba katılımının düzenleyici rolünün yanı sıra sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanma düzeyi arasındaki ilişkide düzenleyici rolü incelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle sosyal destek ile gencin güvensiz bağlanması arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur. Yani, kişinin algıladığı sosyal destek algısı azaldıkça güvensiz bağlanma düzeyi artmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, sosyal desteğin gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişkiyi düzenlendiği görülmüştür. Ebeveynleşme yaşayan kişilerin düşük veya orta düzey sosyal destek almalarının, güvensiz bağlanma deneyimi yaşamaları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Fakat sosyal destek düzeyi yüksek olduğunda gencin ebeveynleşmesi ile güvensiz bağlanma arasındaki ilişkinin gücünün azaldığı, ancak bu ilişkideki anlamlılığın devam ettiği görülmüştür. Yani sosyal desteğin burada bir tampon görevi üstlendiği görülmüştür. Birinci modelin tartışmasında bahsedildiği üzere sosyal desteğin olumlu etkileri göz önünde bulundurulduğunda (s.78-79), bu değişkenin ebeveynleşmenin olumsuz çıktılarından olan güvensiz bağlanma üzerinde tampon görevi üstlenmesi beklenir bir sonuçtur. Ayrıca tampon etkisi modeline göre sosyal destek stresli veya zorlayıcı durumu tamamen ortadan kaldırmasa da (Baltaş, 2007) olumsuz etkilerini azaltıcı veya dengeleyici bir rol üstlenmektedir (Cohen ve Wills, 1985). Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve güvensiz bağlanması arasındaki ilişkiyi tamamen ortadan kaldırmamasının, yani ilişkinin anlamlılığını azaltmasının bir sebebi bu durum olabilir. Diğer bir sebebi ise, bu çalışmada genç yetişkinlerin algıladığı güncel sosyal desteğin ölçülmesi olabilir. Sosyal desteğin rolünün daha net anlaşılabilmesi için geçmişten güncel döneme sosyal destek ağlarının incelenmesi önerilebilir.

Tüm bunlara ek olarak bu çalışmada baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ile güvensiz bağlanması arasındaki ilişkideki düzenleyici rolü incelenmiştir (s.156-157). Bulgulara göre, baba katılımının düşük ve orta düzeylerinin düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Buna göre babanın çocuğun hayatına düşük veya orta düzeyde katılım göstermesinin, genç ebeveynleştiğinde güvensiz bağlanma yaşaması ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Fakat, sosyal destekten farklı olarak yüksek düzeyde baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ve güvensiz bağlanması arasındaki ilişkinin anlamlılığını ortadan kaldırdığı görülmüştür. Diğer bir deyişle, çocuk ebeveynleşme yaşantısına maruz kalsa bile baba çocuğun hayatına aktif ve yoğun bir şekilde katıldığında, ebeveynleşme ile güvensiz bağlanma arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. İlgili literatürde de ebeveyn desteği ve takdiri, ebeveyn-çocuk ilişkisinden duyulan memnuniyet gibi faktörlerin ebeveynleşme yaşantısının olumsuz etkilerine karşı koruyucu rol oynayabileceği bilinmektedir (Chase, 1999). Fakat literatürde hangi ebeveyn tarafından ne tarz bir desteğin koruyucu rol üstlendiği belirsizdir. Bu bulgu, baba katılımının ve desteğinin ebeveynleşmenin olumsuz sonuçları açısından önemli bir koruyucu faktör olabileceğine işaret etmektedir. Baba katılımının çocuğun gelişimi üzerindeki benzersiz rolü düşünüldüğünde (s.77-78) ebeveynleşmenin de olumsuz sonucunu telafi etmesinin beklenir bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

4.2.4 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvenli bağlanma düzeyini yordamasının ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması

Bu çalışmada, güvensiz bağlanmanın tersi olarak annelerin ebeveynleşme düzeyleri ile gençlerin güvenli bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkide genç yetişkinlerin ebeveynleşmesinin aracı bir rol oynayıp oynamadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak annenin ebeveynleşme yaşantısı ile genç yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısı arasındaki ilişki ve genç yetişkinlerin ebeveynleşme düzeyi ile güvenli bağlanma düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, annenin ebeveynleşmesi, genç yetişkinin ebeveynleşmesi ile pozitif yönde; genç yetişkinin ebeveynleşme düzeyi ile gencin güvenli bağlanma düzeyi ise negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Gencin ebeveynleşmesi, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanması arasındaki ilişkiyi açıklayan mekanizmalardan birisidir. Diğer bir deyişle, annenin kendi geçmişinde ebeveynleşme yaşantısına maruz kalması, çocuğun ihtiyaçlarını yeterince karşılamamasını veya çocuğun ebeveynleşmesini yordayarak, güvenli bağlanma düzeyini azaltmaktadır. Ebeveynleşme ve bağlanma örüntüsü arasındaki ilişki bir önceki bölümde (s.80-84) ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Annenin ebeveynleşmesinin, gencin güvenli bağlanması üzerinde doğrudan etkisinin (direct effect) anlamlı ve negatif olduğu bulunmuştur. Yani anne çocuktan ebeveyn benzeri sorumluluklar talep ettiğinde bir önceki başlıkta da (s.82) tartışıldığı üzere anneyle ilişkili faktörler bağlanma örüntüsünün oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır.

Bu modelde de baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü ve sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır. Baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolüne birinci model başlığında ayrıntılı değinilmiştir (s.77-78).

Bu çalışmada baba katılımının düzenleyici rolünün yanı sıra sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanma düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, sosyal desteğin gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanması arasındaki ilişkiyi düzenlendiği görülmüştür. Yani, ebeveynleşme yaşayan kişiler özellikle düşük veya orta düzey sosyal destek algıladıklarında, güvenli bağlanma düzeyleri azalmaktadır. Fakat sosyal destek düzeyi yüksek olduğunda gencin ebeveynleşmesi ile güvenli bağlanması arasındaki negatif ilişki anlamlılığını kaybetmiştir. Sosyal destek modellerinden olan temel etki modeline göre sosyal destek her koşulda psikolojik iyi oluş üzerinde doğrudan olumlu bir role sahiptir (Cohen ve Wills, 1985). Bu modelle tutarlı olarak sosyal desteğin, ebeveynleşmenin pozitif sonuçlanmasının altında yatan faktörlerden birisi olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak, birinci modelin tartışmasında bahsedildiği üzere sosyal desteğin olumlu etkileri ve içsel çalışan modeller göz önünde bulundurulduğunda (s.78-80), sosyal desteğin ebeveynleşme yaşantısının olumlu sonuçlanmasını sağlaması beklenir bir sonuçtur. Ebeveynleştirilmiş çocukların, çocuklukta uyumlu ve sorumlu olmalarının bir sonucu olarak, yetişkinlik döneminde daha güvenli bağlanma stillerine sahip olabilecekleri öne sürülmüştür (Hooper vd., 2008). Çalışmanın bu bulgusu da ebeveynleşmenin olumlu bir sonucu olan güvenli bağlanmanın altında yatan mekanizmalardan birini anlamaya yardımcı olmuştur.

Tüm bunlara ek olarak bu çalışmada baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ile güvenli bağlanması arasındaki ilişkideki düzenleyici rolü incelenmiştir. Bulgulara göre, baba

katılımının düşük ve orta düzeylerinin anlamlı düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Buna göre babanın çocuğun hayatına düşük veya orta düzeyde katılım gösterdiği durumda, ebeveynleşme ile güvenli bağlanma arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmaktadır. Baba katılımı yükseldiğinde, bu ilişki anlamlılığını yitirmektedir. Yani yüksek düzey baba katılımı, ebeveynleşmenin güvenli bağlanma ile sonuçlanması altında yatan faktörlerden biridir. Baba, çocuğun hayatına aktif şekilde dahil olduğunda çocuğun bağlanabileceği iki ebeveyn olmaktadır (Russell, 1978). Dahası, baba katılımı diğer ebeveynlerden kaynaklı olumsuz etkilerin önüne geçerek, çocuğun hem kendisine hem de çevresine güvenebilmesini sağlamaktadır (Hetrerington, Cox ve Cox, 1982) ve babaya olan güvenli bağ, anneye güvensiz bağlanmanın zararlı sonuçlarına karşı koruyucu olmaktadır (Akende, 1994). Hooper'ın (2007) içsel çalışma modellerine bağlı olarak önerdiği modelde ebeveynleşmenin olumlu sonuçlarından birinin güvenli bağlanma olabileceği öne sürülmüştür. Çalışmanın söz konusu bulgusunun, literatürle tutarlı olduğu görülmektedir.

Baba katılımının ebeveynleşmenin olumsuz sonucunu nasıl değiştirdiğini daha iyi anlamak için bağlanma literatürü incelenmiştir. Bağlanma örüntüsünün yetişkinliğe doğru süreklilik göstererek daha dirençli bir hale geldiği bilinse de bağlanma örüntüsünün süresiz de olabileceğine yani değişebileceğin ilişkin görüşler bulunmaktadır. Bowlby de (1988) geçmiş dönemde oluşmuş güvensiz bağlanmaya ilişkin zihinsel şemaların modellerinin, yetişkinlikte yeniden yapılandırabileceğini ifade etmiştir. İçsel çalışma modelleri de göz önünde bulundurulduğunda, bireyler yaşamın erken döneminde ebeveynleri ile olumsuz deneyimler yaşasalar bile yetişkinlik döneminde güvenli bağlanma örüntüsüne sahip olabilirler. Literatürde bu durum “kazanılmış güvenli bağlanma” olarak da geçmektedir. Duygusal destek sağlayan yakın bir arkadaş, eş veya terapist ebeveynlerle erken dönem olumsuz yaşantılarla baş etmeyi kolaylaştıran veya olumlu bir değişime yardımcı olabilen koşullar olarak bilinmektedir (Hesse, 2008). Çeşitli araştırmalar da yaşamın erken dönemlerinde oluşan bağlanma modellerinin yeni deneyimler ve ilişkiler ile değişebileceğini öne sürmüştür (Bowbly, 1977; Kobak ve Hazan, 1991). Buradan hareketle, yaşamdaki başka deneyimlere bağlı olarak değişebilen içsel çalışma modellerinin (George vd., 1984), ebeveynleşmiş çocukların yetişkinlikte farklı sonuçlar yaşamalarına yol açan faktörlerden biri olduğu söylenebilir. Bu çalışmada da babayla olan olumlu deneyimlerin, içsel çalışma modellerini yeniden yapılandırarak

kazanılmış güvenli bağlanmayı ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Bu bulgular aynı zamanda sosyal desteğin düzenleyici rolüne ilişkin bulguların da daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Yakın arkadaş ya da partnerle güvenli ilişki temelinde onlardan algılanan sosyal desteğin koruyucu bir role sahip olması olasıdır.

4.2.5 Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla psikolojik dayanıklılık düzeyini yordamasının ve baba katılımı ve sosyal desteğin düzenleyici rolünün tartışılması

Bu çalışmanın sonuncu araştırma sorusu kapsamında, annelerin ebeveynleşme düzeyleri ile gençlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkide genç yetişkinlerin ebeveynleşmesinin aracı bir rol oynayıp oynamadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak annenin ebeveynleşme yaşantısı ile genç yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısı arasındaki ilişki ve genç yetişkinlerin ebeveynleşme düzeyi ile psikolojik dayanıklılık düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, annenin ebeveynleşmesi, genç yetişkinin ebeveynleşmesi ile pozitif yönde ilişkili; genç yetişkinin ebeveynleşme düzeyi ile gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Gencin ebeveynleşmesi, annenin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkiyi açıklayan mekanizmalardan birisidir. Diğer bir deyişle, annenin kendi geçmişinde ebeveynleşme yaşantısına maruz kalması, çocuğun ihtiyaçlarını yeterince karşılamamasını veya çocuğun ebeveynleşmesini yordayarak, çocuğun uzun vadede psikolojik dayanıklılığını azaltmaktadır.

Fakat bu modelde annenin ebeveynleşmesinin, gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi üzerinde doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Yani, psikolojik dayanıklılığı asıl yordayan değişken gencin ebeveynleşmesidir. Psikolojik dayanıklılık doğası gereği çeşitli bireysel özelliklerle ilişkili bir değişkendir. Psikolojik olarak daha dayanıklı olan kişilerin öz yeterlilik, yüksek özerklik, problem çözme, uyum sağlama ve hızla iyileşme gibi özelliklerinin olduğu bilinmektedir (Grant ve Kinman, 2014). Bireyler, bu özelliklere sahip oldukları için zorlu bir durumla karşılaştıklarında daha iyi başa çıkabilmektedir (Buz ve Genç, 2019). Bu açıdan bakıldığında, annenin gencin psikolojik dayanıklılığı üzerinde doğrudan bir rolünün olmamasının literatürle uyumlu bir bulgu olduğu söylenebilir.

İlgili literatür incelendiğinde ebeveynleşme yaşantısının olumsuz sonuçlarının yanı sıra psikolojik dayanıklılık ile de pozitif yönde ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Ungar vd., 2011; Sarıkaya, 2019; Van der Mijl ve Vingerhoets, 2017; Yew, Siau ve Kwong, 2017). Aksi yönde, negatif ilişki bulan çalışmaların sayısı daha sınırlıdır (Ekşisu, 2021; Joung ve Kim, 2022). Bu çalışmada literatürden farklı olarak ebeveynleşme ile psikolojik dayanıklılık arasındaki doğrudan ilişkinin negatif olmasının bir sebebi, ölçülmeyen başka aracı değişkenden kaynaklı olabilir. İlgili literatür, ebeveynleşmenin olumlu veya olumsuz sonuç yörüngelerinin, sosyal belirleyicilere (örn., ebeveyn takdiri, sosyal destek, kaynaklar) ve kişisel algılara (örn., adalet, kişisel faydalar) bağlı olarak değişebildiği ifade etmektedir (Carver, 1994). Bu durumun diğer bir sebebi de psikolojik sağlamlıkla ilişkili olan risk faktörleri olabilir. Ailesel (olumsuz ebeveyn tutumları, ebeveynle olan çatışmalı ilişki, ebeveyne güvensiz bağlanma) ve bireysel özellikler (düşük zeka, yetersiz öz düzenleme vs.) psikolojik sağlamlık gelişimi açısından risk faktörleridir (Gizir, 2007; Önder ve Agelman, 2020). Ebeveynleşme deneyiminde, ebeveynin duygusal desteğinin eksikliği, daha az sıcaklık ve destek sağlaması, çocuğun yerine getirdiği sorumlulukların göz ardı edilmesi gibi durumlar bireylerin psikolojik olarak dayanıklı olmalarını engelleyici ailesel risk faktörleri olabilir. Benzer şekilde, düşük öz saygı, yetersiz problem çözme becerileri ve öz düzenleme gibi bireysel özellikler (Wells ve Jones, 2000), bireylerin ebeveynleşme deneyimi sonrasında psikolojik enerjilerini verimli kullanmalarını engelleyebilir. Bu fikri destekler nitelikte, Boumans ve Dorant (2018) tarafından üniversite öğrencileriyle yürütülen bir çalışmada, ebeveynleştirme deneyimlemiş bireylerin sorunlardan kaçınma eğiliminde olduklarını ve stresle başa çıkmak yerine dikkati farklı konulara yöneltmeyi de içeren duygu odaklı sorun çözme stratejilerine başvurdıkları görülmüştür. Bu nedenle, ebeveynleşme ile psikolojik dayanıklılık arasında ilişkiyi açıklayan aracı diğer faktörlerin araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu modelde de baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü ve sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır. Baba katılımının, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolüne birinci model başlığında ayrıntılı değinilmiştir (s.77-78).

Bu modelde sosyal destek ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Literatürde bu bulguyu destekler şekilde çalışmalar olduğu görülmektedir. Sosyal açıdan destekleyici akran ilişkilerinin ergenlerde psikolojik dayanıklılık düzeyini arttırdığı (Collishaw vd., 2007), üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeyi ile psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki olduğu (Terzi, 2008), daha fazla sosyal destek kaynağına sahip olmanın daha yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılık ile ilişkili olduğunu (Ganellen ve Blaney 1984) gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bireyler aile içindeki veya aile dışındaki kaynaklardan algıladığı sosyal destek sayesinde karşılaştıkları zorlayıcı durumlarla daha iyi şekilde baş ederek yalnız olmadıklarını hissederler. Böylece olumsuz yaşam koşullarına karşı kendilerini daha çabuk toparlayabilirler. Tüm bunlardan hareketle, sosyal çevreyle var olan etkileşimlerin, bir kişilik özelliği olarak da ele alınabilen psikolojik dayanıklılık üzerinde önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, bulgular sosyal desteğin psikolojik dayanıklılığı güçlendiren bir değişken olduğuna işaret etmektedir.

İleri analizlerde ise sosyal desteğin düşük ve yüksek düzeylerinin gencin ebeveynleşmesi ve psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkide düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Buna göre sosyal destek algısı düşük veya yüksek olduğunda, gencin ebeveynleşme deneyimi ile gencin psikolojik dayanıklılığı arasında negatif ilişki bulunmaktadır. Fakat orta düzey sosyal destek, gencin ebeveynleşmesi ile psikolojik dayanıklılık arasındaki negatif ilişkinin anlamlılığını ortadan kaldırmıştır.

Diğer bir deyişle, çocuk ebeveynleşme yaşantısına maruz kalsa bile bireyler optimal düzeyde sosyal destek aldığında, ebeveynleşme psikolojik dayanıklılık ile sonuçlanmaktadır. Bireylerin sevgi, değer ve saygınlık gördüğü ortak iletişim ağına sahip olmaları ve diğerlerinden sosyal destek almaları, onların psikolojik dayanıklılığını pozitif yönde etkilemekte ve psikolojik sağlığı üzerinde koruyucu bir rol üstlenmektedir (Sippel, Pietrzak, Charney, Mayes ve Southwick, 2015; Turner ve Brown, 2010). Yukarıdaki bölümlerde ebeveynleşmenin olumlu veya olumsuz sonuçlanmasının sosyal belirleyicilere bağlı olarak değişebileceğine ayrıntılı değinilmiştir. Bununla birlikte sosyal desteğin bireyin gelişimi üzerindeki doğrudan etkisi (temel etki modeli) değerlendirildiğinde, sosyal desteğin, ebeveynleşmenin sonucu üzerinde pozitif bir değişim yaratarak psikolojik dayanıklılığı arttırması beklenilir bir sonuçtur. Fakat, sosyal

desteğin yalnızca orta düzey olduğunda koruyucu bir rol üstlenmesi, bu çalışmanın en dikkat çekici noktalarından birisidir. Diğer bir deyişle, sosyal destek algısı çok yüksek olduğunda da bireylerin dayanıklılığının azaldığı görülmüştür. Psikolojik dayanıklılık, zorluklara rağmen mücadele edebilme, kendini yeterli görme, kendi kendine baş edebilme gibi yeterlilikleri içeren bir kavramdır (Wagnild ve Young, 1993). Dahası, sosyal olarak yetkin olabilme, kişisel özerklik, problem çözebilme becerileri, öz düzenleme gibi benlikle ilişkili faktörler psikolojik dayanıklılığın gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, çok yüksek düzeyde sosyal destek almak veya diğerlerinden sosyal yardım ihtiyacı içerisinde olmak bireysel özerkliği ve bireyler kaynakların kullanımını ketleyici bir durum olabilir. Aynı zamanda bireylerin sosyal çevrelerindeki kişilerin, bireyin başa çıkma becerilerinin ve psikolojik dayanıklılığının yetersiz olduğuna ilişkin algıları da daha fazla miktarda sosyal destek verilmesine neden oluyor olabilir. Tüm bu nedenlerle çok yüksek sosyal desteğin, psikolojik dayanıklılık üzerinde olumsuz bir role sahip olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynleşme ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye dair çalışmalar nispeten yakın zamanda başlamıştır. Ebeveynleşme ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki hakkında net bir sonuca varmak zordur, bu da takip araştırmalarının gerekliliğini düşündürmektedir (Joung ve Kim, 2022).

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Anneler ve onların genç yetişkin çocukları ile yürütülen bu çalışmada annenin ebeveynleşme deneyiminin gencin ebeveynleşmesi aracılığıyla, hem olumlu duygusal gelişim (güvenli bağlanma ve psikolojik dayanıklılık), hem de olumsuz duygusal gelişimle (güvensiz bağlanma ve duygusal yoksunluk) ilişkisi incelenmiştir. Bunun yanı sıra, sosyal destek ve baba katılımının, anne kaynaklı ebeveynleşme yaşantılarının olumlu ve olumsuz çıktıları üzerindeki düzenleyici rolleri (düzenleyici- aracı) ele alınmıştır. Bu doğrultuda, dört tane çok değişkenli düzenleyici aracı model test edilmiştir.

İlk olarak annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Baba katılımının ise bu ilişkiyi düzenleyici rolü (düzenleyici-aracı) olduğu görülmüştür. Gencin ebeveynleşme düzeyi ile gencin duygusal yoksunluk düzeyi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur. Sosyal desteğin ise gencin ebeveynleşmesi ile gencin duygusal yoksunluğu arasında ilişkide düzenleyici rol (düzenleyici-aracı) oynadığı görülmüştür. Özetle, gencin ebeveynleşmesi; annenin ebeveynleşmesi ile gencin duygusal yoksunluğu arasındaki ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düşük ve orta düzeyde olduğunda aracılık etmektedir.

İkinci olarak gencin ebeveynleşme düzeyi ile gencin güvensiz bağlanma düzeyi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur. Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ile gencin güvensiz bağlanması arasında ilişkide düzenleyici rol (düzenleyici- aracı rol) oynadığı görülmüştür. Özetle, gencin ebeveynleşmesi; annenin ebeveynleşmesi ile gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düşüktüğüde aracılık etmektedir.

Üçüncü olarak, gencin ebeveynleşme düzeyi ile gencin güvenli bağlanma düzeyi arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur. Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ile gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişkide düzenleyici rol (düzenleyici-aracı) oynadığı görülmüştür. Özetle, gencin ebeveynleşmesi; annenin ebeveynleşmesi ile gencin güvenli bağlanması arasındaki negatif ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düşük ve orta düzeyde olduğunda aracılık etmektedir.

Son olarak, gencin ebeveynleşme düzeyi ile gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur. Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi ile gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasındaki ilişkide düzenleyici rol (düzenleyici-aracı) oynadığı görülmüştür. Özetle, gencin ebeveynleşmesi, annenin ebeveynleşmesi ile gencin psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkiye özellikle baba katılım düzeyi düşük ve orta düzeyde ve sosyal destek düzeyi düşük ve yüksek olduğunda aracılık etmektedir.

Tüm bu bulgular, ebeveynleşmenin sonuçlarının anlaşılmasında daha geniş bir bilgi sağlayabilir. Ebeveynleşme yaşantısının ortaya çıkmasında temel bakım veren kişilerden birisi olan annenin önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra ebeveynlerin kendi kök aile deneyimlerini benzer şekilde çocuklarına aktarabilecekleri gözlemlenmiştir. Ayrıca ebeveynleşme yaşantısının hem olumlu hem olumsuz sonuçları olabileceği ve bu sonuçların ortaya çıkmasında baba katılımı ve sosyal destek faktörlerinin koruyucu role sahip olabileceği görülmüştür.

Ebeveynleşmeye ilişkin yapılan ilk çalışmalarda ebeveynleşmenin olumsuz sonuçlarla ilişkisi gösterilirken sonrasında yapılan çalışmalarda ise bu kavramın olumlu sonuçlarla da ilişkili olabileceği ortaya konmuştur. Bu çalışmada ebeveynleşmenin duygusal yoksunluk ve güvensiz bağlanma olarak olumsuz çıktılarının yanı sıra psikolojik dayanıklılık ve güvenli bağlanma olarak olumlu çıktıları olduğu görülmüş, böylece olumlu ve olumsuz çıktılar bir arada çalışılarak literatüre katkı sağlanmıştır. Ayrıca, ebeveynleşmenin bireyin gelişimi üzerindeki rolüyle ilişkili çalışmalar olsa da, ebeveynleşmenin olumlu veya olumsuz çıktıların altında yatan sebeplerle ilişkili kısıtlı bilgi vardır (Dariotis, 2023). Bu çalışmada ebeveynleşme yaşantısının olumlu ve olumsuz çıktıları ile ilişkili olan mekanizmaların neler olabileceği incelenmiştir. Diğer bir deyişle, ebeveynleşmenin sonuçlarına ek olarak bu yaşantının olumlu sonuçlanabilmesinde rol oynayabilecek koruyucu faktörlere de bakılarak literatüre katkı sağlanmıştır.

Çocukluk geçmişinde kendi duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanmayan ebeveynler, çocuklarına bakım ve ilgi vermek yerine onlardan bakım almayı bekleme eğilimindedirler (Cankardaş, 2018). Bu çalışmada yaşamın erken dönemlerinden itibaren oluşan ebeveynleşme yaşantısının gelecek nesillere aktarılabilirliğini görülmüştür. Yani, ebeveynleşmiş annelerin nesiller arası örüntüleri sürdürerek çocuklarını ebeveynleştirme olasılıklarının yüksek olduğu bulunmuştur. Bu açıdan ebeveynleşmenin aktararak

olumsuz sonuçlar doğurması gelecek nesiller açısından riskli olabilmektedir. Bu çalışmanın bulguları olumsuz tutum ve davranışların kuşaklararası aktarılabilceğı göstererek ebeveynleşme yaşantısının nesiller arası bağlantıları hakkında bilgi sağlamıştır. Bu noktada ebeveynlerin kendi geçmiş deneyimlerinin ele alındığı, ebeveynlere farkındalık kazandırıldığı programlar veya uygulamalar ebeveynleşmenin gerçekleşmemesi için erken bir müdahale alanı olabilir.

Bu çalışmada, ebeveynleşmenin sonuçları üzerinde rolü olduğu düşünülen koruyucu faktörler de ele alınmıştır. Baba katılımı ve sosyal desteğin, anne kaynaklı ebeveynleşme deneyiminin kendisinde ve sonuçlarında koruyucu role sahip olduğu görülmüştür. Bu noktada, babanın çocuğun hayatına aktif katılımı ve bireyin diğerlerinden algıladıkları destek, ebeveynleşme yaşantısının aktarımını engelleyici veya ebeveynleşmenin olumsuz sonuçlarını değıştiren bir rol oynamaktadır. Bu açıdan koruyucu faktörler sayesinde ebeveynleşme deneyiminin olumsuz sonuçlarının azaltılarak diğer kuşaklara da sağlıklı ebeveynlik örüntüleri aktarılabilceğı görülmüştür.

Bu çalışmada çocuğun hayatında en önemli figürlerden birisi olan baba faktörünün güvenli bağlanma oluşturmadaki önemi görülmüştür. Bu durum, baba katılımının çocuğun sağlıklı sosyal duygusal gelişimi üzerindeki önemini göstermektedir. Bu açıdan çocuğun psikolojik gelişiminde annenin rolünün daha fazla araştırıldığı, babanın rolü konusunda çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir (Kuzucu, 2011). Bu çalışma ilgili literatürle paralel bir şekilde sağlıklı duygusal gelişim için babanın da ebeveynlik sürecine katılımının kıymetli rolünü göstermiştir. Aile ve çocukla ilgili eğitim programları ve uygulamalara babaların da dahil edilmesi yararlı olabilir. Aynı zamanda sosyal desteğin, ebeveynleşmenin olumsuz sonuçlarını olumlu şekilde değıştirdiğı görülmüştür. Bu nedenle geçmiş dönemden itibaren babanın ya da öğretmen gibi çocuğun yaşamındaki diğer yetişkinlerin, çocuğa sosyal destek sağlamaları, onun duygusal gelişimi üzerinde koruyucu role sahip olabilir. Dahası, bu çalışma koruyucu faktörler sayesinde içsel çalışan modellerin değışebileceğini göstererek, yaşam boyu gelişim anlayışını desteklemiştir.

En genel olarak bu çalışma ebeveynlerin çocuğun sosyal duygusal gelişiminde benzersiz bir role sahip olduğunu tekrar kanıtlamıştır. Ebeveynlerin sorumlulukları beslenme, barınma, temizlik gibi temel fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sınırlı değildir

(Özmete, 2010). Bir çocuğun kendini güvende hissettiği, ihtiyaçlarının zamanında ve duyarlı şekilde karşılandığı (Cankardaş, 2018; Taşel-Günel ve Arıkan, 2023), gelişimsel düzeyine uygun sorumlulukların beklendiği (Çelebi-Öncü, 2002) bir ortamda gelişimini sürdürmesi gerekmektedir. Bu açıdan ailelere olumlu ebeveynlik tutumları kazandırılması, ebeveyn-çocuk ilişkisine ya da etkileşimine ilişkin farkındalıkların artırılması, nitelikli ebeveyn-çocuk bağının sağlanması gibi konuların aile eğitimi programlarına dahil edilmesi sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinin gelişimine katkı sağlayabilir. Dolayısıyla, ebeveynleşme yaşantısının azalması veya koruyucu faktörlerin desteklenmesine yönelik müdahaleler, gelecek nesillerin de sağlıklı sosyal duygusal gelişimi için katkı sağlayabilir.

Bu çalışmanın literatüre katkılarının yanı sıra, bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bunlardan ilki bu çalışmanın kesitsel desenle elde edilen korelasyonel bir çalışma olmasıdır. Boylamsal bir yöntem kullanarak ebeveynleşmenin olumlu ve olumsuz çıktılarının uzun vadeli takip edilmesi bu kavramın derinlemesine anlaşılması açısından yararlı olabilir. Örneğin, Stein ve diğerleri (1999) tarafından yapılan çalışmada ergenlerde ebeveynleşmenin olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğunu bulmuştur. Altı yıl sonra, bireyler yeniden değerlendirildiğinde, ebeveynleşmenin olumlu sonuçlarla ilgili olduğu görülmüştür (Stein vd., 2007).

Literatürde, annelerin çocukların ebeveynleşmesi üzerinde daha etkin rol oynadığı bilinmektedir (Robinson, 1999). Buradan hareketle, bu çalışmada anne kaynaklı ebeveynleşme deneyimi çalışılmıştır. Üçüncü bir sınırlılık bu durumla ilişkilidir. Anneye ek olarak baba kaynaklı ebeveynleşme yaşantısı da ele alınabilir. Böylece hem anne hem baba kaynaklı ebeveynleşme deneyimi bir arada alınarak aktarım daha sistemsel şekilde incelenebilir. Ayrıca ebeveynleşmeye ve baba katılımına ilişkin babanın da bildiriminin alınması yararlı olabilir.

Bu çalışmada iki nesil arasındaki (örn., anneden gence) ebeveynleşme aktarımı incelenmiştir. Bu örüntüyü önceki nesillerde de (örn., yani büyükanne ve anneye) incelemek önemli olabilir. Birkaç nesil arasındaki aktarımı belirlemek, nesiller arası aktarım konusunda daha belirgin bilgiler sunabilir. Ayrıca bu çalışmada ebeveynlerden çocuğa pozitif bir aktarım olup olmadığı incelenmiştir. İlerideki çalışmalarda negatif yönde bir aktarım olup olmadığı incelenerek, kendi geçmişinde ebeveynleşme gibi

olumsuz erken deneyimlere sahip olsa da kendi çocuğuna olumsuz örüntüleri aktarmayan ebeveynler ile ilgili değişkenler ele alınabilir. Örneğin erken yaşta ebeveynleşmenin yükü, ebeveynin kendi çocuğunu bu tür ağır sorumluluklara maruz kalmaktan korurken çocuğuna yaşına uygun sorumlulukları vermesini de engelliyor olabilir. Literatürde, çocuk muamelesi yapmak olarak da geçen ebeveynin çocuğa çok az sorumluluk vermesi durumunun özerkliğin gelişimini sekteye uğrattığı bilinmektedir (Jurkovic, 1997). Çocuğa gerekli özerklik alanının sağlanarak hem sevginin verildiği hem de çocuktan yaşına uygun sorumlulukların talep edildiği demokratik/açıklayıcı otoriter ebeveyn tutumunun, bireyin gelişimi açısından en uygun yaklaşıım olduğu bilinmektedir (Feldman, 2021). Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde, ebeveynleşme kavramı ile özerkliği destekleme arasındaki sınırın uzmanlar ve ebeveynler tarafından dikkatli bir şekilde ele alınması önerilebilir.

Bu araştırma Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan katılımcılar ile yürütölmüştür. İleri çalışmalarda, Türkiye'nin tüm bölgelerine dair temsili bir örneklem seçilerek, bölgeler arasındaki farklılaşmaya bakılabilir. Benzer şekilde, bu çalışmanın katılımcıları genellikle metropol veya farklı illerde yaşamaktadırlar. Köy-kasabada yaşayan katılımcı oranı %3.5 olarak hesaplanmıştır. İlerleyen çalışmalarda farklı yerleşim biriminde yaşayan katılımcılarla çalışılabilir.

Ebeveynleşme kavramı uluslararası literatürde yer edinmesine rağmen, Türkiye'de bu konudaki çalışmalar henüz sınırlı sayıdadır. Türkiye'de farklı kültüre sahip ebeveynlerin, ebeveynliğe dair inançları ve algıları incelenerek ebeveynleşmenin olumlu veya olumsuz çıktıları değerlendirilebilir. Örneğin erken yaşlardan itibaren yaşının üzerinde de olsa çocuğa ev işlerinde ya da kardeş bakımında sorumluluk verilmesi bazı kültürler ve ailelerde normal karşılanıyor olabilir. Bu nedenle ebeveynleşmenin alt kültürler arasındaki farklılıkları da kapsayacak şekilde kültüre özgü tanımlamalarının yapılması önem kazanmaktadır. Gelecek araştırmaların, ebeveynleşme kavramını farklı yaş gruplarıyla, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerle, farklı koşuldaki veya riskli özellikler içeren gruplarla (boşanma, fiziksel/psikolojik rahatsızlık, göç vs.) ele alması ebeveynleşmeye dair daha kapsayıcı bilgiler sağlayabilir. Son olarak nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak yürütölen karma yönteme sahip araştırmalarla ebeveynleşme kavramı daha ayrıntılı şekilde anlaşılabılır.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44, 709-716.
- Ainsworth, M. D. S., ve Bell, S. M. (1970). Attachment, exploration, and separation: illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child Development*, 41(1), 49-67.
- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Akande, A. (1994). What meaning and effects does fatherhood have in child development. *Early Child Development and Care*, 101(1), 51-58.
- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları: Sık kullanılan istatistiksel analizler ve açıklamalı SPSS çözümleri*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Akün, E. (2017). Çocukluktaki ebeveynleşme yaşantılarının özellikleri ve birey üzerindeki etkileri. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 5(10), 219-246.
- Aldridge, J. (2006). The experiences of children living with and caring for parents with mental illness. *Child Abuse Review*, 15(2), 79-88.
- Allen, S., ve Daly, K. (2002). The effects of father involvement: A summary of the research evidence. *Newsletter of the Father Involvement Initiative—Ontario Network*, 1, 1-11.
- Allen, S. M., ve Daly, K. (2007). *The effects of father involvement: an updated research summary of the evidence*. Guelph, ON: University of Guelph, Center for Families, Work & Well-Being.

- Allgood, S. M., Beckert, T. E., ve Peterson, C. (2012). The role of father involvement in the perceived psychological well-being of young adult daughters: A retrospective study. *North American Journal of Psychology*, 14, 95-110.
- Alsubaie, M. M., Stain, H. J., Webster, L. A. D., ve Wadman, R. (2019). The role of sources of social support on depression and quality of life for university students. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24(4), 484-496.
- Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological wellbeing in early childhood. *Journal of Marriage and the Family*, 56(4), 1031–1042.
- American Psychological Association (APA). (2018). *Social support*. Erişim tarihi: 29.02.2024, <https://dictionary.apa.org/social-support>
- American Psychological Association (APA). (2018). *Resilience*. Erişim tarihi: 24.02.2024, <https://www.apa.org/topics/resilience>
- Andsager, K. (2015). *Perceptions of Boundary Ambiguity and Parentification Effects on Family Satisfaction, Family Support, and Perceived Stress in Young Adults of Divorced Families* [Doktora Tezi, Kansas State University]. 10 Nisan 2024 tarihinde <https://krex.k-state.edu/items/9b427b57-6a24-4c73-b07e-6e9c2209251f> adresinden alındı.
- Angell, M. E., Meadan, H., ve Stoner, J. B. (2012). Experiences of siblings of individuals with autism spectrum disorders. *Autism Research & Treatment*, 1–11.
- Antonopoulou, K., Alexopoulos, D. A., ve Maridaki-Kassotaki, K. (2012). Perceptions of father parenting style, empathy, and self-esteem among Greek preadolescents. *Marriage & Family Review*, 48(3), 293-309.
- Ard, N.C. (2000). Prenatal and postnatal attachment in adolescent mothers. *Journal of Child and Family Nursing*, 3(5), 313-325.
- Arıkan-Çolak, D. (2019). *Özel Gereksinimli ve Sağlıklı Kardeşe Sahip Bireylerde Ebeveynleşme Olgusu ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi* (Yayın no. 551787)

[Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Astone, N. M., ve McLanahan, S. S. (1991). Family structure, parental practices and high school completion. *American Sociological Review*, 56(3), 309-320.

Aydoğmuş, S. (2018). 48-72 Aylık Çocukların Bilişsel Stilleri ile Baba Katılımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayın no. 529677) [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Backer, C., Murphy, R., Fox, J. R., Ulph, F., ve Calam, R. (2017). Young children's experiences of living with a parent with bipolar disorder: Understanding the child's perspective. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 90(2), 212-228.

Baggett, E., Shaffer, A., ve Muetzelfeld, H. (2015). Father–daughter parentification and young adult romantic relationships among college women. *Journal of Family Issues*, 36(6), 760-783.

Baldwin, A. L., Cole, R. E., Baldwin, C. P., Fisher, L., Harder, D. W., ve Kokes, R. F. (1982). The role of family interaction in mediating the effect of parental pathology upon the school functioning of the child. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 47(5), 72–80.

Baltaş, Z. (2007). *Sağlık psikolojisi: Halk sağlığında davranış bilimleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Barrett, P. M., Cooper, M., ve Guajardo, J. G. (2014). Using the FRIENDS programs to promote resilience in cross-cultural populations. S. Prince-Embury ve H. D. Saklofske (Ed.), *Resilience interventions for youth in diverse populations* içinde (85-108). New York: Springer.

Bauman, L. J., Foster, G., Johnson Silver, E., Berman, R., Gamble, I., ve Muchaneta, L. (2006). Children caring for their ill parents with HIV/AIDS. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 1(1), 56-70.

- Belli, M., Akcay, N., ve Yılmaz, H. B. (2021). Geçmişten günümüze değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine katkıları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 366-371.
- Bellow, S.M., Boris, N.W., Larrieu, J.A., Lewis, M.L., ve Elliot, A. (2005). Conceptual and clinical dilemmas in defining and assessing role reversal in young child-caregiver relationships. *Journal of Emotional Abuse*, 5(2/3), 43-66.
- Belsky, J. (1979). Mother father infant interaction: A naturalistic observation study. *Developmental Psychology*, 15(6), 601- 607.
- Berkman, L. F., ve Glass, T. (2000). Social integration, social networks, social support, and health. *Social Epidemiology*, 1(6), 137-173.
- Biller, H. B. (1993). *Fathers and families: Paternal factors in child development*. Westport: Auburn House/Greenwood Publishing Group.
- Bireda, A. D., ve Pillay, J. (2018). Perceived parent–child communication and well-being among Ethiopian adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 23(1), 109-117.
- Blazek, M. (2018). “Children and young people's emotional geographies”. T. Skelton ve S. C. Aitken (Ed.), *Establishing geographies of children and young people* içinde (1-21). New York: Springer.
- Boinon, D., Sultan, S., Charles, C., Stulz, A., Guillemeau, C., Delalogue, S., vd. (2014). Changes in psychological adjustment over the course of treatment for breast cancer: the predictive role of social sharing and social support. *Psycho-Oncology*, 23(3), 291-298.
- Borchet, J., Lewandowska-Walter, A., Połomski, P., Peplińska, A., ve Hooper, L. M. (2021). The relations among types of parentification, school achievement, and quality of life in early adolescence: An exploratory study. *Frontiers in Psychology*, 12, 635171.

- Borchet, J., Lewandowska-Walter, A., ve Rostowska, T. (2016). Parentification in late adolescence and selected features of the family system. *Health Psychology Report*, 4(2), 116-127.
- Boszormenyi-Nagy, I., ve Spark, G. M. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*. New York: Harper & Row.
- Boumans, N. P. G., ve Dorant, E. (2018). A cross-sectional study on experiences of young adult carers compared to young adult noncarers: Parentification, coping and resilience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 32(4), 1409-1417.
- Bourassa, K. (2010). *Compulsive Caregiving: Emotional Parentification in Childhood and its Association with Romantic Relationships in Late Adolescence and Early Adulthood* [Yüksek Lisans Tezi, University of Virginia]. 10 Nisan 2024 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/265613531_Compulsive_caregiving_Emotional_parentification_in_childhood_and_its_association_with_romantic_relationships_in_late_adolescence_and_early_adulthood adresinden alındı.
- Bowen, M. (1960). The family as the unit of study and treatment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 31, 40–60.
- Bowen, M. (1981), Therapy in the Practice of psychotherapy, Berenson, G. ve White, H. (Ed), *Annual review of family therapy* içinde. New York: Human Sciences Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. *British Journal of Psychiatry*, 130, 201-210.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3. Loss, sadness, and depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.

- Bretherton, I. (1995). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Brown, G. L., McBride, B. A., Shin, N., ve Bost, K. K. (2007). Parenting predictors of father-child attachment security: Interactive effects of father involvement and fathering quality. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 5(3), 197-219.
- Burke, R. J., ve Weir, T. (1978). Sex differences in adolescent life stress, social support, and well-being. *The Journal of Psychology*, 98(2), 277-288.
- Burton, L. (2007). Childhood adultification in economically disadvantaged families: A conceptual model. *Family Relations*, 56(4), 329-345.
- Burton, S., Hooper, L. M., Tomek, S., Cauley, B., Washington, A., ve Pössel, P. (2018). The mediating effects of parentification on the relation between parenting behavior and well-being and depressive symptoms in early adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 4044-4059.
- Buz, S., ve Genç, B. (2019). Sosyal hizmet uzmanları için psikolojik dayanıklılığın önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 623-642.
- Büyük, E. (2020). *Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Arasındaki İlişkinin Çeşitli Sosyo-Demografik Veriler Açısından İncelenmesi* (Yayın no. 642541) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sarikaya, B. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynleşme Yaşantıları ile Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki* (Yayın no. 588572) [Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için istatistik*. İstanbul: Pegem Akademi Yayınları.

- Byng-Hall, J. (2002). Relieving parentified children's burdens in families with insecure attachment patterns. *Family Process*, 41(3), 375-388.
- Byng-Hall, J. (2008). The significance of children fulfilling parental roles: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 30(2), 147-162.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H. İ, Hofferth, S., ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127-136.
- Cabrera, N., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H., ve Roggman, L. (2007). Modeling the dynamics of paternal influences on children over the life course. *Applied Development Science*, 11(4), 185-189.
- Caldera, Y. M. (2004). Paternal involvement and infant-father attachment: A Q-set study. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 2(2), 191-210.
- Cankardaş, S. (2018). Çocukluktan yetişkinliğe duygusal ihmal ve etkileri. *Online Psikoloji Dergisi (ONTO)*, (15), 47-51.
- Cappella, E., ve Rhona, W. (2001). Turning around reading achievement predictors of high school student's academic resilience. *Journal of Educational Psychology*, 93(4), 758-771.
- Carroll, J. J., ve Robinson, B. E. (2000). Depression and parentification among adults as related to parental workaholism and alcoholism. *The Family Journal*, 8(4), 360-367.
- Cassidy, J. (1994). Emotion regulation: Influences of attachment relationships. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 228-249.
- Castro, D. M., Jones, R. A., ve Mirsalimi, H. (2004). Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy*, 32(3), 205-216.

- Champion, J. E., Jaser, S. S., Reeslund, K. L., Simmons, L., Potts, J. E., Shears, A. R., ve Compas, B. E. (2009). Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of depression. *Journal of Family Psychology*, 23, 156–166.
- Chase, N. D. (1999). Parentification: An overview of theory, research, and societal issues. N.D. Chase (Ed.), *Burdened children: theory, research, and treatment of parentification* içinde (3–33). London: Sage Publications.
- Chase, N. D., Deming, M. P., ve Wells, M. C. (1998). Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. *American Journal of Family Therapy*, 26, 105–114.
- Chase, N. D., Deming, M. P., ve Wells, M. C. (1998). Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. *American Journal of Family Therapy*, 26(2), 105-114.
- Chen, I. H., Niu, S. F., Yeh, Y. C., Chen, I. J., ve Kuo, S. F. (2022). Psychological distress among immigrant women who divorced: Resilience as a mediator. *Archives of Psychiatric Nursing*, 39, 1-6.
- Cho, A. R., ve Lee, S. Y. (2019). Exploring effects of childhood parentification on adult depressive symptoms in Korean college students. *Journal of Clinical Psychology*, 75(4), 801–813.
- Christensen, A. J., Smith, T. W., Turner, C. W., Holman, J. M., Gregory, M. C., ve Rich, M. A. (1992). Family support, physical impairment, and adherence in hemodialysis: An investigation of main and buffering effects. *Journal of Behavioral Medicine*, 15, 313-325.
- Christenson, S., ve Sheridan, S. M. (Ed.). (2001). *Schools and families: Creating essential connections for learning*. New York: Guilford Press.
- Clarke-Stewart, A. ve Parke, R. S. (2014). *Social Development*. NJ: Wiley.
- Clerici, R., ve Vanin, S. (2002). Validation for Italian context of Jurkovic and Session's parentification questionnaire. Società Italiana di Statistica, Atti della XLI

Riunione Scientifica, Sessioni Spontanee, CLEUP, Padova: 343-346. 10 Nisan 2024 tarihinde <https://www.sis-statistica.org/old/htdocs/files/pdf/atti/RSMi0602p343-346.pdf> adresinden alındı.

Cobb-Clark, D. A., ve Tekin, E. (2014). Fathers and youths' delinquent behavior. *Review of Economics of the Household*, 12, 327-358.

Cohen, S. (1988). Psychosocial models of the role of social support in the etiology of physical disease. *Health Psychology*, 7(3), 269-297.

Cohen, S., ve Syme, S.L. (1985). Issues in the study and application of social support. *Social Support and Health*, 3, 3-22.

Cohen, S., ve Wills, T.A. (1985). Stress, social support and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.

Coleman, J. C., ve Hendry, L. B. (1990). *The nature of adolescence*. London: Routledge.

Coley, R. L., ve Medeiros, B. L. (2007). Reciprocal longitudinal relations between nonresident father involvement and adolescent delinquency. *Child Development*, 78(1), 132 – 147.

Collishaw, S., Pickles, A., Messer, J., Rutter, M., Shearer, C., ve Maughan, B. (2007). Resilience to adult psychopathology following childhood maltreatment: Evidence from a community sample. *Child Abuse & Neglect*, 31(3), 211-229.

Caruz, L. (2006). *Dyadic Relationship and Parentification in Siblings of Children With Autism Spectrum Disorder* (Yayın no. 3220835) [Doktora tezi, Alliant International University]. <https://www.proquest.com/docview/304912930?%20Theses&fromopenview=true&pqorigsite=gscholar&sourcetype=Dissertations%20>

Cook, J. L., Jones, R. M., Dick, A. J., ve Singh, A. (2005). Revisiting men's role in father involvement: The importance of personal expectations. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 3(2), 165-178.

- Cree, V. E. (2003). Worries and problems of young carers: issues for mental health. *Child & Family Social Work*, 8(4), 301-309.
- Crnic, K. A., Greenberg, M. T., Ragozin, A. S., Robinson, N. M., ve Basham, R. B. (1983). Effects of Stres and Social Support on Mothers and Premature and Full-Term Infant. *Child Development*, 54(1), 209-217.
- Cryer-Coupet, Q. R., Dorsey, M. S., Lemmons, B. P., ve Hope, E. C. (2020). Examining multiple dimensions of father involvement as predictors of risk-taking intentions among black adolescent females. *Children and Youth Services Review*, 108, 104604.
- Culp, R. E., Schadle, S., Robinson, L., ve Culp, A. M. (2000). Relationships among paternal involvement and young children's perceived self-competence and behavioral problems. *Journal of Child and Family Studies*, 9, 27-38.
- Çelebi- Öncü, E. (2002). Erken çocukluk döneminde sorumluluk eğitimi. *Çoluk Çocuk Dergisi- Aylık Anne Baba ve Eğitimci Dergisi*, (21), 14-17.
- Çelik, S. (2021). *Impacts of Parentification Due to Maternal Depressive Symptoms on The Psychological Symptomatology and Interpersonal Relationship Quality of Their Young Children: Protective Role of Father İnvolvement* (Yayın no. 667636) [Yüksek Lisans Tezi, TED Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Daniel, K. (2013). Loneliness and depression among university students in Kenya. *Global Journal of Human-Social Science Research*, 13(4), 11-18.
- Dariotis, J. K., Chen, F. R., Park, Y. R., Nowak, M. K., French, K. M., ve Codamon, A. M. (2023). Parentification vulnerability, reactivity, resilience, and thriving: A mixed methods systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(13), 6197.
- Davies, P. T., Coe, J. L., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., ve Cummings, E. M. (2015). The developmental costs and benefits of children's involvement in interparental conflict. *Developmental Psychology*, 51(8), 1026-1047.

- Day, R. D., ve Padilla-Walker, L. M. (2009). Mother and father connectedness and involvement during early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 23(6), 900-904.
- Demaray, M. K., Malecki, C. K., Davidson, L. M., Hodgson, K. K., ve Rebus, P. J. (2005). The relationship between social support and student adjustment: A longitudinal analysis. *Psychology in the Schools*, 42(7), 691-706.
- Deveci, M., ve Ahmetoğlu, E. (2018). Zihin engelli çocuğu olan ailelerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin incelenmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 123-131.
- Diniz, E., Brandao, T., Monteiro, L., ve Verissimo, M. (2021). Father involvement during early childhood: A systematic review of the literature. *Journal of Family Theory & Review*, 13(1), 77-99.
- Dour, H. J., Wiley, J. F., Roy-Byrne, P., Stein, M. B., Sullivan, G., Sherbourne, C. D., vd. (2014). Perceived social support mediates anxiety and depressive symptom changes following primary care intervention. *Depression and Anxiety*, 31(5), 436-442.
- Downer, J. T., ve Mendez, J. L. (2005) African American father involvement and preschool children's school readiness. *Early Education and Development*, 16(3), 317-340.
- Downer, J., Campos, R., McWayne, C., ve Gartner, T. (2008). Father involvement and children's early learning: A critical review of published empirical work from the past 15 years. *Marriage & Family Review*, 43, 67-108.
- Dubowitz, H., Black, M. M., Cox, C. E., Kerr, M. A., Litrownik, A. J., Radhakrishna, A., vd. (2001). Father involvement and children's functioning at age 6 years: A multisite study. *Child Maltreatment*, 6(4), 300-309.
- Duncan, G. J., Magnuson, K., ve Votruba-Drzal, E. (2014). Boosting family income to promote child development. *The Future of Children*, 24(1), 99-120.

- Duryea, M. M. (2007). *Mothers With Chronic Physical Illness and the Parentification of Their Children* (Yayın no.) [Doktora Tezi, The University of New Mexico]. https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1037&context=educ_ifce_etds
- Earley, L., ve Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 163-178.
- East, P. L. (2010). Children's provision of family caregiving: Benefit or burden?. *Child Development Perspectives*, 4(1), 55-61.
- Edwards, L. V., Irving, S. M., Amutah, N. N., ve Sydnor, K. D. (2012). Am I my mother's keeper? Children as unexpected sources of social support among African American women living with HIV-AIDS. *Journal of Black Studies*, 43(5), 571-595.
- Eker, D., ve Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 45-55.
- Eker, D., Arkar, H., ve Yaldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği'nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Ekşisu, M. (2021). The role of proactive personality in the relationship among parentification, psychological resilience and psychological well-being. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 8(2), 797-813.
- Engelhardt, J. A. (2012). The developmental implications of parentification: Effects on childhood attachment. *Graduate Student Journal of Psychology*, 14, 45-52.
- Erarslan, Ö. (2014). *Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlık ile Depresif Belirtiler ve Yaşam Memnuniyet, Arasındaki İlişkide Benlik Saygısı, Pozitif Dünya Görüşü ve Umudun Aracı Rolünün İncelenmesi* (Yayın no. 380089) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Erenler, B. (2023). *Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencilerinin Ebeveynleşme Düzeyleri ve Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkide Duygusal Şemaların Aracılık Rolü* (Yayın no. 809837) [Yüksek Lisans Tezi, Antalya Bilim Üniversitesi]. <http://acikerisim.antalya.edu.tr/handle/20.500.12566/1704>
- Erol, P. Ö., ve Aloğlu, E. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: Türkiye’den otuz yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi*, 35, 77-101.
- Ersoy, Ö., ve Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(17), 104-110.
- Fagan, M. A. (2003). Exploring the relationship between maternal migraine and child functioning. *Headache: The Journal of Head and Face Pain*, 43(10), 1042-1048.
- Feldman, R. S. (2021). *Discovering the lifespan*. London: Pearson Education.
- Feldman, R., Bamberger, E., ve Kanat-Maymon, Y. (2013). Parent-specific reciprocity from infancy to adolescence shapes children's social competence and dialogical skills. *Attachment & Human Development*, 15(4), 407-423.
- Fışıloğlu, H. (1992). Yapısal aile terapisi modeli ve bir vaka. *Psikoloji Dergisi*, 7(27), 10-14.
- Finley, G. E. (1998). Parental age and parenting quality as perceived by late adolescents. *Journal of Genetic Psychology*, 159, 505-506.
- Finley, G. E., ve Schwartz S. J. (2004). The father involvement and nurturant fathering scales: retrospective measures for adolescents and adult children. *Educational and Psychological Measurement*, 64(1), 143–164.
- Fiskerstrand, A. (2022). Literature review–Parent involvement and mathematic outcome. *Educational Research Review*, 37, 100458.
- Fitzgerald. (2005). *The Impact of Parentification on Children’s Psychological Adjustment: Emotion Management Skills as Potential Underlying Processes* (Yayın no. 9949334744902959) [Doktora Tezi, Georgia University].

<https://esploro.libs.uga.edu/esploro/outputs/doctoral/The-impact-of-parentification-on-childrens-psychological-adjustment-emotion-management-skills-as-potential-underlying-processes/9949334744902959>

- Fitzgerald, M. M., Schneider, R. A., Salstrom, S., Zinzow, H. M., Jackson, J., ve Fossel, R. V. (2008). Child sexual abuse, early family risk, and childhood parentification: Pathways to current psychosocial adjustment. *Journal of Family Psychology*, 22(2), 320-324.
- Fletcher, D., ve Sarkar, M. (2013). Psychological resilience. *European Psychologist*, 18(1), 12–23.
- Flouri, E., ve Buchanan, A. (2002). What predicts good relationships with parents in adolescence and partners in adult life: Findings from the 1958 British birth cohort. *Journal of Family Psychology*, 16(2), 186-198.
- Flouri, E., ve Buchanan, A. (2003). The role of father involvement and mother involvement in adolescents' psychological well-being. *British Journal of Social Work*, 33(3), 399-406.
- Flouri, E., ve Buchanan, A. (2004). Early father's and mother's involvement and child's later educational outcomes. *British Journal of Educational Psychology*, 74, 141-153.
- Fraser, M. W., Galinsky, M. J., ve Richman, J. M. (1999). Risk, protection, and resilience: Toward a conceptual framework for social work practice. *Social Work Research*, 23(3), 131-143.
- Frasure-Smith, N., Lesperance, F., Gravel, G., Masson, A., Juneau, M., Talajic, M., vd. (2000). Social support, depression, and mortality during the first year after myocardial infarction. *Circulation*, 101(16), 1919–1924.
- Fullinwider-Bush, N., ve Jacobvitz, D. B. (1993). The transition to young adulthood: Generational boundary dissolution and female identity development. *Family Process*, 32(1), 87-103.

- Ganellen, R., ve Blaney, P. H. (1984). Hardiness and social support as moderators of the effects of life stress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(1), 156-163.
- Garmezy, N., Masten, A. S., ve Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: A building block for developmental psychopathology. *Child Development*, 55(1), 97-111.
- George, C., Kaplan, N., ve Main, M. (1984). *Adult attachment interview*. University of California.
- George, D., ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference: 17.0 update*. Boston: Pearson.
- Giallo, R., Gavidia-payne, S., Minett, B., ve Kapoor, A. (2012). Sibling voices: The self-reported mental health of siblings of children with a disability. *Clinical Psychologist*, 16(1), 36-43.
- Gilford, T. T. (2012). *An Exploration of The Role of Perceived Social Support, Coping, and Resilience in the Academic Motivation of Parentified Black College Students* (Yayın no. 3541109) [Doktora Tezi, State University of New York at Buffalo]. <https://www.proquest.com/docview/1114039215?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20%20Theses>
- Gilford, T. T., ve Reynolds, A. (2011). “My mother’s keeper”: The effects of parentification on black female college students. *Journal of Black Psychology*, 37(1), 55-77.
- Girli, A. (2018). *Aile danışmanlığı*. R. Küçükali (Ed.), *Çocuk ve aile içinde* (340-341). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gizir, C.A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.

- Gladstone, B. M., Boydell, K. M., Seeman, M. V., ve McKeever, P. D. (2011). Children's experiences of parental mental illness: a literature review. *Early Intervention in Psychiatry*, 5(4), 271-289.
- Godsall, R. E., Jurkovic, G. J., Emshoff, J., Anderson, L., ve Stanwyck, D. (2004). Why some kids do well in bad situations: Relation of parental alcohol misuse and parentification to children's self-concept. *Substance Use & Misuse*, 39(5), 789-809.
- Goff, J. F. L. (2001). Fundamentals of theory and practice revisited: Boszormenyi Nagy and contextual therapy: An overview. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 22(3), 147-157.
- Goldman, J., ve Coane, J. (1977). Family therapy after the divorce: Developing a strategy. *Family Process*, 16(3), 357-362.
- Goldner, L., Abir, A., ve Sachar, S. C. (2016). How do I look? Parent-adolescent psychological boundary dissolution and adolescents' true-self behavior as manifested in their self-drawings. *The Arts in Psychotherapy*, 47, 31-40.
- Goldstein, S., ve Brooks, R. B. (2012). Why study resilience?. S. Goldstein ve R. B. Brooks (Ed.), *Handbook of resilience in children* içinde (3-14). Boston, MA: Springer US.
- Goldthorpe, J., Epton, T., Keyworth, C., Calam, R., ve Armitage, C. (2019). Who is responsible for keeping children healthy? A qualitative exploration of the views of children aged 8-10 years old. *BMJ Open*, 9(5), 025245.
- Gottfried, A. E., Gottfried, A. G., ve Bathurst, K. (1988). Maternal employment, family environment, and children's development: Infancy through the school years. A. E. Gottfried ve A. W. Gottfried (Ed.), *Maternal employment and children's development: Longitudinal research* içinde (11-58). New York: Plenum.
- Gottlieb, B. H. (1983). Social support as a focus for integrative research in psychology. *American Psychologist*, 38(3), 278-287

- Grabiak, B. R., Bender, C. M., ve Puskar, K. R. (2007). The impact of parental cancer on the adolescent: An analysis of the literature. *Psycho-Oncology*, 16(2), 127–137.
- Grant, L., ve Kinman, G. (2014). What is resilience?. L. Grant ve G. Kinman (Ed.), *Developing resilience for social work practice* içinde (16-30). China: Palgrave.
- Harris, K. M., Furstenberg, F. F., ve Marmer, J. K. (1998). Paternal involvement with adolescents in intact families: The influence of fathers over the life course. *Demography*, 35(2), 201-216.
- Harris, R. D. (2010). A meta-analysis on father involvement and early childhood social-emotional development. *Opus Issues*, 2, 21-39.
- Harrison, D., ve Albanese, P. (2012). The “parentification” phenomenon as applied to adolescents living through parental military deployments. *Canadian Journal of Family and Youth*, 4(1), 1–27.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process 24 analysis: A regression-based approach*. New York: Guilford.
- Hayes, A. F. (2015). An index and test of linear moderated mediation. *Multivariate Behavioral Research*, 50(1), 1-22.
- Haynes-Lawrence, D., ve West, A. R. (2018). Managing fatigue in parents with multiple sclerosis. *Journal of Child and Family Studies*, 27(5), 1640–1649.
- Hazen, N. L., McFarland, L., Jacobvitz, D., ve Boyd-Soisson, E. (2010). Fathers’ frightening behaviours and sensitivity with infants: Relations with fathers’ attachment representations, father–infant attachment, and children’s later outcomes. *Early Child Development and Care*, 180, 51-69.
- Heiman, T., ve Berger, O. (2008). Parents of children with Asperger syndrome or with learning disabilities: Family environment and social support. *Research in Developmental Disabilities*, 29(4), 289-300.

- Hendricks, B. A., Bakitas, M. A., Odom, J. N., Johnston, E. E., Childs, G., ve Kavanaugh, M. S. (2023). "Man, this isn't easy": exploring the manifestation of parentification among young carers of a parent with huntington's disease. *Child & Youth Care Forum*, 1-22.
- Hernandez, D. C., ve Coley, R. L. (2007). Measuring father involvement within low-income families: Who is a reliable and valid reporter? *Parenting*, 7(1), 69-97.
- Hetherington, E. M., Cox, M., ve Cox, R. (1985). Long-term effects of divorce and remarriage on the adjustment of children. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 24(5), 518-530.
- Hetherington, E. M. (1999). Should we stay together for the sake of the children? E. M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* içinde (93–116). Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Hesse, E. (2008). The Adult Attachment Interview: Protocol, method of analysis, and empirical studies. J. Cassidy & P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* içinde (552–598). New York: The Guilford Press.
- Hillmann, J., ve Guenther, E. (2021). Organizational resilience: a valuable construct for management research?. *International Journal of Management Reviews*, 23(1), 7-44.
- Hooper, L. M. (2003). *Parentification, Resiliency, Secure Adult Attachment Style, and Differentiation of Self as Predictors of Growth Among College Students* (Yayın no. 3085543) [Doktora Tezi, The George Washington University]. <https://www.proquest.com/docview/305328519?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Hooper, L. M. (2007). The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal*, 15, 217- 223.
- Hooper, L. M. (2008). Defining and understanding parentification: Implications for all counselors. *The Alabama Counseling Association Journal*, 34, 34-43.

- Hooper, L. M., L'Abate, L., Sweeney, L. G., Giancesini, G., Jankowski, P. J., Hooper, L. M., vd. (2014). Parentification. *Models of Psychopathology: Generational Processes and Relational Roles*, 1, 37-54.
- Hooper, L. M., Marotta, S. A., ve Lanthier, R. P. (2008). Predictors of growth and distress following childhood parentification: A retrospective exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*, 17(5), 693-705.
- Hooper, L. M., ve Wallace, S. A. (2010). Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy*, 32, 52-68.
- Hooper, L. M., Wallace, S. A., Doehler, K., ve Dantzler, J. (2012). Parentification, ethnic identity, and psychological health in Black and White American college students: Implications of family-of-origin and cultural factors. *Journal of Comparative Family Studies*, 43(6), 811-835.
- Huerta, M. C., Adema, W., Baxter, J., Han, W. J., Lausten, M., Lee, R., vd. (2014). Fathers' leave and fathers' involvement: evidence from four OECD countries. *European Journal of Social Security*, 16(4), 308-346.
- Hunter, A. J., ve Chandler, G. E. (1999) Adolescent resilience. *Image: Journal of Nursing Scholarship*, 31(3), 243-247.
- Hupcey, J. E. (1998). Social support: Assessing conceptual coherence. *Qualitative Health Research*, 8(3), 304-318.
- Hurdle, D. E. (2001). Social support: A critical factor in womens' health and health promotion. *Health and Social Work*, 26(2), 72-79.
- Hwang, S. Y., Chong, Y. S., ve Woo, S. K. (2005). Fathers' involvement in parenting, role satisfaction, and young children's social competence as a function of socio-demographic variables. *Korean Journal of Human Ecology*, 14(4), 521-529.

- Idemudia, E., Maepa, M., ve Moamogwe, K. (2016). Dynamics of gender, age, father involvement and adolescents' self-harm and risk-taking behaviour in South Africa. *Gender and Behaviour*, 14(1), 6846-6859.
- Jankowski, P. J., Hooper, L. M., Sandage, S. J., ve Hannah, N. J. (2013). Parentification and mental health symptoms: Mediator effects of perceived unfairness and differentiation of self. *Journal of Family Therapy*, 35(1), 43-65.
- Jankowski, P. J., ve Hooper, L. M. (2012). Differentiation of self: A validation study of the Bowen theory construct. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 1(3), 226-243.
- Jelastopulu, E., ve Tzoumerka, K. A. (2013). The effects of economic crisis on the phenomenon of parentification. *Universal Journal of Psychology*, 1(3), 145-151.
- Jia, H., Uphold, C. R., Wu, S., Reid, K., Findley, K., ve Duncan, P. W. (2004). Health-related quality of life among men with HIV infection: effects of social support, coping, and depression. *AIDS Patient Care & STDs*, 18(10), 594-603.
- Johnston, J. R. (1990). Role diffusion and role reversal: Structural variations in divorced families and children's functioning. *Family Relations*, 39(4), 405-413.
- Jones, R. A., ve Wells, M. (1996). An empirical study of parentification and personality. *American Journal of Family Therapy*, 24(2), 145-152
- Joung, H. S., ve Kim, S. H. (2022). Influence of adolescence parentification on adulthood depression in children of women with breast cancer. *Asian Oncology Nursing*, 22(4), 245-254.
- Jung, J. (1997). Balance and source of social support in relation to well-being. *Journal of General Psychology*, 124(1), 77-90.
- Jurkovic, G. J. (1998). Destructive parentification in families: Causes and consequences. L. L'Abate (Ed.), *Family psychopathology: The relational roots of dysfunctional behavior* içinde (237-255). New York: The Guilford Press.

- Jurkovic, B. G. J., Thirkield, A., ve Morrell, R. (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 245-257.
- Jurkovic, G. J. (1997). *Lost childhoods: The plight of the parentified child*. New York: Brunner/Mazel.
- Jurkovic, G. J., ve Casey, S. (2000). *Parentification in immigrant Latino adolescents*. In Proyecto Juventud: A multidisciplinary study of immigrant Latino adolescents. Proceedings of Symposium conducted at the meeting of the Society for Applied Anthropology, San Francisco: CA.
- Kaba, İ., ve Keklik, İ. (2016). Students adaptation to university life, resilience and psychological symptoms. *Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences The Journal of Educational Research*, 2(2), 98-113.
- Kağıtçıbaşı, C., ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology*, 54(3), 317-337.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications*. New York: Taylor & Francis.
- Karagöbek, A. (2014). *The Effect of Maternal Parentification History, Maternal Attachment Styles, Socioeconomic Status and Children's Self-Construals on Parentification Roles and Perceived Parental Caregiving* (Yayın no. 379987) [Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaşıkçı, M., Çoban, G. İ., Ünsal, A., ve Avşar, G. (2009). Üniversite son sınıf öğrencilerinde aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve benlik saygısı. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 17(3), 158-165.
- Katz, J., Petracca, M., ve Rabinowitz, J. (2009). A retrospective study of daughters' emotional role reversal with parents, attachment anxiety, excessive reassurance-

- seeking, and depressive symptoms. *The American Journal of Family Therapy*, 37(3), 185-195.
- Kaufman, J., ve Henrich C. (2000). Exposure to violence and early childhood trauma. C. H. Zeanah (Ed.), *Handbook of infant mental health* içinde (195-207). New York: Guilford.
- Kerig, P. K. (2005). Revisiting the construct of boundary dissolution: A multidimensional perspective. *Journal of Emotional Abuse*, 5(2-3), 5-42.
- Khafi, T. Y., Yates, T. M., ve Luthar, S. S. (2014). Ethnic differences in the developmental significance of parentification. *Family Process*, 53(2), 267-287.
- Kim, J. W., Lee, H. K., ve Lee, K. (2013). Influence of temperament and character on resilience. *Comprehensive Psychiatry*, 54(7), 1105-1110.
- King, T. L. (2021). Young carers in the COVID-19 pandemic: Risks for mental health. *The Lancet Regional Health–Western Pacific*, 16, 100307.
- Kobak, R. R., ve Hazan, C. (1991). Attachment in marriage: Effects of security and accuracy of working models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 861-869.
- Kobak, R. R., ve Sceery, A. (1988). “Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others”. *Child Development*, 59, 135-146.
- Kohut, H. (1977). *Kendiliğin yeniden yapılanması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Köyden, D. ve Uluç, S. (2018). Ebeveynleşme ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide cinsiyetin ve ebeveynleşmeden algılanan yararın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33(81), 28-38.
- Krohne, H. W., ve Slangen, K. E. (2005). Influence of social support on adaptation to surgery. *Health Psychology*, 24(1), 101-105.

- Kulik, J. A., ve Mahler, H. I. (1993). Emotional support as a moderator of adjustment and compliance after coronary artery bypass surgery: A longitudinal study. *Journal of Behavioral Medicine*, 16(1), 45-63.
- Kuperminc, G. P., Jurkovic, G. J., ve Casey, S. (2009). Relations of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 23, 14-2.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi [The changing role of fathers and its impact on child development]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-89.
- Kuzucu, Y., ve Özdemir, Y. (2013). Ergen ruh sağlığının anne ve baba katılımı açısından yordanması. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 96-112.
- Lakey, B., ve Cassady, P. B. (1990). Cognitive processes in perceived social support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(2), 337-343.
- Lamb, M. E. (1977). Fathers-infant and mother infant interaction in the first year of life. *Child Development*, 48(1), 167-181.
- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement. *Marriage & Family Review*, 29(2-3), 23-42.
- Lamb, M. E. (2010). How do fathers influence children's development? Let me count the ways. M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* içinde (1-26). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Lang, A. (2016). Perceived childhood emotional parentification is associated with Machiavellianism in men but not in women. *Polish Psychological Bulletin*, 47(1), 136-140.
- Lee, M., ve Rotheram-Borus, M. J. (2001). Challenges associated with increased survival among parents living with HIV. *American Journal of Public Health*, 91(8), 1303-1309.

- Lengua, L. J. (2002). The contribution of emotionality and self-regulation to the understanding of children's response to multiple risk. *Child Development*, 73(1), 144-161.
- Leon, K., ve Rudy, D. (2005). Family processes and children's representations of parentification. *Journal of Emotional Abuse*, 5(2-3), 111-142.
- Leonard, C. L. (2012). *Assessing the Impact of Parentification on Students' Adjustment to College* (Yayın no. 3545161) [Doktora Tezi, Fielding Graduate University]. <https://www.proquest.com/docview/1238003235?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Lepore, S.J., Evans, G.W., ve Schneider, M.L. (1991). Dynamic role of social support in the link between chronic stress and psychological distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(6), 899-909.
- Lester, L., Pearce, N., Waters, S., Barnes, A., Beatty, S., ve Cross, D. (2017). Family involvement in a whole-school bullying intervention: Mothers' and fathers' communication and influence with children. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 2716-2727.
- Lewin, A., Mitchell, S. J., Waters, D., Hodgkinson, S., Southammakosane, C., ve Gilmore, J. (2015). The protective effects of father involvement for infants of teen mothers with depressive symptoms. *Maternal and Child Health Journal*, 19, 1016-1023.
- Lewis, C., ve Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education*, 18, 211-228.
- Liebman, R., Minuchin, S., ve Baker, L. (1974). The role of the family in the treatment of anorexia nervosa. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 13(2), 264-274.

- Linder, J. R., ve Collins, W. A. (2005). Parent and peer predictors of physical aggression and conflict management in romantic relationships in early adulthood. *Journal of Family Psychology*, 19(2), 252-262.
- Linley, P. A., ve Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17(1), 11-21.
- Little, L., ve Kaufman-Kantor, G. (2002). Using ecological theory to understand intimate partner violence and child maltreatment. *Journal of Community Health Nursing*, 19(3), 133-145.
- Lumley, M. N., ve Harkness, K. L. (2007). Specificity in the relations among childhood adversity, early maladaptive schemas, and symptom profiles in adolescent depression. *Cognitive Therapy and Research*, 31(5), 639-657.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., ve Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Luthar, S., ve Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12(4), 857-885.
- Luthar, S., ve Zigler, E. (1991). Vulnerability and competence: A review of research on resilience in childhood. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(1), 6-22.
- Maccoby, E. E. (2000). Parenting and its effects on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual Review of Psychology*, 51, 1-27.
- Macfie, J., Fitzpatrick, K. L., Rivas, E. M., ve Cox, M. J. (2008). Independent influences upon mother-toddler role reversal: Infant-mother attachment disorganization and role reversal in mother's childhood. *Attachment & Human Development*, 10(1), 29-39.
- Macfie, J., Houts, R. M., Pressel, A. S., ve Cox, M. J. (2008). Pathways from infant exposure to marital conflict to parent-toddler role reversal. *Infant Mental Health Journal*, 29(4), 297-319.

- Macfie, J., McElwain, N. L., Houts, R. M., ve Cox, M. J. (2005). Intergenerational transmission of role reversal between parent and child: Dyadic and family systems internal working models. *Attachment & Human Development*, 7(1), 51-65.
- Madden, A. R., ve Shaffer, A. (2016). The relation between parentification and dating communication: The role of romantic attachment-related cognitions. *The Family Journal*, 24(3), 313-318.
- Mahler, M. S., Pine, F., ve Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant. symbiosis and individuation*. New York: Basic Books.
- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Rvarnt studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development*, 33(1), 48-61.
- Main, M., Kaplan, N., ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 66–106.
- Majestic, C., ve Eddington, K. M. (2019). The impact of goal adjustment and caregiver burden on psychological distress among caregivers of cancer patients. *Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer*, 28(6), 1293-1300.
- Makusha, T., Richter, L., Knight, L., Rooyen, H. V., ve Bhana, D. (2013). “The good and the bad?” childhood experiences with fathers and their influence on women’s expectations and men’s experiences of fathering in rural Kwazulu-Natal, South Africa. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 11(2), 138-158.
- Mandleco, B. L., ve Peery, J. C. (2000). An organizational framework for conceptualizing resilience in children. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13(3), 99-111.

- Manzi, C., Vignoles, V. L., Regalia, C., ve Scabini, E. (2006). Cohesion and enmeshment revisited: Differentiation, identity, and well-being in two European cultures. *Journal of Marriage and Family*, 68, 673-689.
- Masiran, R., Ibrahim, N., Awang, H., ve Lim, P. Y. (2023). The positive and negative aspects of parentification: An integrated review. *Children and Youth Services Review*, 144, 106709.
- Masten, A. S. (1994). Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity. M.C. Wang ve E.W. Gordon (Ed.), *Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects* içinde (3-25). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D., Tellegen, A., Garmezy, N. ve Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: Pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence, *Development and Psychopathology*, 11(1), 143-169.
- Masten, A. S., ve Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 205-220.
- Matthews, A., Peterson, C. M., Lenz, K., Kramer, R. A., Mara, C., Copps, E., vd. (2021). Modifiable factors associated with mental health symptoms in siblings of adolescents with anorexia nervosa. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 26, 1757-1765.
- Masten, A. S., ve Reed, M. J. (2002). Resilience in development. C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of positive psychology* (117-131). New York: Oxford University Press.

- Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A., ve Trinke, S. (2004). "I was more her mom than she was mine": Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 53, 78–86.
- Mercer, R. T., ve Ferketich, S. L. (1994). Maternal-infant attachment of experienced and inexperienced mothers during infancy. *Nursing Research*, 43(6), 344-351.
- McKenna, S. (1995). *A Causal Model of Family Influence: The Effects of Family Structure, Birth Order, Familial Satisfaction, and Parentification* [Doktora Tezi, University of Arkansas]. 10 Nisan 2024 tarihinde <https://search.worldcat.org/title/A-causal-model-of-family-influence-:-the-effects-of-family-structure-birth-order-familial-satisfaction-and-parentification/oclc/34258751>
- McGauran, A., Brooks, M., ve Khan, R. (2019). The role of emotional resilience, childhood parentification, and attachment style on antisocial behaviour in adulthood: A comparison of an offender and normative population. *Journal of Criminal Psychology*, 9(2), 75-87.
- McMahon, T. J., ve Luthar, S. S. (2007). Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(2), 267-281.
- Mechling, B. M. (2011). The experiences of youth serving as caregivers for mentally ill parents: A background review of the literature. *Journal of Psychosocial Nursing*, 49(3), 28-33.
- Mechling, B. M. (2015). A cross-sectional survey of the effect on emerging adults living with a depressed parent. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 22(8), 570-578.
- Meichenbaum, D. (2007). Stress inoculation training: A preventative and treatment approach. P.M. Lehrer, R.L. Woolfolk ve W.S. Sime (Ed.), *Principles and practice of stress management* içinde (497-517). New York: Guilford.

- Menning, C. L. (2006). Nonresident fathers' involvement and adolescents' smoking. *Journal of Health and Social Behavior*, 47(1), 32-46.
- Mezulis, A. H., Hyde, J. S., ve Clark, R. (2004). Father involvement moderates the effect of maternal depression during a child's infancy on child behavior problems in kindergarten. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 575-588.
- Md-Yunus, S. (2005). Childcare practices in three Asian countries. *International Journal of Early Childhood*, 37, 39-56.
- Michiels, D., Grietens, H., Onghena, P., ve Kuppens, S. (2008). Parent-child interactions and relational aggression in peer relationships. *Developmental Review*, 28(4), 522-540.
- Miller, A. (1981). *The drama of the gifted child*. New York: Basic Books.
- Miller, A. (1995). *The drama of being a child: The search for the true self*. London: Virago Press
- Minuchin, P. (1988). Relationships within the family: A systems perspective on development. Robert A. Hinde ve Joan Stevenson-Hinde (Ed.), *Relationships within families: Mutual Influences* içinde (7-26). Oxford: Clarendon.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge: Harvard University.
- Minuchin, S., Montalvo, B., Guerney, B., Rosman, B., ve Schumer, F. (1967). *Families of the slums*. New York: Basic Books.
- Montero-Montero, D., López-Martínez, P., Martínez-Ferrer, B., ve Moreno-Ruiz, D. (2020). Parenting dimensions and adolescent peer aggression: A gendered Analysis. *Sustainability*, 12(16), 6522.
- Morales-Castillo, M. (2021). Family contributions to school performance of adolescents: The role of fathers' perceived involvement. *Journal of Family Issues*, 43(3), 793-808.

- Morsünbül, Ü., ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Mumcu, H. S. (2023). *Geç Ergenlikteki Bireylerde Ebeveynleşme ve Depresyon Arasındaki İlişkide Utancın Aracı Rolünün İncelenmesi* (Yayın no. 816698) [Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Murphy, G., Peters, K., Jackson, D., ve Wilkes, L. (2011). A qualitative meta-synthesis of adult children of parents with a mental illness. *Journal of Clinical Nursing*, 20(23-24), 3430-3442.
- Murphy, L. B. (1987). Further reflections on resilience. E. J. Anthony ve B. J. Cohler (Ed.), *The invulnerable child* içinde (84-105). The Guilford Press.
- Nako, N. (2015). *Factors Influencing Academic Engagement and Achievement: Exploration of Impact of Parentification and Poverty in Adolescents' Student-Teacher Relationships* 10 Nisan 2024 [Doktora Tezi, Western Michigan University]. <https://scholarworks.wmich.edu/dissertations/532/>
- Nazik, A., Doğan, Ö., ve Palancı, M. (2023). İşitme engelli ve normal gelişim gösteren çocuklara sahip ailelerin sosyal destek, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Sağlık Bilimlerinde Değer*, 13(3), 325-332.
- Nichols, M.P., ve R. C. Schwartz. (1997). *Family therapy: Concepts and methods*. USA: Allyn and Bacon.
- Nielson, L. (2014). Young adult daughters' relationships with their fathers: Review of recent research. *Marriage & Family Review*, 50(4), 360–372.
- Ning, J., Tang, X., Shi, H., Yao, D., Zhao, Z., ve Li, J. (2023). Social support and posttraumatic growth: A meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 320, 117-132.

- Nixon, E., Greene, S., ve Hogan, D. M. (2012). Negotiating relationships in single-mother households: Perspectives of children and mothers. *Family Relations*, 61(1), 142-156.
- Nugent, K. (1991). Cultural and psychological influences on the father's role in infant development. *Journal of Marriage and the Family*, 53(2), 475-485.
- Nurwianti, F., Poerwandari, E. K., ve Ginanjar, A. S. (2018). The role of family strength on the relationship of parentification and delinquent behaviour in adolescents from poor families (Ed.), *Diversity in unity: Perspectives from psychology and behavioral sciences* içinde (19-26). London: Taylor & Francis Group.
- Nuttall, A. K., Valentino, K., ve Borkowski, J. G. (2012). Maternal history of parentification, maternal warm responsiveness, and children's externalizing behavior. *Journal of Family Psychology*, 26(5), 767-775.
- Onur, B. (2017). Ana babalık ve bağlanma. M. Sayıl ve B. Selçuk (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde, (19-59). KÜY.
- Orr, S. T. (2004). Social support and pregnancy outcome: a review of the literature. *Clinical Obstetrics and Gynecology*, 47(4), 842-855.
- Oznobishin, O., ve Kurman, J. (2009). Parent-child role reversal and psychological adjustment among immigrant youth in Israel. *Journal of Family Psychology*, 23(3), 405-415.
- Önder, A. ve Gülay-Ogelman, H. (2020). *Çocuk ve psikolojik dayanıklılık*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Pakenham, K. I., ve Cox, S. (2012). The nature of caregiving in children of a parent with multiple sclerosis from multiple sources and the associations between caregiving activities and youth adjustment overtime. *Psychology & Health*, 27(3), 324-346.
- Pancsofar, N., ve Vernon-Feagans, L. (2006). Mother and father language input to young children: Contributions to later language development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(6), 571-58.

- Parke, R. D. (2000) Father involvement: A developmental psychological perspective. *Marriage & Family Review*, 29(2), 43–58.
- Parmiani, L., Iafrate, R., ve Giuliani, C. (2012). Loyalty conflict, feelings of unfairness, and young adults' individuation difficulties in separated and nonseparated families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53(5), 386-401.
- Pasternak, A., ve Schier, K. (2014). Życie bez dzieciństwa-parentyfikacja u kobiet z syndromem DDA. *Psychiatria Polska*, 48(3), 553-562.
- Peck, S. D. (2003). “Measuring Sensivity Moment-by-Moment: A microanalytic look at the transmission of attachment”. *Attachment & Human Development*, 5, 38-63.
- Pedro, M. F., Ribeiro, T., ve Shelton, K. H. (2012). Marital satisfaction and partners' parenting practices: The mediating role of coparenting behavior. *Journal of Family Psychology*, 26(4), 509-522.
- Pekel- Uludağlı, N. P. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70-88.
- Peris, T. S., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., ve Emery, R. E. (2008). Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support for the parentification construct. *Journal of Family Psychology*, 22(4), 633- 642.
- Peris, T. S., ve Emery, R. E. (2005). Redefining the parent-child relationship following divorce: Examining the risk for boundary dissolution. *Journal of Emotional Abuse*, 5(4), 169-189.
- Perrin, M. B., Ehrenberg, M. F., ve Hunter, M. A. (2013). Boundary diffusion, individuation, and adjustment: Comparison of young adults raised in divorced versus intact families. *Family Relations*, 62(5), 768-782.
- Phares, V., Fields, S., ve Binitie, I. (2006). Getting fathers involved in child-related therapy. *Cognitive and Behavioral Practice*, 13(1), 42-52.

- Pianta, R. C., ve Walsh, D. J. (1998). Applying the construct of resilience in schools: Cautions from a developmental systems perspective. *School Psychology Review*, 27(3), 407-417.
- Ponizowsky, Y., Kurman, J., ve Roer-Strier, D. (2012). When role reversal and brokering meet: Filial responsibility among young immigrants to Israel from the Former Soviet Union. *Journal of Family Psychology*, 26(6), 987–997.
- Prati, G., ve Pietrantonio, L. (2009). Optimism, social support, and coping strategies as factors contributing to posttraumatic growth: A meta-analysis. *Journal of Loss and Trauma*, 14(5), 364-388.
- Procidano, M. E., ve Heller, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: Three validation studies. *American Journal of Community Psychology*, 11(1), 1-24.
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P., ve Young, J. (2010). *Schema therapy: Distinctive features*. Routledge.
- Ranson, K. E., ve Urichuk, L. J. (2008). The effect of parent–child attachment relationships on child biopsychosocial outcomes: A review. *Early Child Development and Care*, 178(2), 129-152.
- Reblin, M., ve Uchino, B. N. (2008). Social and emotional support and its implication for health. *Current Opinion in Psychiatry*, 21(2), 201-205.
- Robinson, B. E. (1999). Workaholic children: One method of fulfilling the parentification role. N. Chase (Ed.), *Burdened children* içinde (56-74). New York: Guilford.
- Rolland, J. S. (1999). Parental illness and disability: A family systems framework. *Journal of Family Therapy*, 21, 242–266.
- Roohafza, H. R., Afshar, H., Keshteli, A. H., Mohammadi, N., Feizi, A., Taslimi, M., vd. (2014). What's the role of perceived social support and coping styles in depression and anxiety?. *Journal of Research in Medical Sciences*, 19(10), 944-949.

- Rothing, M., Malterud, K., ve Frich, J. C. (2015). Balancing needs as a family caregiver in Huntington's disease: a qualitative interview study. *Health & Social Care in the Community*, 23(5), 569-576.
- Rothman, E. F., Bernstein, J., ve Strunin, L. (2010). Why might adverse childhood experiences lead to underage drinking among US youth? Findings from an emergency department-based qualitative pilot study. *Substance Use & Misuse*, 45(13), 2281-2290.
- Rowa, K., Kerig, P. K., ve Geller, J. (2001). The family and anorexia nervosa: Examining parent-child boundary problems. *European Eating Disorders Review: The Professional Journal of the Eating Disorders Association*, 9(2), 97-114.
- Rueger, S. Y., Malecki, C. K., Pyun, Y., Aycock, C., ve Coyle, S. (2016). A meta-analytic review of the association between perceived social support and depression in childhood and adolescence. *Psychological Bulletin*, 142(10), 1017-1067.
- Russell, G. (1978). The father role and its relation to masculinity, femininity and androgyny. *Child Development*, 49(4), 1174-1181.
- Salisch, M. V. (2001). Children's emotional development: Challenges in their relationships to parents, peers, and friends. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 310-319.
- Sang, J., Cederbaum, J. A., ve Hurlburt, M. S. (2014). Parentification, substance use, and sex among adolescent daughters from ethnic minority families. *Family Process*, 53(2), 252-266.
- Saracho, O. N. (2007). Fathers and young children's literacy experiences in a family environment. *Early Child Development and Care*, 177(4), 403-415.
- Sarısoy-Çukay, S. (2019). *Sağlık Çalışanlarında Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Sosyal Destek ve Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin Tükenmişlik Düzeyini Yordayıcı Etkisi Rolü* (Yayın no. 591799) [Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Sarıtaş, D., ve Gençöz, T. (2015). Anne ret algısı ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(1), 40-47.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F., ve Bremberg, S. (2008). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: A systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica*, 97(2), 153-158.
- Sato, R., Fujiwara, T., Kino, S., ve Kawachi, I. (2020). The association between father involvement in caregiving and early childhood overweight or obesity. *Pediatric Obesity*, 15(9), 12652.
- Schier, K., Herke, M., Nickel, R., Egle, U. T., ve Hardt, J. (2015). Long-term sequelae of emotional parentification: A cross-validation study using sequences of regressions. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1307-1321.
- Schoofs, N., Bambini, D., Ronning, P., Bielak, E., ve Woehl, J. (2004). Death of a lifestyle: the effects of social support and healthcare support on the quality of life of persons with fibromyalgia and/or chronic fatigue syndrome. *Orthopaedic Nursing*, 23(6), 364-374.
- Schroevers, M. J., Helgeson, V. S., Sanderman, R., ve Ranchor, A. V. (2010). Type of social support matters for prediction of posttraumatic growth among cancer survivors. *Psycho-Oncology*, 19(1), 46-53.
- Seeman, T. E., Lusignolo, T. M., Albert, M., ve Berkman, L. (2001). Social relationships, social support, and patterns of cognitive aging in healthy, high-functioning older adults: MacArthur studies of successful aging. *Health Psychology*, 20(4), 243-255.
- Seiffge-Krenke, I., Overbeek, G., ve Vermulst, A. (2010). Parent-child relationship trajectories during adolescence: Longitudinal associations with romantic outcomes in emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 33(1), 159-171.
- Seo, J. (2007). *Long-Term Influence of Father Involvement On Emerging Adults' Psychological Well-Being* [Doktora Tezi, Florida State University]. 10 Nisan 2024 tarihinde <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:17628>

- Shifren, K., ve Kachorek, L.V. (2003). Does early caregiving matter? The effects on young caregiver's adult mental health. *International Journal of Behavioral Development*, 27, 338–346.
- Shin, Y., ve Hecht, M. L. (2013). Does parentification place Mexican-heritage youth at risk for substance use? Identifying the intervening nature of parent–child communication about alcohol. *Journal of Adolescence*, 36, 149–159.
- Slagle, C. L. (2000). Long Term Effects of Parentification on Adult Attitudes Toward Marriage (Yayın no. 1402289) [Doktora Tezi, California State University]. <https://www.proquest.com/docview/304681025?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Siddiqui, A., Hagglof, B., ve Eisemann, M. (2000). Own memories of upbringing as a determinant of prenatal attachment in expectant women. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 18(1), 67-74.
- Sippel, L. M., Pietrzak, R. H., Charney, D. S., Mayes, L. C., ve Southwick, S. M. (2015). How does social support enhance resilience in the trauma-exposed individual?. *Ecology and Society*, 20(4).
- Siskowski, C. (2006). Young caregivers: Effect of family health situations on school performance. *The Journal of School Nursing*, 22(3), 163-169.
- Smith, M. J., Greenberg, J. S., Sciortino, S. A., Sandoval, G. M., ve Lukens, E. P. (2016). Life course challenges faced by siblings of individuals with schizophrenia may increase risk for depressive symptoms. *Mental Health in Family Medicine*, 12(1), 147-151.
- Stein, J. A., Riedel, M., ve Rotheram-Borus, M. J. (1999). Parentification and its impact on adolescent children of parents with AIDS. *Family Process*, 38(2), 193-208.
- Solomon, J., ve George, C. (2011). *Disorganized attachment and caregiving*. New York: Guilford Press.

- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75-84.
- Stein, J. A., Rotheram-Borus, M. J., ve Lester, P. (2007). Impact of parentification on long-term outcomes among children of parents with HIV/AIDS. *Family Process*, 46(3), 317-333.
- Susman-Stillman, A., Kalkoske, M., Egeland, B., ve Waldman, I. (1996). Infant temperament and maternal sensitivity as predictors of attachment security. *Infant Behavior and Development*, 19(1), 33-47.
- Stitt, N., ve Reupert, A. (2014). Mothers with an eating disorder: 'food comes before anything'. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 21(6), 509- 517.
- Sümer, N. (2017). Ana babalık ve bağlanma. M. Sayıl ve B. Selçuk (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma içinde*, (169-190). İstanbul: KÜY.
- Metin- Orta, İ. (2016). *Early Parenting Support: Application of an Intervention Program to Enhance Maternal Sensitivity in Turkey* (Yayın no. 399843) [Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özbiler, Şerife. (2022). Annelerin ebeveynleşme geçmişi ile kız çocuklarının ebeveynleşmesi: benliğin ayrımlaşmasının moderatör rolü. E. Engin ve G. Beycan-Ekitli (Ed.). *Anneler ve kızları içinde* (209-226). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Özmete, E. (2010). Aile yaşam kalitesi dinamikleri: aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, duygusal refah, fiziksel/materyal refahın algılanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 455-465.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. New York: Allyn and Bacon.

- Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J. D., Cabrera, N. J., ve Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2-and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75(6), 1806-1820.
- Taşel-Günel, Z., ve Arıkan, G. (2023). Erken çocuklukta bağlanmanın ve psikopatolojinin nesiller arası aktarımında anne duyarlılığının rolü. *Turkish Journal of Child & Adolescent Mental Health*, 30(1), 1-10.
- Taylor, S. E. (2011). Social support: A review. *The Oxford Handbook of Health Psychology*, 1, 189-214.
- Tedeschi, R. G., ve Calhoun, L. G. (2004). A clinical approach to posttraumatic growth. P. Alex-Linley ve S. Joseph (Ed.), *Positive psychology in practice* içinde (405-419). New York: John Wiley & Sons.
- Tedgård, E., Råstam, M., ve Wirtberg, I. (2019). An upbringing with substance-abusing parents: Experiences of parentification and dysfunctional communication. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 36(3), 223–247.
- Telzer, E. H., ve Fuligni, A. J. (2009). Daily family assistance and the psychological well-being of adolescents from Latin American, Asian, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 45, 1177–1189.
- Temmen, C. D., ve Crockett, L. J. (2021). The importance of father involvement for adolescent internalizing and externalizing symptoms. *Psychology of Men & Masculinities*, 22(3), 564-577.
- TenEyck, M. F., Knox, K. N., ve El Sayed, S. A. (2023). Absent father timing and its impact on adolescent and adult criminal behavior. *American Journal of Criminal Justice*, 48(1), 193-217.
- Terzi, Ş. (2006). Kendini Toparlama Gücü Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 77-86.

- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(29), 1-11.
- Thastum, M., Johansen, M. B., Gubba, L., Olesen, L. B., ve Romer, G. (2008). Coping, social relations, and communication: a qualitative exploratory study of children of parents with cancer. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 13(1), 123-138.
- Thirkield, A. (2002). *The Role of Fairness in Emotional and Social Outcomes of Childhood Filial Responsibility* (Yayın no. 3036391) [Doktora Tezi, Georgia State University].
<https://www.proquest.com/docview/304695642?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Tomeny, T. S., Barry, T. D., ve Fair, E. C. (2017). Parentification of adult siblings of individuals with autism spectrum disorder: Distress, sibling relationship attitudes, and the role of social support. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 42(4), 320-331.
- Toraman, Ç., Sarigedik, E., Toraman, M. Ç., ve Noyan, C. O. (2023). Kurum bakımında kalan ergenlerin, psikolojik dayanıklılık, öz yeterlilik ve sosyal duygusal öğrenme becerilerinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(1), 169-184.
- Tugade, M. M., ve Frederickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(2), 320-333.
- Turner, R. J., ve Brown, R. L. (2010). Social support and mental health: Social Contexts, Theories and Systems. T. L. Scheid ve T. N. Brown (Ed.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories, and systems* içinde (200-212). Cambridge University Press: Cambridge.
- Umberger, W. A., Risko, J., ve Covington, E. (2015). The forgotten ones: challenges and needs of children living with disabling parental chronic pain. *Journal of Pediatric Nursing*, 30(3), 498-507.

- Umberger, W., Martsof, D., Jacobson, A., Risko, J., Patterson, M., ve Calabro, M. (2013). The shroud: ways adolescents manage living with parental chronic pain. *Journal of Nursing Scholarship*, 45(4), 344-354.
- Umberson, D., Crosnoe, R., ve Reczek, C. (2010). Social relationships and health behavior across the life course. *Annual Review of Sociology*, 36, 139-157.
- Ungar, M., Theron, L., ve Didkowsky, N. (2011). Adolescents' precocious and developmentally appropriate contributions to their families well-being and resilience in five countries. *Family Relations*, 60, 231-246.
- Valleau, M. P., Bergner, R. M., ve Horton, C. B. (1995). Parentification and caretaker syndrome: An empirical investigation. *Family Therapy: The Journal of the California Graduate School of Family Psychology*, 22(3), 157-164.
- Van der Mijl, R. C. W., ve Vingerhoets, A. J. J. M. (2017). The positive effects of parentification. *Psihologijske Teme*, 26(2), 417-430.
- Van Ijzendoorn, M. H., ve De Wolff, M. S. (1997). In search of the absent father meta-analyses of infant-father attachment: A rejoinder to our discussants. *Child Development*, 68(4), 604-609.
- Van Loon, L. M., Van de Ven, M. O., Van Doesum, K. T., Hosman, C. M., ve Witteman, C. L. (2017). Parentification, stress, and problem behavior of adolescents who have a parent with mental health problems. *Family Process*, 56(1), 141-153.
- Van Parys, H., Bonnewyn, A., Hooghe, A., De Mol, J., ve Rober, P. (2015). Toward understanding the child's experience in the process of parentification: Young adults' reflections on growing up with a depressed parent. *Journal of Marital and Family Therapy*, 41(4), 522-536.
- Van Winkel, M., Wichers, M., Collip, D., Jacobs, N., Derom, C., Thiery, E., vd. (2017). Unraveling the role of loneliness in depression: the relationship between daily life experience and behavior. *Psychiatry*, 80(2), 104-117.

- Varghese, C., ve Wachen, J. (2016). The determinants of father involvement and connections to children's literacy and language outcomes: Review of the literature. *Marriage & Family Review*, 52(4), 331-359.
- Varlık-Özsoy, E., ve Hisli-Şahin, N. (2022). Bağlanma ölçümü için yeni bir araç: bağlanma temelli zihinsel temsiller ölçeği (BTZTÖ). *Türk Psikiyatri Dergisi*, 34(4), 1-12.
- Ventriglio, A., ve Bhugra, D. (2015). Migration, trauma and resilience. M. Schouler-Ocak (Ed.), *Trauma and migration* içinde (69-79). New York: Springer.
- Verhoeven, M., Junger, M., Van Aken, C., Deković, M., ve Van Aken, M. A. (2010). Mothering, fathering, and externalizing behavior in toddler boys. *Journal of Marriage and Family*, 72(2), 307-317.
- Volker, J., ve Gibson, C. (2014). Paternal involvement: A review of the factors influencing father involvement and outcomes. *TCNJ Journal of Student Scholarship*, 15, 1-8.
- Wagnild, G. M., ve Young, H. M. (1993). Development and psychometric. *Journal of Nursing Measurement*, 1(2), 165-178.
- Walsh, S., Shulman, S., Bar-On, Z., ve Tsur, A. (2006). The role of parentification and family climate in adaptation among immigrant adolescents in Israel. *Journal of Research on Adolescents*, 16(2), 321– 350.
- Wang, M., Liu, S., ve Belsky, J. (2017). Triangulation processes experienced by children in contemporary China. *International Journal of Behavioral Development*, 41(6), 688-695.
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., ve Albersheim, L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, 71(3), 684-689.
- Watkins, H. M. (2016). *The Effects of Parentification on Identity Development in Emerging Adults of Divorced Families: The Mediating Role of Attachment Style*

- (Yayın no. 10191576.) [Doktora Tezi, William James College].
<https://www.proquest.com/docview/1848174845?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Wells, M., ve Jones, R. (2000). Childhood parentification and shame-proneness: A preliminary study. *American Journal of Family Therapy*, 28(1), 19-27.
- West, M. L., ve Keller, A. E. (1991). Parentification of the child: A case study of Bowlby's compulsive care-giving attachment pattern. *American Journal of Psychotherapy*, 45(3), 425-431.
- Williams, K. (2010). *Examining The Construct of Childhood Parentification: An Empirical Investigation* (Yayın no. 8780) [Doktora Tezi, Memorial University of Newfoundland]. <https://research.library.mun.ca/8780/>
- Williams, K., ve Francis, S. E. (2010). Parentification and psychological adjustment: Locus of control as a moderating variable. *Contemporary Family Therapy*, 32(3), 231-237.
- Wilson, K. R., ve Prior, M. R. (2011). Father involvement and child well-being. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 47(7), 405-407.
- Wingsiong, A. C. (2015). *Parentification, Coping, and Distress in Siblings of Individuals with and without Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD)* (Yayın no. 5468) [Yüksek Lisans Tezi, University of Windsor]. <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=6467&context=etd>
- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational process and facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. New York: International Universities Press.
- Wolf, L., Fisman, S., Ellison, D., ve Freeman, T. (1998). Effect of sibling perception of differential parental treatment in sibling dyads with one disabled child. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 37, 1317-1325.
- Wong, L. (2008). *Witnessing Interparental Violence in a Chinese American Household* (Yayın no. 3548350) [Doktora Tezi, John F. Kennedy University].

<https://www.proquest.com/docview/1270376783?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>

- Woolgar, M., ve Murray, L. (2010). The representation of fathers by children of depressed mothers: refining the meaning of parentification in high-risk samples. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(5), 621-629.
- Yalın, A., Oral, N., Gökler, I., ve Yılmaz, B. (2007). Aile terapisi. A.Soykan-Aysev ve Y. Işık-Taner (Ed.), *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları içinde* (917-932). İstanbul: Golden Print.
- Yew, W. P., Siau, C. S., ve Kwong, S. F. (2017). Parentification and resilience among students with clinical and nonclinical aspirations: A cross-sectional quantitative study. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 45(1), 66–75.
- Yılmaz-Irmak, T. (2011). Fiziksel istismara uğrayan ergenlerde dayanıklılığın incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(2), 1–21.
- Yogman, M. W., Kindlon, D., ve Earls, F. (1995). Father involvement and cognitive/behavioral outcomes of preterm infants. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 34(1), 58-66.
- Young, J. E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Sarasota, FL: Professional Resource Exchange, Inc.
- Young, J. E., Klosko, J. S., ve Weishaar, M. E. (2016). *Schemagerichte therapie*. Netherlands: Bohn Stafleu van Loghum.
- Young, J. E., Klosko, J. S., ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: Guilford Press.
- Zakowski, S. G., Harris, C., Krueger, N., Laubmeier, K. K., Garrett, S., Flanigan, R., vd. (2003). Social barriers to emotional expression and their relations to distress in male and female cancer patients. *British Journal of Health Psychology*, 8(3), 271-286.

- Zarczynska-Hyla, J., Zdaniuk, B., Piechnik-Borusowska, J., ve Kromolicka, B. (2019). Parentification in the experience of Polish adolescents. The role of sociodemographic factors and emotional consequences for parentified youth. *New Educational Review*, 55(1), 135–146.
- Zayas, V., Mischel, W., Shoda, Y., ve Aber, J. L. (2011). Roots of adult attachment: Maternal caregiving at 18 months predicts adult peer and partner attachment. *Social and Personality Science*, 2, 289-297.
- Zeanah, C. H., ve Zeanah, P. D. (1989). Intergenerational Transmission of Maltreatment: Insights from attachment theory and research. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 52(2), 177–196.
- Zeynel, Z., ve Uzer, T. (2020). Adverse childhood experiences lead to trans-generational transmission of early maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect*, 99, 104235.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., ve Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.

EKLER

Ek 1: Etik Kurul Kararı

“Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.”

Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, Maltepe Üniversitesi, Gelişim Psikolojisi Doktora programı öğrencisi Zeynep Zeynel Bingöl tarafından Doç. Dr. Nilay Pekel Uludağlı danışmanlığında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı erken dönem yaşantılar ile sosyal duygusal gelişim arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu çalışmanın katılımcılarını 18-40 yaşları aralığındaki bireyler ve bu bireylerin anneleri oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, araştırma ile ilgili ölçekleri doldurmanız istenecektir. Çalışma süresince ve sonrasında kimlik bilgileriniz araştırma dışındaki hiç kimseyle izniniz dışında paylaşılmayacaktır. Bu çalışma kapsamında elde edilecek olan bilimsel bilgiler sadece araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlarda, sunumlarda eğitim amaçlı paylaşılacaktır. Toplanan veriler, bilgisayarda şifreli bir dosyada tutulacaktır.

Bu çalışmaya katılım gönüllük esasına dayalıdır. Bu araştırmaya katılımınız erken dönem yaşantılar ile bireylerin kişilik özellikleri arasındaki ilişki konusunda bilgilenenmenize katkı sağlayabilir. Uygulamada yer alan hiçbir aşama kişisel rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Ancak herhangi bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz, uygulamaları nedenini açıklamaksızın yarıda bırakıp araştırmadan çıkmakta serbestsiniz. Böyle bir durumda vermiş olduğunuz bilgilerin araştırmacı tarafından kullanılması ancak sizin onayınızla mümkün olacaktır.

Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve yanıtlanmasını istediğiniz sorularınız için araştırmayı yürüten Zeynep Zeynel Bingöl E-posta:ile iletişim kurabilirsiniz. Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Bu araştırma kapsamında gereken ölçeklerin doldurulmasında yer alacağımı biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum. Katılımınız için teşekkür ederim.

Araştırmaya katılmak istiyorum. Evet / Hayır

Ek 3: Kişisel Bilgi Formu - Genç Yetişkin

Demografik Bilgi Toplama Formu

1. Doğum Yılıınız: 19....

2. Cinsiyetiniz:

Kadın () Erkek () Belirtmek İstemiyorum ()

3. Medeni durumunuz:

Bekar () Evli () Boşanmış () Ayrı Yaşıyor () Romantik ilişkim var ()

Diğer () :

a. Evli iseniz veya halen sürmekte olan bir romantik ilişkiniz var ise süresi:
_____ (ay/yıl)

4. Eğitim durumunuz (son aldığınız diplomaya göre belirtiniz):

Okur/yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()

Lisansüstü ()

5. Çalışıyor musunuz?

Evet () Hayır () Diğer () :

a. Eğer çalışıyorsanız şu anki mesleğiniz/işiniz (Belirtiniz):

6. Şu an çalışıyor veya eskiden çalıştıysanız;

a. İlk kez kaç yaşında çalışmaya başladınız:

b. İlk kez hangi mesleği/işi yaptınız:

7. Yaşadığınız İl:

8. En uzun süre yaşadığınız yerleşim birimi hangisidir?

Metropol (Ankara, İzmir, İstanbul) () İl () İlçe () Kasaba ()

Köy () Yurt dışı ()

9. Kimlerle yaşıyorsunuz?

Tek başına () Eşim ve/veya çocuklarım () Annem/Babam/Kardeşlerim ()

Arkadaş ile () Yurtta, kurumda vs. () Diğer () :

10. Çocukluğunuzda veya gençliğinizde ailenizde bakım gerektiren bir aile üyesi (anne, baba, aile büyüğü, kardeş, engelli birey vs.) var mıydı?

Evet () Hayır ()

11. Çocukluğunuzda kimlerle yaşadığınızı belirtiniz:

12. Aylık geliriniz (eğer çalışmıyorsanız ailenizin aylık geliri):

Alt () Ortalamanın Altı () Ortalama () Ortalama Üzeri () Üst ()

13. Kardeşiniz var mı? (var ise kardeşlerinizin sayısını ve yaşlarını belirtiniz):

.....

14. Ebeveynleriniz (Anne ve Babanız):

Beraber yaşıyor ()

Boşanmış veya Ayrı yaşıyor (): →Ne kadar süredir ayrılır?:

Anne Vefat Etti () Baba Vefat Etti ()

Ek 4: Kişisel Bilgi Formu-Anne

1. **Doğum Yılıınız:** 19....
2. **Cinsiyetiniz:**
Kadın () Erkek () Belirtmek İstemiyorum ()
3. **Medeni durumunuz:**
Evli () Boşanmış () Ayrı Yaşıyor () Eşini Kaybetmiş ()
Diğer () :
4. **Eğitim durumunuz (son aldığınız diplomaya göre belirtiniz):**
Okur/yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
Lisansüstü ()
5. **Çalışıyor musunuz?**
Evet () Hayır () Emekli () Diğer () :
a. **Çalışıyorsanız mesleğiniz/işiniz (Belirtiniz) :**
6. **Şu an çalışıyor veya eskiden çalıştıysanız;**
a) İlk kez kaç yaşında çalışmaya başladınız:
b) İlk kez hangi mesleği/işi yaptınız:
7. **Yaşadığınız İl:**
8. **En uzun süre yaşadığınız yerleşim birimi hangisidir?**
Metropol(Ankara, İzmir, İstanbul) () İl () İlçe () Kasaba ()
Köy () Yurtdışı ()
9. **Kimlerle yaşıyorsunuz?**
Tek başına () Çekirdek Aile/Eş İle () Geniş Aile ()
Diğer () :
10. **Çocukluğunuzda kimlerle yaşadığınızı belirtiniz:**
11. **Sizin ve/veya ailenizin aylık geliri:**
Alt () Ortalamanın Altı () Ortalama () Ortalama Üzeri () Üst ()
12. **Kardeşiniz var mı?**
Evet () Hayır ()
(Var ise kardeşlerinizin sayısını ve yaşlarını belirtiniz):

EK 5: Filial Sorumluluk Ölçeği

1-Aşağıdaki 30 durum sizin çocukluğunuzda aile içinde yaşamış olabileceğiniz olayları belirtmektedir. Her kişinin tecrübeleri birbirinden farklı olduğundan, doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen sadece size en uygun şekilde cevaplamaya çalışın.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
!BU SORULARI ÇOCUKLUK VE GENÇLİK DÖNEMİNİZİ DÜŞÜNEREK CEVAPLAYINIZ !					
1) Ailem için birçok alışveriş yaptım (market, elbise, vb.)	1	2	3	4	5
2)	1	2	3	4	5
3) Kardeşlerime ev ödevlerinde çok yardım ettim.	1	2	3	4	5
4)	1	2	3	4	5
5) Ailemde sık sık yaşıma göre olgun olduğum söylenir (di).	1	2	3	4	5
6) Sıklıkla, ailemdeki bir üyenin fiziksel bakımında görevliydim. (yıkamak, beslemek, giydirmek gibi)	1	2	3	4	5
7)	1	2	3	4	5
8) Aileme para getirmek için çalıştım.	1	2	3	4	5
9)	1	2	3	4	5
10) Sık sık aile bireyleri beni hayal kırıklığına uğrattır (dı).	1	2	3	4	5
11)	1	2	3	4	5
12) Aile üyeleri bana hep kendi problemlerini getiriyor gibiydi.	1	2	3	4	5
13) Sık sık ailenin çamaşır yıkama işlerini yapardım.	1	2	3	4	5
14)	1	2	3	4	5
15) Ne zaman bir problemim olsa annem ve babam yardımcıydılar.	1	2	3	4	5
16)	1	2	3	4	5
17) Annem ve babam tartışmalarında beni kendi taraflarına çekmek isterlerdi.	1	2	3	4	5
18)	1	2	3	4	5
19) Benden kardeşlerime bakmam çok nadiren istendi.	1	2	3	4	5
20)	1	2	3	4	5

1-Aşağıdaki 30 durum sizin çocukluğunuzda aile içinde yaşamış olabileceğiniz olayları belirtmektedir. Her kişinin tecrübeleri birbirinden farklı olduğundan, doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen sadece size en uygun şekilde cevaplamaya çalışın. !BU SORULARI ÇOCUKLUK VE GENÇLİK DÖNEMİNİZİ DÜŞÜNEREK CEVAPLAYINIZ !	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
21) Ailemdeki insanlar beni çok iyi anlardı.	1	2	3	4	5
22)	1	2	3	4	5
23) Anne ve babam sık sık benim yardımında bulunma çabalarımı eleştirirdi.	1	2	3	4	5
24)	1	2	3	4	5
25)	1	2	3	4	5
26) Sık sık kendimi anne ve babamın tartışmalarının ortasında kalmış olarak bulurdum.	1	2	3	4	5
27)	1	2	3	4	5
28) Aile içinde sık sık aldığımdan fazlasını verdim.	1	2	3	4	5
29)	1	2	3	4	5
30) Aile içinde sıklıkla bir çocuktan ziyade bir yetişkin gibi hissederdim.	1	2	3	4	5

Ek 6: Kendini Toparlama Gücü Ölçeği

Yönerge: Lütfen aşağıdaki her bir ifadeyi okuyarak size en uygun kutuyu seçiniz. 1: Kesinlikle <u>Katılmıyorum</u> ; 2: Katılmıyorum 3: Kısmen Katılmıyorum; 4: Kararsızım; 5: Kısmen Katılıyorum; 6: Katılıyorum 7: Kesinlikle <u>Katılıyorum</u>	Kesinlikle <u>Katılmıyorum</u>	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle <u>Katılıyorum</u>
1. Yaptığım planlara uyarım.	1	2	3	4	5	6	7
2.	1	2	3	4	5	6	7
3. Bir başkasından çok kendime güvenirim.	1	2	3	4	5	6	7
4.	1	2	3	4	5	6	7
5. Gerektiğinde kendi başıma ayakta kalabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Hayatta başardıklarımın gurur duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
7.	1	2	3	4	5	6	7
8. Kendimle barışık biriyim.	1	2	3	4	5	6	7
9.	1	2	3	4	5	6	7
10.	1	2	3	4	5	6	7
11. Olayların ayrıntılarını genellikle merak etmem.	1	2	3	4	5	6	7
12.	1	2	3	4	5	6	7
13.	1	2	3	4	5	6	7
14. Birçok şeyle ilgili biriyim.	1	2	3	4	5	6	7
15. Çoğu zaman gülecek bir şey bulurum.	1	2	3	4	5	6	7
16.	1	2	3	4	5	6	7
17. Zor durumlarda insanların genellikle güvенеbileceği biriyim.	1	2	3	4	5	6	7
18.	1	2	3	4	5	6	7
19. İstesem de istemesem de bazen yapmak istediğim/istemediğim şeylere kendimi ayarlarım.	1	2	3	4	5	6	7
20. Hayatımın bir anlamı vardır.	1	2	3	4	5	6	7

Yönerge: Lütfen aşağıdaki her bir ifadeyi okuyarak size en uygun kutuyu seçiniz. 1: Kesinlikle <u>Katılmıyorum</u> ; 2: Katılmıyorum 3: Kısmen Katılmıyorum; 4: Kararsızım; 5: Kısmen Katılıyorum; 6: Katılıyorum 7: Kesinlikle <u>Katılıyorum</u>	Kesinlikle <u>Katılmıyorum</u>	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle <u>Katılıyorum</u>
21. Hakkında bir şey yapamayacağım konulara takılıp kalmam.	1	2	3	4	5	6	7
22.	1	2	3	4	5	6	7
23.	1	2	3	4	5	6	7
24. Beni istemeyen insanların olması benim için problem değildir.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Algısı Ölçeği

	Kesinlikle Hayır						Kesinlikle Evet
1.	1	2	3	4	5	6	7
2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, eş, nişanlı, sözlü, flört, akraba, komşu, doktor) var.	1	2	3	4	5	6	7
3.	1	2	3	4	5	6	7
4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerimden) alırım.	1	2	3	4	5	6	7
5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, eş, nişanlı, sözlü, flört, akraba, komşu, doktor) var.	1	2	3	4	5	6	7
6.	1	2	3	4	5	6	7
7. İşler kötüye gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
8.	1	2	3	4	5	6	7
9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.	1	2	3	4	5	6	7
10. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, eş, nişanlı, sözlü, flört, akraba, komşu, doktor) var.	1	2	3	4	5	6	7
11.	1	2	3	4	5	6	7
12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7

EK 8: Bağlanma temelli zihinsel temsiller ölçeği-BTZOÖ

	Hiç %0	Biraz %25	Orta %50	Çoğunlukla %75	Tamamen %100
1. Annem iyi niyetli bir insandır (dı).	1	2	3	4	5
2.	1	2	3	4	5
3. Zor durumda kaldığımda anneme koğarım (dım).	1	2	3	4	5
4.	1	2	3	4	5
5. Anneme güvenirim (dim).	1	2	3	4	5
6.	1	2	3	4	5
7.	1	2	3	4	5
8. Annem karamsar bir insandır.	1	2	3	4	5
9.	1	2	3	4	5
10. Babam çocukken bana kızdığında hakaret ederdi.	1	2	3	4	5
11.	1	2	3	4	5
12. Babam fiziksel olarak yanımda olmasa bile kendimi güvende hissedirim (dim).	1	2	3	4	5
13.	1	2	3	4	5
14. Babamla beraber olduğumda kendimi mutlu hissedirim (dim).	1	2	3	4	5
15.	1	2	3	4	5
16. Babamın benden beklentileri hayat planımı belirler(di).	1	2	3	4	5
17.	1	2	3	4	5
18. Arkadaşlarım beni yetenekli bir insan olarak tanımlar	1	2	3	4	5
19.	1	2	3	4	5
20.	1	2	3	4	5
21. Dünyada keşfedebileceğim, beni heyecanlandıran çok şey vardır.	1	2	3	4	5
22.	1	2	3	4	5

	Hiç %0	Biraz %25	Orta %50	Çoğunlukla %75	Tamamen %100
23. Ben uyumlu bir insanım.	1	2	3	4	5
24.	1	2	3	4	5
25. Ben sevilebilir bir insanım.	1	2	3	4	5
26.	1	2	3	4	5
27.	1	2	3	4	5
28.	1	2	3	4	5
29. Küçük bir sorunu büyüttüğüm olur.	1	2	3	4	5
30. Ruh halim çok çabuk değişir.	1	2	3	4	5
31.	1	2	3	4	5
32.	1	2	3	4	5
33. Hayatımda mutlaka her an için kendimi bağlı hissettiğim birilerinin olması gerekir.	1	2	3	4	5
34. Annem kızgın bir kişidir.	1	2	3	4	5
35.	1	2	3	4	5
36.	1	2	3	4	5
37.	1	2	3	4	5
38. Annem çocukken bana kızdığında hakaret ederdi.	1	2	3	4	5
39.	1	2	3	4	5
40.	1	2	3	4	5

Ek 9: Baba Katılımı Ölçeği

Aşağıda babanızla ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istediğimiz cocukluk/ergenlik döneminizde babanızla yaşadığınız ilişkinizi düşünerek, aşağıdaki cümlelerin size ne kadar uyduğunu cümlelerin yan tarafında verilen en uygun olan dereceyi (1, 2, 3, 4, 5) işaretleyerek belirtmenizdir.

Çocukluk ve ergenlik döneminizi düşündüğünüzde;	Hiç				Oldukça Çok
Sizce babanız baba olmaktan ne kadar hoşlanıyordu?	1	2	3	4	5
Babanız sizin gereksinimlerinizi karşılamak için yeteri kadar istekli miydi?	1	2	3	4	5
Babanıza sırlarınızı paylaşabileceğiniz biri olarak güvenebileceğinizi düşündür müydünüz?	1	2	3	4	5

Çocukluk ve ergenlik döneminizi düşündüğünüzde;	Hiçbir Zaman				Her Zaman
Desteğine gereksinim duyduğunuzda babanız size bu desteği sağlar mıydı?	1	2	3	4	5
Gün içinde düşünce ve duygularınızın üzerinde babanızın varlığını ve etkisini ne kadar hissederdiniz?	1	2	3	4	5
Babanız sizinle birlikte etkinliklere katılır mıydı?	1	2	3	4	5

Çocukluk ve ergenlik döneminizi düşündüğünüzde;	Çok Kötü				Çok İyi
Babanıza duygusal olarak ne kadar yakındınız? (Babanızla olan duygusal yakınlığınızı nasıl tanımlarsınız)	1	2	3	4	5
Babanızla nasıl anlaşırdınız?	1	2	3	4	5

Çocukluk ve ergenlik döneminizi düşündüğünüzde;	İyi Değil				Mükemmel
Genel olarak babanızı nasıl değerlendirirsiniz?	1	2	3	4	5

Ek 10: Duygusal Yoksunluk Ölçeği

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. **Emin olmadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin duygusal olarak ne hissettiğinize dayanarak cevap verin.**

1	2	3	4	5	6
Benim için tamamiyle yanlış	Benim için büyük ölçüde yanlış	Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz daha fazla	Benim için orta derecede doğru	Benim için çoğunlukla doğru	Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

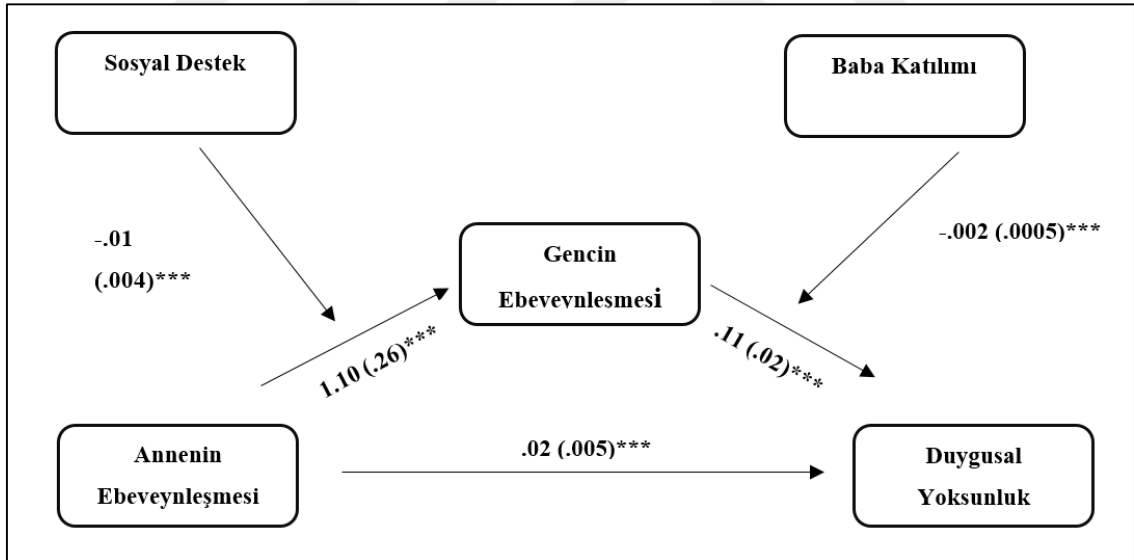
1.	1	2	3	4	5	6
2. Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.	1	2	3	4	5	6
3.	1	2	3	4	5	6
4. Beni gerçekten dinleyen, anlayan veya benim gerçek ihtiyaçlarım ve duygularımı önemseyen kimsem olmadı.	1	2	3	4	5	6
5. Hayatımda ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda uygun bir öneride bulunacak veya beni yönlendirecek kimsem olmadı.	1	2	3	4	5	6

Ek 11: Alternatif Modellerin Analiz Sonuçları

1) Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla duygusal yoksunluk düzeyini yordaması: sosyal destek ve baba katılımının düzenleyici rolü

PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, sosyal desteğin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü (moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasındaki aracı etkisi ve baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır. Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = 1.10$, $SE = .26$, $t = 4.19$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.58, 1.61]). Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .52$, $SE = .48$, $t = 1.07$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.42, 1.47]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, sosyal destek ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.01$, $SE = 0.004$, $t = -3.47$, $p < 0.001$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.02, -.006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = .61$, $SE = .13$, $t = 4.83$, $p < 0.001$; %95 GA [.36, .86]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .24$, $SE = .04$, $t = 5.11$, $p < 0.001$; %95 GA [.15, .34]); ancak sosyal destek düzeyi yüksek olduğunda ($b = .07$, $SE = .06$, $t = 1.29$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .19]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve sosyal destek, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %47'sini açıklamaktadır. Gencin ebeveynleşme düzeyi ile gencin duygusal yoksunluk düzeyi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .11$, $SE = .02$, $t = 5.13$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı GA [.07, .16]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin duygusal yoksunluğu üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .02$, $SE = .005$, $t = 3.33$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.006, .035]). Baba katılımı ile gencin duygusal yoksunluğu üzerinde anlamlı bir negatif ilişki bulunmuştur ($\beta = -.28$, $SE = .06$, $t = -4.38$, $p < .001$; %95 GA [-.41, -.15]). Gencin duygusal yoksunluğu üzerinde, baba katılımı ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.003$, $SE = .0005$, $t = -$

4.97, $p < 0.001$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.004, -.001]). Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile gencin duygusal yoksunluğu arasında ilişkinin, baba katılım düzeyi düşük ($b = .07$, $SE = .01$, $t = 5.07$, $p < 0.001$; %95 GA [.04, .09]) olduğunda anlamlı olduğu ancak baba katılım düzeyi orta ($b = .01$, $SE = .005$, $t = 1.82$, $p > 0.05$; %95 GA [-.0008, .02]); ve yüksek olduğunda ($b = -.007$, $SE = .006$, $t = -1.19$, $p > .05$; %95 GA [-.02, .005]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = .00004$, $SE = .00001$, %95 GA [.00001, .00006]). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin duygusal yoksunluğu arasındaki ilişkiye özellikle sosyal destek düzeyi düşük ve orta düzey olduğunda ve baba katılım düzeyi düşük olduğunda aracılık ettiğini göstermektedir. Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 922.22$, $p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve baba katılımının duygusal yoksunluktaki varyansın %90'ını açıkladığı görülmektedir. Ancak, gencin ebeveynleşmesi, duygusal yoksunluğu en çok açıklayan değişkendir ($\beta = .11$, $SE = .02$, $t = 5.13$, $p < 0.001$; % 95 GA [.07 .16]). Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil. 1. Annenin Ebeveynleşmesi ve Duygusal Yoksunluk Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Baba Katılımı ve Sosyal Desteğin Düzenleyici-Aracı Rolü

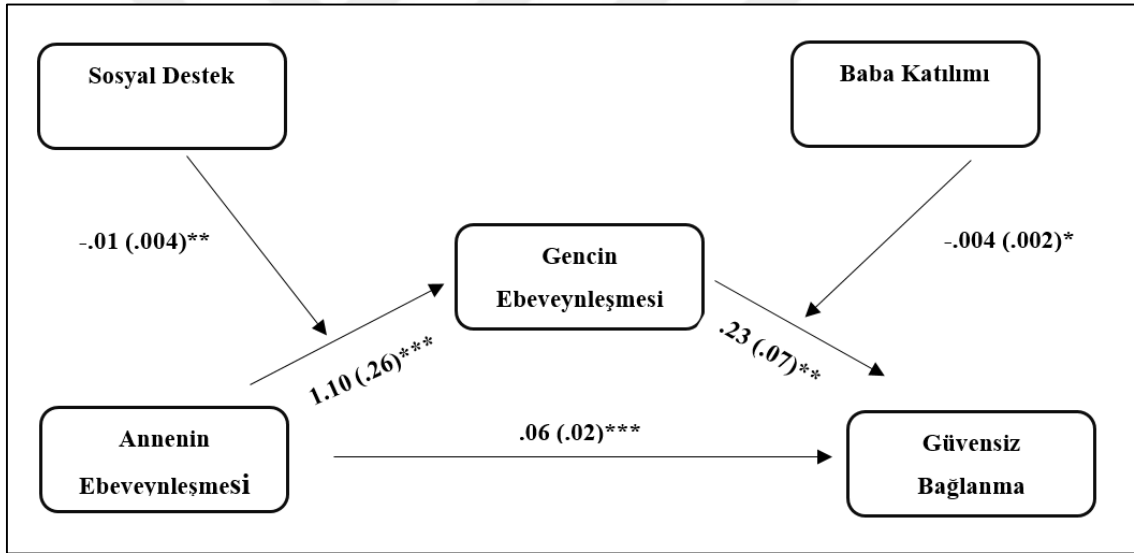
Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.

* $p < 0.05$; ** $p < 0.001$; *** $p < 0.001$.

2) Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvensiz bağlanma düzeyini yordaması: sosyal destek ve baba katılımının düzenleyici rolü

PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, sosyal desteğin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü (moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişkideki aracı rolü ve baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanma düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır. Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = 1.10$, $SE = .26$, $t = 4.19$, $p < 0.001$; % 95 GA [.58, 1.61]). Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .52$, $SE = .48$, $t = 1.07$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.42, 1.47]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, sosyal destek ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.01$, $SE = 0.004$, $t = -3.47$, $p < 0.001$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.02, -.006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = .61$, $SE = .13$, $t = 4.83$, $p < 0.001$; %95 GA [.36, .86]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .24$, $SE = .04$, $t = 5.11$, $p < 0.001$; %95 GA [.15, .34]); ancak sosyal destek düzeyi yüksek olduğunda ($b = .07$, $SE = .06$, $t = 1.29$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .19]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve sosyal destek, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %47'sini açıklamaktadır. Gencin ebeveynleşmesi ile gencin güvensiz bağlanması arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = .23$, $SE = .07$, $t = 3.05$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.081, .37]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin güvensiz bağlanması üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .06$, $SE = .02$, $t = 3.46$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.02, .09]). Baba katılımı ile gencin güvensiz bağlanması arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -.91$, $SE = .22$, $t = -4.15$, $p < .001$; %95 Güven Aralığı (GA) [-1.34, -.47]). Gencin güvensiz bağlanması üzerinde, baba katılımı ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.004$, $SE = .002$, $t = -2.33$, $p < 0.05$; %95 Güven Aralığı (GA) [-.008, -.0007]). Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile güvensiz bağlanma arasındaki ilişkinin, baba katılım düzeyi düşük

($b = .16$, $SE = .05$, $t = 3.41$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.07, .25]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .06$, $SE = .02$, $t = 3.47$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.03, .10]); ancak baba katılım düzeyi yüksek olduğunda ($b = .04$, $SE = .02$, $t = 1.77$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .08]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = .00006$, $SE = .00002$, %95 GA [.00001, .00012]). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düştükçe aracılık ettiğini göstermektedir. Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 512.42$, $p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve sosyal destek algısının güvensiz bağlanmadaki varyansın %84'ünü açıkladığı görülmektedir. Ancak, baba katılımı, güvensiz bağlanmayı en çok açıklayan değişkendir ($\beta = -.90$, $SE = .22$, $t = -4.15$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-1.34, -.47]). Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 9'de sunulmuştur.

Şekil 2. Annenin Ebeveynleşmesi ve Güvensiz Bağlanma Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Sosyal Destek ve Baba Katılımının Düzenleyici-Aracı Rolü

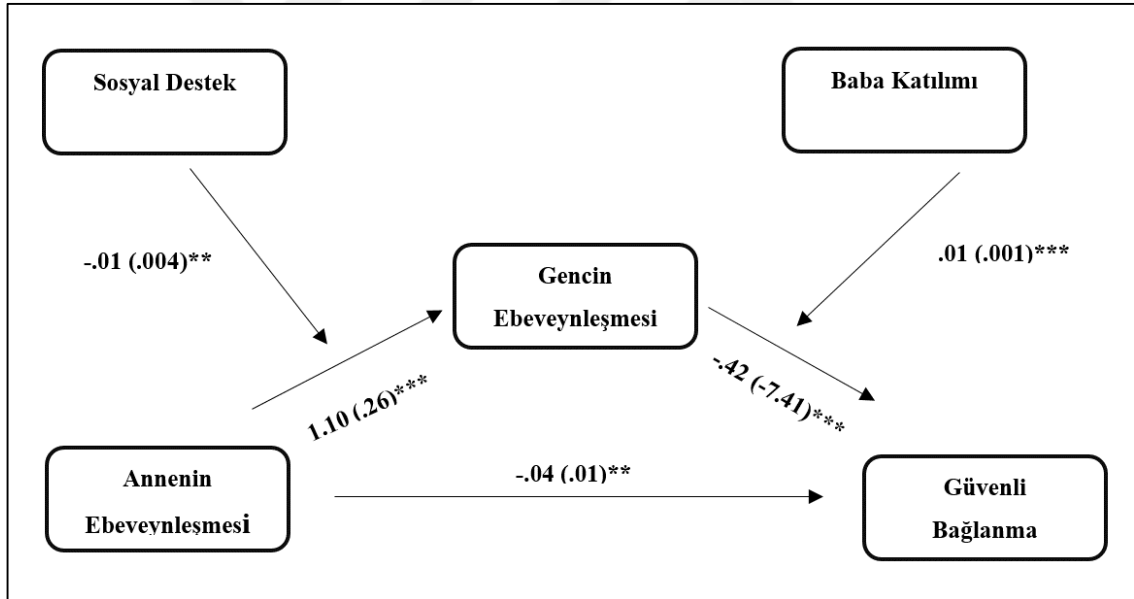
Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.

* $p < 0.05$; $p < 0.001$ **; *** $p < 0.001$.

3) Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla güvenli bağlanma düzeyini yordaması: sosyal destek ve baba katılımının düzenleyici rolü

PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, sosyal desteğin annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü (moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvensiz bağlanması arasındaki aracı rolü ve baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanma düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır. Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = 1.10$, $SE = .26$, $t = 4.19$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.58, 1.61]). Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .52$, $SE = .48$, $t = 1.07$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.42, 1.47]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, sosyal destek ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.01$, $SE = 0.004$, $t = -3.47$, $p < 0.001$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.02, -.006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = .61$, $SE = .13$, $t = 4.83$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.36, .86]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .24$, $SE = .04$, $t = 5.11$, $p < 0.001$; %95 GA [.15, .34]); ancak sosyal destek düzeyi yüksek olduğunda ($b = .07$, $SE = .06$, $t = 1.29$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .19]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve sosyal destek, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %47'sini açıklamaktadır. Gencin ebeveynleşmesi ile gencin güvenli bağlanması arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -.42$, $SE = .06$, $t = -7.41$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.54, -.32]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin güvenli bağlanması üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı ve negatif olduğu bulunmuştur ($\beta = -.04$, $SE = .01$, $t = -2.72$, $p < 0.01$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.06, -.01]). Baba katılımının, gencin güvenli bağlanması üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .33$, $SE = .17$, $t = 1.96$, $p > .05$; %95 (GA) [-.0006, .66]). Ancak gencin güvenli bağlanması üzerinde, baba katılımı ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = .01$, $SE = .001$, $t = 7.24$, $p < 0.001$; %95 Güven Aralığı (GA) [.007, .013]). Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile güvenli bağlanma arasındaki negatif yönlü ilişkinin, baba katılım

düzeyi düşük ($b = -.26$, $SE = .04$, $t = -7.28$, $p < 0.001$; %95 (GA) $[-.33, -.19]$) ve orta düzey ($b = -.034$, $SE = .014$, $t = -2.40$, $p < 0.05$; %95 (GA) $[-.06, -.006]$) olduğunda anlamlı olduğu; ancak baba katılım düzeyi yüksek düzeyde olduğunda ($b = .03$, $SE = .02$, $t = 1.95$, $p > 0.05$; %95 (GA) $[-.0001, .06]$) bu ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.. Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = -.0001$, $SE = .00004$, %95 CI $[-.0002, -.00007]$). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin güvenli bağlanması arasındaki negatif ilişkiye özellikle baba katılımı ve sosyal destek düzeyi düşük ve orta düzeyde olduğunda aracılık ettiğini göstermektedir. Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 900.52$, $p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve baba katılımının güvenli bağlanmadaki varyansın %90'ını açıkladığı görülmektedir. Ancak, gencin ebeveynleşmesi, güvenli bağlanmayı en çok açıklayan değişkendir ($\beta = -.42$, $SE = .06$, $t = -7.41$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) $[-.54, -.32]$). Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 3. Annenin Ebeveynleşmesi ve Güvenli Bağlanma Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Sosyal Destek ve Baba Katılımının Düzenleyici-Aracı Rolü

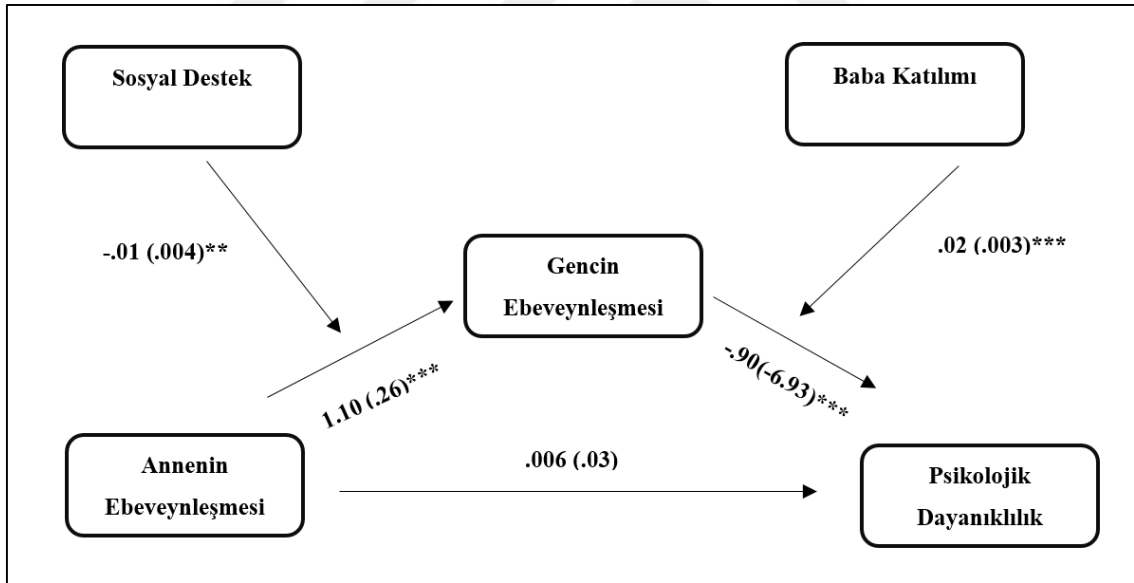
Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.

* $p < 0.05$; ** $p < 0.001$; *** $p < 0.001$.

4) Annenin ebeveynleşme deneyiminin genç yetişkinlerin ebeveynleşmesi aracılığıyla psikolojik dayanıklılık düzeyini yordaması: sosyal destek ve baba katılımının düzenleyici rolü

PROCESS modellerinden Model 21 kullanılarak, sosyal desteğin annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü (moderated mediation-düzenleyici/aracı model); gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasındaki aracı rolü ve baba katılımının, gencin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki düzenleyici rolü araştırılmıştır. Annenin ebeveynleşmesi ve gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = 1.10$, $SE = .26$, $t = 4.19$, $p < 0.001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [.58, 1.61]). Sosyal desteğin, gencin ebeveynleşmesi üzerinde anlamlı bir temel etkisi (main effect) bulunmamıştır ($\beta = .52$, $SE = .48$, $t = 1.07$, $p > .05$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.42, 1.47]). Ancak gencin ebeveynleşmesi üzerinde, sosyal destek ile annenin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = -.01$, $SE = 0.004$, $t = -3.47$, $p < 0.001$; 95 % Güven Aralığı (GA) [-.02, -.006]). Düzenleyici etki analizine göre, annenin ebeveynleşmesi ile gencin ebeveynleşmesi arasında ilişkinin, sosyal destek düzeyi düşük ($b = .61$, $SE = .13$, $t = 4.83$, $p < 0.001$; %95 (GA) [.36, .86]) ve orta düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .24$, $SE = .04$, $t = 5.11$, $p < 0.001$; %95 GA [.15, .34]); ancak sosyal destek düzeyi yüksek olduğunda ($b = .07$, $SE = .06$, $t = 1.29$, $p > .05$; %95 GA [-.03, .19]) bu ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin ebeveynleşmesi ve sosyal destek, gencin ebeveynleşmesindeki varyansın %47'sini açıklamaktadır. Gencin ebeveynleşmesi ile gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -.90$, $SE = .13$, $t = -6.93$, $p < .001$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-1.16, -.65]). Annenin ebeveynleşmesinin, gencin psikolojik dayanıklılık düzeyi üzerinde doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($\beta = .006$, $SE = .03$, $t = .21$, $p > 0.05$; % 95 Güven Aralığı (GA) [-.05, .06]). Baba katılımının gencin psikolojik dayanıklılığı üzerinde anlamlı bir temel etkisi bulunmamıştır ($\beta = -.52$, $SE = .38$, $t = -1.35$, $p > .05$; %95 (GA) [-1.26, .23]). Ancak psikolojik dayanıklılık üzerinde, baba katılımı ile gencin ebeveynleşmesi arasında anlamlı bir etkileşim (interaction effect/ dolaylı etki) bulunmuştur ($\beta = .02$, $SE = .003$, $t = 7.93$, $p < .001$; %95 (GA) [.02, .03]). Düzenleyici etki analizine göre, gencin ebeveynleşmesi ile psikolojik dayanıklılık arasındaki negatif ilişkinin, baba katılım

düzeyi düşük ($b = -.49$, $SE = .08$, $t = -6.01$, $p < .001$; %95 (GA) $[-.65, -.33]$) ve yüksek düzeyde olduğunda anlamlı olduğu ($b = .23$, $SE = .04$, $t = 6.40$, $p < .001$; %95 (GA) $[.16, .30]$); ancak baba katılımı orta düzeyde olduğunda ($b = .07$, $SE = .03$, $t = 2.14$, $p < .05$; %95 GA $[.16, .30]$) bu ilişkinin anlamlılık düzeyinin azaldığı bulunmuştur. Düzenleyici aracı indeksi de anlamlıdır ($\beta = -.0003$, $SE = .0001$, %95 GA $[-.0005, -.0001]$). Bu da gencin ebeveynleşmesinin, annenin ebeveynleşmesi ve gencin psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkiye özellikle sosyal destek düzeyi düşük ve orta düzeyde ve baba katılım düzeyi düşük ve yüksek olduğunda aracılık ettiğini göstermektedir. Tüm modelin anlamlı olduğu ($F(4, 390) = 358.87$, $p < 0.001$) ve annenin ebeveynleşmesi, çocuğun ebeveynleşmesi ve baba katılımının psikolojik dayanıklılıktaki varyansın %78'ini açıkladığı görülmektedir. Ancak, gencin ebeveynleşmesi, psikolojik dayanıklılığı en çok açıklayan değişkendir ($\beta = -.90$, $SE = .13$, $t = -6.93$, $p < .001$; % 95 Güven Aralığı (GA) $[-1.16, -.65]$). Modele ilişkin beta, standart hata ve anlamlılık değerleri, Şekil 9'de sunulmuştur.

Şekil 4. Annenin Ebeveynleşmesi ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Gencin Ebeveynleşmesinin Aracı Rolü ve Sosyal Destek ve Baba Katılımının Düzenleyici-Aracı Rolü

Not: Parantez içindeki değerler, standart hata değerleridir.
 $*p < 0.05$; $p < 0.001$; $***p < 0.001$.

ÖZ GEÇMİŞ

Zeynep ZEYNEL BİNGÖL

Eğitim

Yüksek Lisans	2020-2023	TED Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Gelişim Odaklı Klinik Çocuk ve Ergen Psikolojisi, Tezli Yüksek Lisans Programı (İngilizce)
Lisans	2012-2017	Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji

İş/İstihdam (Varsa)

2019- Öğretim Görevlisi, İstanbul Kent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Alınan Burs ve Ödüller (Varsa)

2020-2024	Maltepe Üniversitesi Başarı Bursu
2017-2019	TED Üniversitesi Çalışma Bursu
2012-2017	Başkent Üniversitesi Başarı Bursu, Bölüm Birinciliği Derecesi

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

- Zeynel- Bingöl, Z. ve Pekel-Uludağlı, N. (2023). Anne-yetişkin çocuk erken dönem şemalarının duygu düzenleme becerileri ile ilişkisinin incelenmesi. II. Uluslararası Ergenlik ve Gençlik Araştırmaları Kongresi (Sözel bildiri)

- Özer Tekin, N. B., Namlı, A., Kapucuoğlu, T., Zeynel, Z., Şimşek, D., Aydoğan, A., Süngü, B., Özer, D. (2021). “Impacts of Online Support Services on Quality of Life During Pandemic (Covid-19): The Case of Individuals with Intellectual Disability and Their 3 Mothers”, 15th Conference of the European Sociological Association, Barcelona-Spain, (Hibrid), 31 Ağustos - 3 Eylül 2021 (Sözel bildiri)
- Zeynel, Z. ve Uzer, T. (2020). Adverse childhood experiences lead to trans-generational transmission of early maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect*, 99, 104-235.
- Şahin, İ., Zeynel, Z. ve Çırakoğlu, O.C. (2019). Romantik İlişkilerde Ayrılık Sonrası Değişim Ölçeği’nin Psikometrik Özellikleri. VIII. Işık Savaşır Klinik Psikoloji Sempozyumu (Sözel Bildiri)
- Zeynel, Z. ve Şahin, İ. (2015). Evli Çiftlerde Fiziksel ve Duygusal Kıskançlığın Cinsiyete Göre Farklılaşması. “Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Kongresi: Deneyim Oluşturma ve Aktarımı-III (Poster Bildirisi)

Projeler:

- TUBİTAK SOBAG Covid-19 Çağrısı, “Online destek hizmetlerin Covid-19 nedeniyle evde kalan 25- 50 yaş aralığındaki zihinsel yetersizliği olan bireylerin ve annelerinin yaşam kaliteleri ve fiziksel aktiviteleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi”, Yürütücü: Prof. Dr. Dilara Fatoş Özer (İstanbul Kent Üniversitesi), Araştırmacılar: Dr. Öğr. Üyesi Aynur Aydoğan, Dr. Öğr. Üyesi N. Beril Özer Tekin, Öğr. Gör. Dr. Büşra Süngü, Zeynep Zeynel, Duygu Ece Şimşek, Tuba Kapucuoğlu, Ayşenur Namlı. Proje Süresi: 1 Temmuz 2020- 1 Ocak 2021. Proje No: 120K496.

